

Fecske Csaba

AMI MARAD

Írások Fecske Csabától és Fecske Csabáról

Edelény, 2003

AMI MARAD

ÍRÁSOK
Fecske Csabától
és
Fecske Csabáról

*Az
összeállítás
a költő születésének
55.
évfordulója tiszteletére
készült*

2003

Edelényi Füzetek 30.

*Az edelényi Művelődési Központ, Könyvtár és Múzeum,
valamint a Kalász László Társaság közös kiadása.*

Összeállította és szerkesztette:
Hadobás Pál

Technikai munkatársak:
Gajdos Beáta
Slezsák Zsolt

HU ISSN 0238-1842

ISBN 963 206 554 9

Felelős kiadó: **Hadobás Pál**, az *edelényi Művelődési Központ,
Könyvtár és Múzeum igazgatója és*
Kardos Sándor a Kalász László Társaság elnöke

Készült az edelényi Művelődési Központ, Könyvtár és Múzeum
számítógépes szövegszerkesztőjén 2003-ban.
3780 Edelény, István király útja 49.
Telefon: 48/525-080

© MKKM, Edelény

*Nyomdai munkák: K-B Aktív Kft. Gyorsnyomda és
Másolószolgálat, Miskolc.*
Felelős vezető: Kása Béla

FECSKE CSABA Szögligeten született 1948. március 10-én. Az egykori tornai (abaúj-tornai) kis település a fölé magasodó Szádvár uradalmához tartozott, s e történelmi háttér és a szép természet meghatározója költészetének, írásainak.

Jelen válogatás nem ad teljes képet a ma Miskolcon élő és alkotó költő munkásságáról, hisz gyerekverseiből és meséiből nem közlünk itt írásokat, ennek ellenére úgy gondoljuk, hogy alkalmas arra, hogy felkeltse a munkája iránti érdeklődést, betekinthessünk mindennapi életébe, lássuk örömét, bánatát, kétségeit a világ dolgait illetően.

Már régen elkerült szűkebb pátriánkból, ennek ellenére mindig figyelemmel kíséri egykori szülőhelye szűkebb és tágabb területének életét, és az itt élők is figyelik költészete kiteljesedését és sikereit.

Nemcsak a születésnapok alkalmával találkozunk vele, hanem a hétköznapokon is. Évek óta Ő a zsűri elnöke az edelényi könyvtárban Kalász László költő emlékének szentelt Költészet napi szavalóversenynek, és rendszeres résztvevője író-olvasó találkozónak.

Munkásságához további sok sikert kívánunk.

H. P.

Fecske Csaba
írásai

Ami marad

a madár elszáll a dal marad
elmúlándó csupán az anyag
az erdő nem hal meg csak a fák
célba érsz de az út fut tovább

lerezzen a fáról a levél
már oda a lomb de a fa él
az ember elmegy a szó marad
megbú bennünk mint erdőn a vad

Rigók füttyében

Hajnal

a csillagokba
szerelmes rét siratja
el az éjszakát

Hóvirág

kibújt a tavasz
tejfoga a hóvirág
napfényt rágicsál

Tavasz

csuromzöld fákat
majszolgat a fogatlan
tavaszi szellő

Halhatatlanság

a rigók vidám
füttyében élsz majd tovább
nyomorult féreg

Felemás

szomorú öröm
tavasz van egy lépéssel
közelebb az ős

Magány

nem kopogtatott
senki csak a szél akart
bejönni hozzád

Zöld

a szél megnyitja
a becsukódott lombot
csak úgy dől a zöld

Az elveszett

hínáros öröm
ránt magával a mélybe
belédfulladok

Emlék

a lepke elszállt
ki tudja hová ujjam
őrzi hímporát

Csillagos ég

mint oszló tetem
férgői a csillagok
falják a semmit

Fény

gyertyafény falja
a sötétséget ám az
éjszaka marad

Nyári éj

holdillatú csönd
halk nesz se pisszen lopva
madár szíve ver

Körforgás

a nyár fölváltja
a tavaszt hogy átadja
helyét az ősznek

Fönt lent

ami fönt lomb volt
lent zörgő avar csupán
rajta lépkedek

Csillagos téli éj

fönt sok csillag lent
a hóban sok cinkenyom
s az ének hol van

A vakmerő

hólepte bokron
pirosát próbálgatja
egy rózsabimbó

Szatír

hópihe hullott
Lilla piros ajkára
pfujj te szatír tél

Barázdák fogatlan ínyén

levelek tapsát hallgatom
mint kidagadt erek a venyigék
a szőlő duzzadt tőgye megremeg
rozsdásodó fákba dől az ég

fübe hajtja fejét a csönd
a fűzfa ledobja zubbonyát
hegyével a hold hasát
fölhasítja egy száraz ág

barázdák fogatlan ínyén
őszmaradék varjak
az ég elnyútt ingébe éjjel
csillagbogáncsok ragadnak

szíromkombiné suhog
a kert csupaszra vetkezik
a domb kórófarkával űzi
magáról a szelek böglyeit

Fogyatkozás

— *In memoriam H. G.* —

hát itt hagyta te is barátom
eggyel megint kevesebb vagyok
mint rád a megfagyott göröngyök
zuhognak rám a téli csillagok

ablakomon veritékezve
kapaszkodik fel a pára
így lát most téged is az Isten
ha rátekint ablakára

rácsapódsz a semmi üvegére
letörölhető pára a lélek
gyúlik bennünk a sötétség
a remény izzószálai kiégtek

Éjszaka marad

hogy megsűrűsödött időm
életem zaccos alja ez
mint kamra mélyén az egér
agyamban a halál neszez

már az öröm is fájdalmat
okoz cserbenhagy a testem
nincs is vagy csak nem találtam
amit oly nagyon kerestem

egyszer majd éjszaka marad
nem kezd új napot a reggel
s amitől annyira félttem
összevegyülök a röggel

Három haiku

Csillagok

kicsordulnak a
csillagok a virrasztó
Isten könnyei

A távozó

nézek utánad
mint a becsukott ajtó
elrejt a hátad

Hó hull

havazik mintha
egy láthatatlan falról
peregne a mész

Talán nem is létezel

nézem a nyár utolsó virágait
sötét szélben szirmuk lángja világít
gyöngye fűszálból a zöld tovaillan
Istenem hova lesz amim van
a tövekben elapadnak a nedvek
talán nem is létezel csupán szeretlek

Egy farönkre

kivágták a juharfát
a ház előtt már nem áll itt
agyamban most már csupán
hűlt helye világít
mint ruha alatt a
napkimélte hóka bőr
így áll össze életem
sok kis semmiből
nem mondhatom nincsen
csak nagyon hiányzik

Kérdések

K. L. halálhírére

mitől foszt meg végleg
és helyette mit ad
az utolsó az örvénylő
mélységbe rántó pillanat

ami véglegessé formálta
egykor mosolytól sugárzó arcodat
iszonyat-e vagy áhítat

mint rádhengerített szikla
a megkövült tudat
vajon miféle nyúvek
nyüzsögnek ama kő alatt

mint fenyők törzsén a gyanta
bogarát őriz-e valamit
a lassan megdermedő
belőled kibuggyant idő

Könyörgés

keresd meg rejtező
igazi énem
próbálj meg áthatolni
azon a szűk résen
amely talán ott van
az engem körülvevő falon
szabadíts meg végre
fölöslegemtől
roppant súlya agyonnyom

Mindig találnak

a nappalt fölfalja az éj
de mindig megvirrad másnap
verset írsz mert te csak így tudsz
tört vetni az elmúlásnak

árnyéka van a beszédnek
sugárzó fénye a tettnek
reflektorként pásztázza be
sötét bugyrát életednek

többé nem veszítheted el
amit odaadtál másnak
mindig találnak kincseket
kik szívedben mélyre ásnak

Nagymama születésnapja

Nagymama születésnapja pompásan sikerült, hogy hányadik, azt fedje jótékony homály, fűrészeljetek ketté és számoljátok meg az évyűrűimet, mondta nagymama tettetett felháborodással.

Láthatóan mindenki jól érezte magát, még Rebeka néni is dicsérte a vendéglátást, Rebeka néni, aki mindig fején találta a parókát és inkább fanyalogni, mint lelkendezni szokott. Ebben talán szerepet játszott az az egy-két pohárka brandy is, amit észrevétlenül a paróka alá juttatott, s az édes káröröm, hogy a nagymama, vagyis irigyelt nővére megint öregedett egy évet.

A teremben büszkén ragyogtak az aranycirádák, a beomló emlékezet romjai alól előbújnak az ősök, megelevenedtek a galéria zsíros fényű portréi, idecsődültek, mint Rebeka néni mondta igen találóan, jönnek, mint dögre a legyek a távolba szakadt rokonok. Arisztid bácsi, egyike a beazonosíthatatlan rokonoknak, belesült a köszöntőversbe, de ezért senki nem neheztelt rá, legkevésbé nagymama, már azt is nagyra értékelték, hogy egyáltalán belekezdett. Egy Heine, lelkendezett nagymama, és gyöngéden megbűbolta a szantalos tonzúrájú férfiút, aki a dicsérettől egészen elérzékenyült. Nagymama számára Heinével kezdődött és végződött a költészet, mély beleéléssel tudta mondani *Es liegt der heisse Sommer*.

A dézsányi csillár tékozolva ontotta fényét, aranyszínbe öltöztetve a rokokó bútorokat, megcsillant a mosolygós arcokon, a férfiak arany nyakkenődűin, a hölgyek ékszerein.

Nagymama kívánságára egyik vejének féltestvére, egy nagyon szép, kreolbőrű lány, akiről egzotikus szigetek szikrázó napsütése, kéklő lagúnái és dús pálmái jutnak az ember eszébe, a konzervatórium végzős növendéke játszani kezdte a Für Elise-t, nagymama kedvencét. Sajnos túlságosan rövid az életünk, hogy elegendő Beethovent hallgathatnánk, sóhajtott nagymama, aki néhány éve még maga is kitűnően zongorázott.

Az öreg, de még mindig primán szuperáló Bösendorfer valaha egy lambergi bőrnagykereskedőé volt, az ő drága kis Rúthocskájáé, akinek különös módon a félhangoktól megnőtt a libidója, amit a fiatal, szőke zongoratanár fedezett fel.

A bőrnagykereskedőről azt rebesgették, hogy agyonlőtte a feleségét és gaz csábítóját, ám nagyapa tudni vélte, hogy csak a zongoratanárt tette el láb alól, feldarabolta, testrészeit különböző helyeken rejtette el, annak idején az újságok is megírták, igen nagy port vert fel az eset. Nagyapa odavolt a véres, hátborzongató történetekért. A zongorát a kereskedő ügyvédje bocsátotta áruba, amikor még nem derült ki, milyen tragédia közvetett okozója, az viszont már nyilvánvaló volt, hogy ebben a házban többé zongorára nem lesz szükség. Nagymama szerette ezt a kétes hírű hangszert, a tragikus sorsú

szerelmesek lelkét vélte megszólalni általa. Sötét titkok hordozója volt hát ez a zongora, amit nagyapa vett nagymamának nem sokkal az után, hogy hazatért Amerikából.

Nagyapa ifjúkorában megjárta Amerikát. Chicagóban próbált szerencsét, amit hosszas keresgélés után sem talált meg, onnan hozta viszont azt a csúnya forradást, egy késszúrás nyomát a lapockája alatt. Hogy ezt túlélte, az már önmagában szerencse. Hozott még egy arany zsebórát is, amit egy parkban talált. Igen nagy becsben tartotta, sajnos a hadifogságban elvették tőle a zabrálós orosz örök. Több veszett Mohácsnál, szokta mondani nagymama, de evvel nem tudta megvigasztalni nagyapát, aki évtizedek múltán is rettentően sajnálta azt a szép órát.

Nagymama hálás mosollyal nézett a kipirult zongoristára, akinek drágakövek bizzar fényei villóztak szemében, és játék közben úgy lobogott a haja, mint víz alatt a hínár. Neki is Beethoven volt a kedvence, mint nagymamának.

Nagymama, mint egy elsőáldozó kislány, átszellemlen ült az öreg karosszékekben, és sorban mindenkitől megkérdezte, hogy hogy hívják, és hogy miért nincs itt Ödönke. Ödönkéről tudni kell, hogy ő volt nagymama első férje, élete első, máig legnagyobb szerelme, egy állítólagos bajor herceg törvénytelen fia. Alakját nagy titokzatosság övezte. Hegyes kis bajuszkájával számtalan ifjú hölgy szívén ejtett sosem gyógyuló sebet. Azt a hetyke, fekete bajuszt egyszer én is láttam a nagymama nyakában függő kis medalionon. Ödönke ibolyakék szemét valahol Isztambulban zúzta be a könnyörtelen halál. Állítólag párbajban vesztette életét.

Hogy mit keresett Ödönke török földön, arról legendák keringenek, nagymama úgy tudja, adószai elől menekült. Az igazságot valószínűleg Ödönke magával vitte a sírba. Egy fekete szempárt keresett nagyapa szerint, szintén ő mondja, hogy Ödönke, akivel én egy kicsit mindig szimpatizáltam, hiszen akár a nagyapám is lehetett volna, rossznyelvek szerint a feltételes mód akár el is volna hagyható, szóval nagyapa szerint Ödönke krakéler, egy közönséges szoknyapecér volt, nem érdemelte meg a nagymamát. Nagyapától senki sem veszi rossznéven, hogy ilyeneket mond egy halotról, neki joga van ilyeneket mondani, éveken keresztül meg kellett küzdenie Ödönkével, és kár is volna tagadni, hogy az a hegyes kis bajusz mindig erősebbnek, vonzóbbnak bizonyult az ő ártatlan, tiszta tekinteténél.

Ráadásul a Doxáját is ellopták, amiről persze Ödönke nem tehet, no de mégis.

A csaló

A tűzoltószertárnál bigéztünk Gusztival, de már az elején elnyelte a föld a bigénket. Hiába gázoltunk a burjánzó csalánba, nem találtuk meg. Hazaszaladtunk és csináltunk másikat. Egyet Guszti, egyet én, és még volt egy vésztartalékom is, azt édesapám csinálta, az ő bigéi valahogy sokkal jobban működtek, mint amiket mi csináltunk. Fogtuk az arasznyi botocskát, a favágítón volt ilyen bőven, a két végén kihegyeztük, sajnos a fejsze nem akarta az igazságot, vagy túl sokat, vagy túl keveset harapott le a fából, egy kicsit nyomorékra sikeredett a bige. Megvallom őszintén, ceruzát hegyezni se tudtam valami jól, ebben a műfajban viszont Guszti csodákra volt képes, senkinek az osztályban nem voltak olyan gyönyörű hegyes ceruzái, mint neki. Szinte minden sor leírása után reszelgetni kezdte a ceruza hegyét, mint maneken a körmét. Faragtunk gyorsan két bigét és szaladtunk vissza a térre, ahol otffelejtettük az ütőt, de szerencsére még megvolt. Az ütő valamikor seprűnyélként teljesített szolgálatot Guszti nagymamájának házában. Príma húzása volt, seprűként aligha tett ilyen jó szolgálatot az emberiségnek. A bigét gondosan egy kövecskére helyeztem, a focisták tizenegyesnél a labdát szokták ilyen figyelmesen elhelyezni, éppen rá akartam ütni, amikor ütésre lendülő karomat valaki lefogta. Hátrapillantottam, Misi volt az. — Öcsi, ne olyan hevesen! — mondta rekedtes hangján. Csak három évvel volt idősebb nálunk, de olyan erős és félelmetes, akár a vadkan. Még a felnőttekkel is tengelyt mert akasztani, leállt velük verekedni a kocsmában. Már nem volt mit tenni, megadtuk magunkat a sorsnak. Tudtuk, ebből a találkozásból nem sül ki semmi jó. — Bigézzünk egyet? — kérdezte. Megrágott, kialudt csikk lógott a szája sarkában. — Bigézzünk — motyogtuk bátortalanul. Misi erre fogta a bigét és az ütőt, és jó messzire elhajította a csalán közé. — No, ezzel megvolnánk — dörzsölte össze a tenyerét. — Van gyufátok? — Sajnos nincsen — mondtuk röstelkedve. — Mindjárt gondolhattam volna — mondta és kiköpte a csikket. — Szeretnél csokit enni? — nagy mancsát a vállamra tette, szinte összeroskadtam alatta. — Már hogyne szeretnél — adta meg a választ helyettem. Guszti éppúgy be volt rezelve, mint én, csak pislogtunk, mint a miskolci kocsonyában a béka. Misi pár darab forintost halászott elő a zsebéből, az érmék szörnyen maszatosak voltak, ujjaival tisztogatni kezdte őket. — Fogd, mindért csokit vegyél! A fele a tied. De ügyelj ám, hogy írásal fölfelé legyenek, ha a pultra teszed őket!

Akkor tudtam meg, hogy ezek az érmék már nem voltak forgalomban, semmit sem értek, igaz, csak annyiban különböztek az újtól, hogy a régi címer volt a hátlapjukon, könnyen össze lehetett téveszteni őket. Valahogy úgy éreztem magam, mint a mesebeli lány, aki vitt is valamit a királynak, meg nem is. Nekem is volt pénzem, de mégsem volt. Bátorságom is alig, pedig arra most nagy szükség volt.

Fiatal, fekete lány volt a boltos, úgy éreztem, tudja, mire készülök, tudja, hogy be akarom csapni. Alig jött ki hang a torkomon, motyogtam valamit az orrom alatt köszönésképpen. Remegtem, ha rám szólt volna Mari, azt hiszem, mindent bevallok neki. Már a csoki se tűnt olyan vonzónak, megkeseledett a számban anélkül, hogy megízleltem volna. Éreztem, elpirulok, ahogy a pultra csúsztattam a forintosokat, de Mari nem sokat törődött velem, hanyagul besöpörte a pénzt a kasszába, majd elém rakta a csokikat, öt Balaton-szeletet. Amilyen gyorsan csak lehet, elhagytam a boltot. Azt hiszem, köszönni is elfelejtettem. Még a fülem is égett a félelemtől meg a szégyentől. A friss levegőn kissé magamhoz tértem. Misi elosztotta a zsákmányt, egyet a Guszti kezébe nyomott, egyet az enyémbé, a többit zsebre vágta, és kacsázó járásával eltűnt a szemünk elől.

A csokit tétova mozdulattal a patakba dobtam. Guszti a vállamra csapott. — Nagy voltál, öcsém! — mondta a csokiját majszolva. Amit mondott, az nem is volt igaz, nem az öccse voltam, hanem a bátyja, két hónappal idősebb, mint ő. Irigykedtem rá, hogy élvezzi a csokit, amiért nem kellett megdolgoznia, nem kellett a vásárra vinni a bőrét. A bőröm ugyan megvolt, bár úgy éreztem, eléggé megvastagodott a képemen.

Egész éjszaka csak forgolódtam az ágyban, rémisztő álmaim voltak. Rendőrök jöttek értem, megbilincseltek, börtönbe csuktak. Hallottam a bíró vészjósló hangját a tárgyaláson, amelynek a végén kimondta rám a halálos ítéletet. Veritéktől lucskosan ébredtem.

Ültem hátul a diófa alatt, ahol olyan sűrű és sötét az árnyék, hogy szinte ráragad az emberre. Egész nap csak emésztettem magam, aztán nem bírtam tovább, fogtam kevéske megspórolt pénzemet és elmentem a boltba. Mari, a boltoslány egyedül volt. Kínlódva elmagyaráztam, mi járatban vagyok, s irulva-pirulva leszámoltam a pénzt.

— Várj! — kiáltott utánam, amikor az ajtót nyitottam. Visszapillantottam, egy Balaton-szeletet tartott a kezében. Nem tudtam, szabad-e elfogadnom. Elfogadtam. Adjak-e belőle Gusztinak? — volt a következő kérdés. Adtam. Nem azért, mintha megérdemelte volna, de ha nem adok, akkor aligha hiszi el, mi történt.

Baljóslatú ős

Elmúlt a nyár, visszatérő lelke ott bolyong a zörgő nádasokban, a békák lakta savanyú szagú mocsárban. A fiú előkereste a padláson kopott táskáját, letörölgette róla a hetek alatt rárakódott port meg pókhálót, egy ideig szomorúan nézte, kicsit elfacsarodott a szíve, a táska, mely újra könyvei, irkái otthona lesz, nyúlfarknyi időre a nyár, a szabadság, a boldogság koporsója volt számára. Méltatlankodva, duzzogva a sarokba lökte, aztán fogta magát, s meztelen talpaival kis porfelhőket lebbentve maga körül a rétre szaladt. Közel volt a kis mocsár, a Mocsolyás: békák, szúnyogok, siklók és vadkacsák tanyája. Érezte nehéz, fojtogató szagát, hallotta a szélben meg-megrezzenő sás, a felrebbenő madarak hangját. Hanyatt fekvé az eget nézte, meg a patakparti füzek vénülő zöldjét, gondolatban elbúcsúzott a nyártól, eszébe jutott az iskola, az összefarigcsált padokkal, olajos padlóval, a szekrény tejetéről üresen bámuló emberi koponyával. Gyászos hangulat fogta el.

Idegen hangok ülték meg a mezőt, félelem fogta el. Nem tudta volna megmondani, hogy mitől félt, de félt. Sötétben közeledett az ős, volt benne valami nyomasztó, maga se tudta, miért, baljóslatúnak érezte a leperdülő levelek zörrenését, a szántások felől áradó nehéz illatot, a sűrű ködöt, ahogy rátelepedett a mezgyék kökénybokraira, a ködben eltévedt madárhangokat, a reggeli harangszót. Az erdőből kakukk hangja hallatszott, az örökkévalóság dala, amely árnyékokkal bútorozta be lelkét. Az ős hangjaira fülelt, a lángocskákként rebbenő lepkékre, futkorászó bogarakra, elmosódó emberi hangokra.

Vasárnapként fekete varjak, öregasszonyok rajzottak ki a templomból, sápadtak voltak, hallgatagok. A templom előtt, a kökereszt körül izgatottan tanácskozó, mormogó férfiak, olykor elgurult egy-egy szó, akárha súlyos vasgolyó, nem értette a fiú, politika, forradalom, megérett az idő... de érezte erejüket, sietve otthagya a felnőtteket, kitolja a fészerből a biciklit, egymámosodva tekeri a pedált, elfutnak mellette a házak, haja a homlokába hull, fülébe csókol a kacér szél, szabadnak érzi magát, könnyűnek.

Recsegő hangokat hall a rádióból, ünnepélyesen, gyászosan zengő szavakat, zúgást, zörejeket, akár a szélkorbácsolta víz, hullámoz a hang, nagybátyja tekergeti a gombokat, komoran bámul maga elé, mint a többi szódtlan férfi — tízen is körbeülik az öreg telepes rádiót —, s mint valami orvosságot, szürcsölik a híreket, várják az ítéletet vagy a felmentést, nem tudni, mit, de várnak valamit nagyon, amitől megváltozik az életük. Szinte hallani, amint feltörik az elhullott szavak héját, hogy a belsejébe nézzenek, de csak értetlenül bámulnak maguk elé meg egymásra, néha nagyokat sóhajtanak, mormogás fut végig a szobán, bólintanak, hümmögetnek, fölcsillan a szemük... na most, gondolja a fiú, szíve hevesebben kezd verni, de nem törté-

nik semmi különös, nem nyílik meg alattuk a föld, nem szakad rájuk az ég, marad minden a régiben, a rádió ontja magából a hangokat, zúgás, recsegés árad belőle, felfoghatatlan, idegesítő hanggörgeteg.

Suttogások foszlányait hozza a szél, balladák lapjait pörgeti. Elvitték Józsi bácsit, elvitték Samu bácsit, ma hajnalban eljöttek Pista bácsiért is, a szomszédjukért, akinek nem volt gyermeke, ezért örökbe akarta fogadni őt. Tiéd lenne az egész kert, a gólyafészek is a kéményen, minden a tiéd volna, alkudozott vele a férfi, és megsimogatta a fejét. Izgatta a dolog a fiút, mégse merte vállalni, hogy idegenek gyereke legyen, fogadott gyerek, mostoha, bár szerette Pista bácsit és a feleségét, aki most kezét tördelve siratja párját, akiért eljöttek és elvitték, kik vitték, hová vitték, senki se tudja. Senki se tudja, senki se mondja... kulák volt, hallja, de nem tudja, mi az, hát anyját kérdezi, anyja riadtan néz rá, nem felel, úgy tesz, mint aki nem hallotta, megemeli a fazék fedelét, a fölágaskodó gőz szétterül az edényen, néhány vízcsepp siseteregve hull a tűzhelyre, bab illata terjeng, ismerős illat, szájában összefut a nyál, éhes már nagyon, most jut eszébe, hogy még ma semmit sem evett azon a néhány szem szilván kívül, amit reggel szakított le a fáról, a harmattól lucskos levelek közül.

Izgatott várakozás feszül benne, mindenben valami mást lát, mást fedez fel, mint azelőtt, kételkedik az egyszerű, nyilvánvaló dolgokban, mert az most nem lehet, nem lehetséges, hétköznapi, megszokott életük megváltozott, a félelem és a nyugtalan várakozás változtatta meg. Nyugtalanul és fontoskodva járja végig a kertet, széthajtogatja a ribizli- és pöszmétebokrokot, beledöf egy bottal a boglyába, bekukkant a nyirkos leheletet árasztó kamrába, szeretne bölcsebb lenni, fölfedni a titkokat, amelyek elrejtöztek előle. Hirtelen meggondolással nekivág a falunak, csak úgy céltalanul járja az utcákat az alvégtől a felvéig, benyit a kocsmába, füst csípős szaga csapja meg az orrát, poshadt söré, boré, felfordul a gyomra, sietve kifarol a hangos helyiségből, a boltban vesz öt deka cukorkát, volt egy kis spórolt pénze, a nagyanyja adta neki valamiért, talán azért, mert segített neki kapálni vagy feladni a batyut a hátára, málna alakú cukorkák voltak, néhány szem az egész, mire hazaért, elszopogatta mind, szájpaddlását fölsértették a cukorka kemény szilánkjai, nyelvével babusgatta az érzékeny részeket...

Hóna alatt két kézzel szorítja görcsösen a libát, nagy darab jószág, kövér és nehéz, anyja hizlalta kukoricán, sokszor elnézte, ahogy a fürge ujjak a liba gigájába gyömöszölik a kukoricaszemeket, a liba szeme, mint két kavics, vergődve tiltakozik, de ennie kell, szárnyával csapkodna, ha bírna, de testében marad a mozdulat, a fiú anyja erősen a lába közé szorítja, moccani se tud, csak nyelni, nyelni. Anyja egy kék zománcú, kopott kis bődönt cipelve baktat mellette, zsír van a bődönben, finom, ikrás zsír, amit nagyon szeretett a fiú kenyérré kenne zöldhagymával. Beadásra visszük, mondja az

anyja sötét arccal, kinek adjuk be a libát meg a zsírt, kérdezi, az államnak, hangzik a felelet rekedten. Az államnak, fiacskám, és lépkednek lassacskán a meleg porban mezítláb.

Az állam szomorú szemű, hadari beszédű öregember, kampós orrán piros vérerek futnak szanaszét, mintha főtt céklából faragták volna azt a furcsa kiszögellést az arcán, Józsi bácsinak hívják, Józsi bácsi az állam, dörmögő hangon fogadja köszönésüket, vajon mért fél mindenki az államtól, tűnődik el a fiú, ahogy megállnak a nyikorgó ajtajú bodega küszöbén, amelynek közepén ott áll feltűrt ujjú ingben az öreg, mintha egyenesen rájuk várt volna. A falon, talán csak azért, hogy a repedést takarja, egy nagyfejű, mosolygós ember képe van akasztva. Az öreg leméri a zsírt, a libát, dűnnyög egy sort, aztán pecsétes irkájába firkant furcsa kalligráfiákat nyelvével megnedvesített, tompa hegyű tintaceruzájával. Hirtelen elneveti magát a fiú, látja, hogy a kopasz ember elégedettséget, magabiztosságot sugárzó arcára a légy odapötytyint egy pontot, akkorkát csak, mint amilyen az i betűn szokott lenni, ha nem figyel oda, észre sem veszi. Az öreg rosszállón követi a gyerek tekintetének irányát, ránéz a képre, és ijedtében lekapja a szögről, kezefejével gondosan megtörölgeti, és úgy teszi vissza. Könyörgően bámul anyára és fiára, ujját a szájára teszi, pszt, mondja nekik hangtalanul, a fiú az egészről semmit sem ért.

Éjszaka baljóslatú jelet küldött az ég, lezuhant a templom keresztje, a tetőt beszakítva a sekrestye elé zuhant, ott hevert a fűben néhány lötytyedt szilvaszem között. A fiú csodálkozva nézte, mekkora a kereszt, nagyobb, mint ő, ki hitte volna, hiszen ujjnyinak, ha látszott ott fönt a torony tetején, a szédítő magasban, ahová annyira vágyott, s ahová társaival többször is megkísérelt fölmászni, de csak a keresztet tartó gömbig jutottak, nem kismiska volt az sem, pallókon, korhadt gerendákon egyensúlyozva kapaszkodni fölfele. A torony gömbjén egy kis rozsdás vasajtó volt, nagy nehezen kinyitották, alattuk szédítő mélység, reszkettek, mint a nyárfalevél, a keresztre már nem mertek fölmászni, pedig az lett volna az igazi hőstett, az emberek elhültek volna a csodálkozástól, és most az a megcsodált távoli kereszt ott hevert a lába előtt. Jött az esperes lélekszakadva az ijedségtől kipirulva, mögötte a harangozó, sebesen mozgó, néma ajakkal imádkoztak, szemüket az égre emelték, nézték a torony tetején a kereszt hült helyét. A fiú észrevétlenül eloldalgott, lelke mélyén kicsit bűnösnek érezte magát, hogy megtörtént ez a szörnyűség.

Másnap hajnalban megszakadt a Spisákék kecskéjének a szíve. Amikor megszólalt a trágyadombon a kakas, a kecske, mely ott legelészett az udvaron, összeesett és kimúlt. Amikor felbontották, a böllér megállapította, hogy megszakadt a szíve, ilyet még ő se látott, csaknem kettéhasadt. Hamar híre kelt a dolognak, borzongás futott végig a falun, még a józan, bátor férfiak is,

akik nem hittek semmiféle babonában, még ők is beleremegtek. Volt abban valami sorsszerű, hogy a szerencsétlenül járt kecske a párttitkáré volt, aki még a nyáron is kemény szárú csizmában és nagy fekete kalapban járt, és akiről azt rebesgették, hogy öblös aktatáskájában lapul a feketelista, még soha senki se látta, de tudtak róla, halálszaga volt a táskának, lám, Isten nem ver bottal, csúnyán végezte a kecskéje, ha nem vigyáz, így végezheti ő is.

Még ki sem heverték a torony tetejéről lezuhant kereszt és a megszakadt szívű kecske fölött érzett megrázkódtatást, amikor szárnyra kelt a hír, hogy a Szilvástetői tisztáson megjelent egy meztelen férfi, akinek szárnyai voltak, és aki egyenesen a holdról érkezett, legalábbis ezt mondta esküdözve Borcsa néni, a javasasszony, aki mindenféle nyavalyára tudott valami gyógyírt. Sokan elhitték neki, hogy a tulajdon szemével látta a messziről jött idegent, sőt beszélt is vele, tőle tudja, hogy nagy dolgok fognak történni mostanában, hogy mik, azt nem árulta el. Borcsa néni hányta magára a keresztet, ne tudjak innét elmozdulni, ha nem igaz, láttam, mondta a köréje gyűlt hallgatóságnak, a fiú gyomra remegni kezdett, félt, hogy ennyi furcsa, szokatlan dolog történik mostanában.

Este tollfosztás volt a szomszédban: asszonyok, gyerekek ültek komoran a teknők és kosarak mellett, fehér pihéket libbentett óvatlan lélegzetük. Nyomasztó hangulatban voltak, de egy kicsit azért reménykedtek, hittek valami csodában, közben a kezük járt serényen. A férfiak a kocsmában voltak, ott vitatták meg az eseményeket, fújták a cigarettájuk füstjét, bűdös pálinkát ittak, neveket mondtak, szavakat haraptak el, nyeltek vissza, izgatottak voltak, még záróra után is sokáig beszélgettek az ajtó előtt, mintha félték volna lefeküdni.

A városból hazaszállingózó emberek szörnyű híreket hoztak, lövöldözésről, akasztásról beszéltek, tüntetésről, a fiú megrémült, mert apja a városban dolgozott, hétvégén járt haza. Mi lesz most, nem közlekednek a vonatok, gyalog vergődtek haza mások is, vagy autóval hozták őket, de apja nem jött meg a szokásos időben, sőt este sem jött meg. Látta őt vérbe fagyva fekélni az utcán, ahol akasztott emberek lógtak az útmenti fákról, mindenütt sebesültek és halottak, síró asszonyok, jajveszékelő gyerekek, az út közepén gazdátlan csacsi poroszkál hangosan iázva, hogy testét hideg veríték lepte el, megborzongott, szerette volna elhessenteni a rémképeket, de azok úgy meglepték az elméjét, mint nyáron a böglyök a tehenüket.

Anyja kézen fogta, ideje már lefeküdni, mondta szomorúan, s elindultak hazafelé kézen fogva. Házuk előtt éppen akkor vonult egy csapat ember, kezükben pislákoló viharlámpa, hunyorgó gyertya, egy zászlót is látott lobogni a fiú, rojtos szélű, kopott nemzeti színű zászló volt, ijesztőek voltak a mosolytalan, szigorú ábrázatú emberek, ahogy némán vonultak tova. Aztán valaki rázendített: Isten, áldd meg a magyart! — kísérteties volt a hang az

éjszakában, majd egyre több hang követte az elsőt, áradt, hullámzott a fájdalmas ének a sötét utcában. Beleborzongott a fiú, mégis szeretett volna a tömeggel tartani, de anyja nem engedte, görcsösen szorította a kezét, akkor vette észre, hogy anyja sír, rázza a zokogás, szegény apád, suttogta fulladozva, megijedt nagyon, a szívét mintha satuba fogták volna. Hazamentek, a házuk üres volt, elhagyatott, mintha örökre elköltöztek volna belőle, a fiú idegennek érezte magát benne, elveszettnek. Imádkozz apáért, hallotta édesanyja gyászos hangját, és ő engedelmesen letérdelt a szentkép elé anyja mellé, görcsösen összekulcsolt kezekkel könyörgött, esdekelt könnyes szemmel a kisdedet gyöngéden magához szorító Szűzanyához. Úgy imádkozott, olyan hittel, ahogy még soha, most úgy mondta az imát, mintha a saját szavai volnának, egész lényét, minden érzését beadta abba az imába, kért, könyörgött, míg ájulás-szerű álomba nem zuhant. Fáradt, elgyötört kis teste felmondta a szolgálatot. Rémisztó álmai voltak, apját látta újra a felbolydult városban, komor házak között futott, menekült valakik elől, akiknek a kezében fegyver volt, rendőrök voltak vagy katonák, egyenruhás emberek, apja szemében jeges rémület, mintha az ő nevét kiáltozná, fiacskám, segíts, ezek megölnék engem, futna, szaladna apja felé, segítene rajta, kiragadná az egyenruhások kezéből, de lába meg se moccan, egy lépést se tud tenni, sírva fakad tehetetlenségében. Aztán szétfoszlik a kép, újabbak jelennek meg, még szörnyűbbek, még véresebbek. Évekig, évszázadokig tartó éjszaka, teliszúfolva rémképekkel, verítékezve ébred, fáradtan, leverten. Pattog a tűz, kinyitja a szemét, s hirtelen apját pillantja meg, amint föléje hajol, hogy megcsókolja. Érti a borostás arc melegét, hallja az ismerős hangot, de még így sem tudja elhinni, hogy apja az, azt hiszi, az álom incselkedik vele. Karjába csíp, nem, nem álmodik, ébren van, s hitetlenkedő boldogsággal néz az apjára, nyakába csimspaszkodik s nevet, nevet, mint aki megháborodott. Apja mosolyog, megsimogatja, jól van, no, jól van, s a reggel egyszerűen verőfényes lesz, derűs és boldog, együtt a család, itt van az apja, mellette erősnek érzi magát.

Az iskola udvarán háborúsdit játszanak, török-magyar háborút botokkal, fakardokkal, csakhogy mindenki hű magyar katona, senki sem akar török harcos lenni, ezért a magyarok győznek, mielőtt a háború kitört volna. Gombfociznak inkább, közben a felnőttektől hallott szavakat ismételtetik, forradalom, szabadság, majd mi megmutatjuk, úgy érzik, hogy a hazájukért játszanak, népükért lövik a gólokat.

A tanító szőke, szikár fiatalember, krárogva kezdi az órát, szégyenkezve intonálja az imádságot, s kezd valami ünnepi hangulatú beszédbe, amelyből csak egy-egy szó ragad meg bennük. Új világról, sorsfordító időkről beszél a tanító, egészen belemelegszik a beszédbe, piros az arca, csillog a szeme, az izgalom átragad a gyerekekre is, akik boldogan tépkedik ki könyveikből az

árulók képét, azokét, akik romlásba döntötték az országot, szörnyűségesen nagy bajuszt rajzolnak a bajusztalannak, a bajuszos szörzetét radírral tüntetik el, mindezt büntetlenül, édes bosszúvággyal, a kitépett lapok papírrepülőként szolgálják tovább a jövő nemzedékét.

Megfizetünk mindenért, gondolja a fiú, szabadnak érzi magát, lelke ujjongva olvad bele a közös örömbébe, kitűzik a nemzeti zászlót az iskola kapujára, csaknem hajba kapnak, kié legyen a dicsőség, hősöknek érzik magukat, akik akár a vértiket áldoznák a hazájukért, lobog a zászló a szélben, hadd lássa mindenki, itt magyarok tanulnak, valódi magyarok, leverik a falról az ötágú csillagot, senki sem szól érte, senki se fenyegetőzik, bár az igazgató elég szigorúan néz az ablak mögül, de ki törődik most vele, a templom tetejéről is el kéne távolítani a csillagot, javasolja valaki, az iskola mellett magasodik a református templom hegyében a csillaggal, de Pásztor Pista azt mondja, ne marháskodjatok, az nem ötágú csillag, az a betlehemi csillag. Valóban? Valóban, mondja a tanító is, aki mégis csak okos ember, erre lecsillapodnak a kedélyek, a betlehemi csillag az más, nekünk csak a komenista csillaggal van bajunk, mondja Jóska, a párttitkár fia, aki tavasszal azt írta fogalmazásba, hogy *Éljen a mezőgazdaság szocialista átalakítása!* Ez olyan mókás volt, hogy kénytelenek voltunk rajta röhögni. Jóska nem elégedett meg a hármassal, amit tanító bácsi adott rá, ezért bepanaszolta az igazgatónál, aki a hármast nemes egyszerűséggel ötösré javította, és még egy csillagot is odabiggyesztett melléje. Abból a mondatból pedig szállóige lett az osztályban. Mi csak ilyeneket tudunk írni: *Tavasszal az emberek szántanak, vetnek.*

Megszűnt a beszolgáltatás, örvendeztek a felnőttek, nem jönnek lesepreni a padlást, nem visznek el senkit. Harcokról érkeztek hírek, bevonultak az oroszok, hallja a fiú, bizonytalanság lesz úrrá a falun, félelem a reménységben, azt rebesgetik, bombázzák a közeli várost, ki bombázza, talán az oroszok, a fiú a földre tapasztja a fülét, mint a sínekre szokta, hogy hallja, jön-e a vonat, az anyaföld kemény és csöndes. Ahogy anyjára néz, apjára néz, látja szemükben az árnyakat, szeretne megvigasztalódni, szeretne örülni, az ablakból a karszalagosokat nézi az úton, akik egyre idegesebbek és mogorvábbak, a falu végén őrséget állnak, mindenkit igazoltatnak.

Végtelen tespedtség vesz erőt a falun, üresek a mezők, a kertek, napokig nincs tanítás az iskolában. Céltalanul ténfereg a fiú a kertben, hanyatt fekszik a csűrben a szalmán, és a szalmaszálak zizegésére fülelve unatkozik, nincs kedve áthívni a szomszédból Marit, hogy játsszanak, pedig Mari ott téblábol a birsalmafa alatt a kerítésnél, csak szólítani kéne, füttyenteni egyet.

Vasárnap van, derült, verőfényes reggelrel kezdődik a nap, az udvaron szunyókál a macska, csillog selymes szórén az októberi napfény. A diófa megadóan ejti elnehezült leveleit a földre. Majd söpörhetem össze, gondolja szomorúan a fiú, hogy lehet egy fának ennyi levele. Őszönte nem győzte összeseperni, amit a konyhában a sparheltben tüzeltek el. Nem volt nagy diófa, talán még egy koporsó sem telt volna ki belőle. Tavasszal ágain pihentek meg a repülni tanuló kislepkék. Szombatonként a fa hegyiből leste a fiú, hogy feltűnjön az apja az állomásra vezető úton. Onnét a felső ágról messzire lehetett látni, így mindig ő látta meg leghamarabb hazafelé igyekvő apját, hamarabb tudott örülni, mint a többiek.

Meg-meglebben egy kései lepke a rózsabokrokra, talán ez az utolsó nap az életünkben, gondolja a fiú, szülei komor, mosolytalan arcát látva, maga is elkomorul, vajon fáj-e a halál, kérdezi önmagától, nem akar meghalni, annyi szép terve van, elképzelné se tudja, milyen a halál, milyen az, nem élni, de hát ezt senki se tudja, aki még nem jutott oda, azért nem tudja, aki meg odajutott, azért. Eszébe jutott egy vers, Petőfi lelkesítő verse, a Nemzeti dal, s hogy elüsse valami hasznossal az időt, no meg, hogy bátorságot mérítsen belőle, elhatározza, hogy kívülről megtanulja, előveszi a könyvet, *Talpra magyar, hí a haza!* olvassa az első sort, félelme ettől szétfoslani látszott, bátornak és erősnek kezdte érezni magát, fölkelkesült nagyon, följajzott lélekkel ismételtette: *Esküszünk, esküszünk, hogy rabok tovább nem leszünk!* Lázasan csillog a szeme, szeretné hangosan kimondani a szavakat, a fülébe harsogni mindenkinek a verset, leküzdhetetlen vágyat érez a szavaláshoz, s hirtelen a konyha közepére pattan és rázendít: *Talpra magyar, hí a haza! / Itt az idő, most vagy soha!*

Anyja, apja döbbenetben nézi, mi ütött ebbe a gyerekebe, de nem szólnak semmit, hagyják csöndben, hadd mondja végig, hadd csillapodjon le.

Mire a végére ér, hangja rekedten csikorog, mint a kenetlen kocsikerék, szemét köd szállja meg, fáradtnak érzi magát, rettentően fáradtnak, arca láztól piros, kezei görcsösen ökölbe szorulnak, kirázza a hideg, a fogai vacognak. Anyja lefekteti, s ő néhány pillanat múlva már alszik is. Álomtalanul, mint a fészere előtt a tuskó.

Posztolók

Gyermekkoromban aratás-cséplés idején őrseget kellett adni a falubeli-eknek, hogy tűz esetén riasztani tudják a lakosságot és a tűzoltóságot. Ilyenkor, szárazság idején bizony elég gyakran lobbant lángra egy-egy pajta, csűr vagy boglya, így elejét lehetett venni, hogy porig égjen a falu, mely sok zsúpfedeles házával békésen bújt meg a hegyek koszorúzza völgyben. Három helyszínen kellett posztolni: a tanácsházán, a tűzoltószertárnál és a templomtoronyban. A kisbíró kidobolta, mikor kinek kell posztolni. Falkába verődve kísértük végig a falun a kisbíró, a végén már kívülről fújtuk a szöveget, amely elég kacifántosnak tűnt. Irigyeltük a kisbíró, a dobja miatt, meg azért, hogyha elkiáltotta magát: „Közhírré tétetik!” — mindenki órá figyelt.

Szerettem a posztolást, amely ugyan a felnőttek feladata lett volna, de ők inkább a gyerekekre és a magatehetetlen öregekre bízta, nem értek rá, körükre égett a munka a búzaföldeken.

A tanácsháza folyosója dohos volt és salétromos. A gyalulatlan, kecskelábú asztalon fekete telefonkészülék árválkodott, azon kellett volna értesíteni a járási tűzoltóságot, ha tűz ütött volna ki. Kurbli telefon volt, sötét hallgatásával kicsit ijesztő is, és bizony fogalmam se volt, hogyan kell használni. A levegőtlen folyosón, a félhomályban lassan telt az idő. Csönd volt az irodában, csak a szótlan, alacsony termetű tanácselnök, meg a szöke, nyeszlett tanácsítók tartózkodott az épületben. No meg a kisbíró, aki ha nem az öreg írógépet gyötörte, végigcsoszogott előttem elálló, nagy füleit mozgatva szemöldökéig húzott svájcisapkája alatt.

A tűzoltószertár — vagy ahogyan mi neveztük, vízpuskaház — sokkal érdekesebb őrhely volt. Abban a deszkából tákolt fészerszerű épületben tartották a helybeli, önkéntes tűzoltók a vízpuskát, ezt a négy keréken gördülő tartályt, amelyre kéziszivattyú volt szerelve. Vasárnap délelőttönként evvel gyakoroltak pattogó vezényszavakra. Szájtátva bámultuk őket. A hamuszürke egyenruhát, a csillogó kitüntetések. Minden mozdulatuk villámgyors volt, bár megfontolt és kimért. Pár perc alatt a patakhöz gurították a vízpuskát, a szivattyú vasszarvait sebesen föl-alá mozgatva egykettőre megtöltötték vízzel a tartályt, összeszerelték a tömlőket, és máris készen álltak a tűzoltásra. Még nézni is gyönyörűség volt. Hát persze, hogy tűzoltó akartam lenni, ha felnövök. Arra gondoltam, milyen jó lenne, ha most tűz ütne ki, én nyitnám a kaput a tűzoltóknak, talán még azt is megengednék, hogy segítsék nekik az oltásban. De sajnos tűz csak nagyanyám kemencéjében lobogott, azt pedig nem kellett eloltani, mert nagyanyó kenyérsütéshez készülődött.

Sokkal izgalmasabb őrhely volt a templomtorny. A toronyból be lehetett látni az egész falut, körben a búzaföldeket. Nagymamám helyett posztoltam. Süített nekem egy tarisznya laskát, amit nagyon szerettem. A templom a falu közepén, egy terecskéből kiemelkedő halmon állt, amit itt-ott mohos sziklák díszítettek. Kertjét magas kőkerítés vette körül, amit csak a vasrácsos, boltíves kapu szakított meg. A kapunál öreg akácfa búslakodott, a kertben gyümölcsfák voltak. A laskát majszoltam a kerítésen ülve, amikor megjelent Guszti. Együtt hamarabb végeztünk a laskával, s a döcögő idő is nagyobb sebességre váltott.

A torony titkok tárháza volt. Az első szinten, ahol a két harang kötele lógott, a falban volt egy bemélyedés, ott helyezték el Krisztus koporsóját. Három szintje volt a toronynak egy-egy zsalugáteres ablakkal, a szinteket falépcsők kötötték össze. A harmadik szinten gerendára erősítve függték a harangok. A korhadt deszkák rései között iszonyú mélység tátongott alattunk. A félelemtől libabőrösen bejártuk a torony minden zegét-zugát. Por hullott a nyakunkba, pókháló akadt a hajunkba. Denevéreket pillantottunk meg a félhomályban. Az öreg deszkák recsegték-ropogtak anélkül, hogy rájuk tapostunk volna. A nagyobbik harangba beleöntve évszámot láttunk: 1796. — Akkor öntötték — állapítottuk meg.

— Mátyás király idejében — pontosította Guszti.

— Hol volt már akkor Mátyás! — mondtam.

— Hát akkor kinek az idejében? — nézett rám kérdően.

— Azt én sem tudom.

— Kússzunk le a harangkötélen! — javasolta Guszti.

— Megőrültél?! Megszólal a harang, akkor aztán megnézhetjük magunkat!

— Nem szólal meg. Ha óvatosan, lassan húzod meg a kötelet, biztos, hogy nem szólal meg. Nézd! — és a kötélbe kapaszkodva megbillentette a harangot úgy, hogy valóban nem adott hangot. Én, a kisharang kötelét kaptam el. Behunytam a szememet. Kúszni kezdtünk óvatosan lefelé. Ám hiába volt minden óvatosság, mert ahogy teljes súllyal a kötélre nehezedtem, a harang jajgatva megszólalt fölöttem. Minél jobban kapálóztam, annál keservebben jajgott a harang. Guszti fél kézzel elkapta a kötelemet, hogy lecsillapítsa a megvadult jószágot, de nem sikerült. Mély hangján a nagyharang is megkondult. Amilyen gyorsan csak tudtunk, leereszkedtünk. Rémműlten néztünk ki a torony ablakán, rohannak-e már a népek a nemlétező tüzet oltani. De a falu csöndesen nyújtózkodott el alattunk. Egy teremtettséget se láttunk az utcákon.

— Ezt megúsztuk! — sóhajtottunk megkönnyebbülten.

Harcosok

Csönd telepedett a falura, nagy volt a forróság, a vakító égen egyetlen felhőpamacs sem látszott. A patakparton topolyák lihegtek asztmánan.

Az átforrósodott lépcsőn ültünk, noha a szomszéd háza már árnyékot vetett az udvarra. Barnák voltunk, mint a kenyérhéj, csak szemünk világított ki arcunkból. Markomban gyufásdobozt szorongattam, legyek zümmögtek benne, megpróbáltak kiszabadulni, de minden igyekezetük hiábavaló volt.

— Ni, mozog egy fogam! — mondta Guszti, és nyelvével előretolta az egyik fogát.

— Húzzuk ki! — javasoltam.

— Még mit nem! — ingatta a fejét.

Hát persze, a lógó fog nagy értéket képviselt a szemünkben, olyan valami volt, amivel dicsekedni lehetett. Az ilyen meglazult tejfogak eltávolítására jól bevált módszerünk volt: cérnát kötöttünk rá, amelynek a másik végét a kilincshez erősítettük, és ha kinyílt az ajtó, kinn volt a fog. Az volt benne a jó, hogy váratlanul történt az egész. De a foghúzáshoz csak a legvégső esetben folyamodtunk.

— Ha nem, hát nem — mondtam kissé sajnálkozva. „Csak nehogy úgy járj, mint egyszer én, amikor birkózás közben veszítettem el egy lógó fogamat, amit aztán hiába kerestem!” — gondoltam.

— Te, én úgy unatkozom — mondta Guszti, és ásított egy nagyot. — Mit kéne csinálni?

— Mit tudom én! — rándítottam meg a vállamat. — Gyerünk le a patakra fürödni. Talán rákot is foghatnánk. Eridj, ha akarsz, nekem semmi kedvem.

Erre az én kedvem is elpárolgott egy szemhunyas alatt. Kinyitottam a gyufásdobozt, és egyenként szabadon engedtem fáradtságos munkával összefogott legeimeimet. Az utolsóként szabaduló a Guszti orrára szállt.

Kapunk előtt szekér zörgött el, majd Laci jelent meg a kapuban, és teli torokból üvöltötte:

— Riadó, kitört a háború!

Gusztival egymásra néztünk, tudtuk, mi a teendőnk. A háború gyakorta fellángolt a felvégesiek meg az alvégesiek között váltakozó hevességgel és váltakozó hadiszerencsével. Testünkön kék meg zöld foltok árulkodtak róla, mennyire szeretjük a hazánkat, vagyis az alvéget. Mint kitüntetésekre, olyan büszkék voltunk a háborúban szerzett sebeinkre. Megnőttünk a lányok szemében.

A hadiszállásunk a templom mögötti dombon, az akácokban volt, az ellenség pedig a faluvégén, a régi kőbánya fölött. Most, hogy újra kitört a háború, nekünk fegyvert kellett fogni. Föl a padlásra a hadiszerszámokért! Az én fegyverzetem egy ócska, rozsdás kardból és egy acélsisakból állt, a Guszti nagyapa katonasapkájából és egy fapuskából. Elég ijesztőek voltunk így beöltözve. És lángoltunk az elhatározástól, hogy a hazánkat vérünk árán is megvédelmezzük az ellenségtől.

— Segítenél? — néztem, Gusztira. Akárhogy is erőlködtem, a kardot nem bírtam kihúzni a hüvelyéből.

— A bajtársaimnak ne segítenék! — mondta, és belekapaszkodott a kard markolatába. Még a talpát is a hasamnak támasztotta, úgy iparkodott, de a hüvely csak nem engedte el a kardot.

— Egyszer már megolajozhatnád! — korholt. — Megérdemelnéd, hogy hadibírórság elé állítsanak!

Hát igaz, ami igaz, rég be kellett volna már olajozni, ismertem el magamban. Ekkor a kard nyöszörögve kicsúszott a hüvelyből, mi pedig hanyatt vágódtunk.

— Ennek te vagy az oka! — kiabált mérgesen Guszti, és egy nagyot sújtott a kard lapjával a sisakomra. — Ne félj, egykomám, nem kell a fejedet levágni! Bár ami azt illeti, megérdemelnéd — dünyögött, de azért lehúzta fejéről a rászorult sisakot. — Apuskám, énrám mindig lehet számítani — mondta vigyorogva.

Elindultunk a dombra a hadiszállás felé. Az út két oldalán szilvafákon már kékllett a gyümölcs, néhány szem a földre pottyant, darazsak lakomáztak belőle.

— Jaj, a zászló... a zászló otthon maradt! — kiáltottam fel.

— Azám, a zászló, te nagyokos! — mondta bosszúsán Guszti. Zászló nélkül nem lehet háború, a zászló szent.

— Ha én elfelejtek valamit, akkor te biztosan még jobban elfelejted, nem lehet rád számítani! — korholt, mintha egyedül én tehetnék róla, hogy a zászló otthon maradt. A zászló gyönyörű volt, unokanővérünk varrta kék selyemből. A kék alapon a sárga hold meg a piros szív nagyon jól mutatott, megdobogtatta hős szívünket, erőt adott a csatában.

Az akácok egy horhosban húzódtak meg. Nyár vége volt, a vakáció utolsó napjait éltük. Ellenségnél félelmetesebben közeledett szeptember. A szélben meg-megzörrentek az akáclevelek, s szomorúan himbálta piros lam-pionját a hólyagkláris.

— Bárcsak július lenne még! — sóhajtott Guszti.

Megértően és reménytelenül bólintottam.

— Idén ez az utolsó csata, győznünk kell! — mondtam. Lábunk elé per-dült egy akáclevél zörögve. Talán már az ősz üzent nekünk.

A haditanyán senkit sem találtunk, csend mindenütt. Kilábaltunk az akác-ból, kicsit távolabb a tisztáson füttyörésző pásztor békésen legelésző kecskéivel. Néhány borókabokor. Az ösvényen valaki lassan közeledett felénk, megrakodott kordét húzott. A kótyagos Mári volt. Fekete kendője alól kikandikált rakoncátlan, durva szálú ősz haja. Rőzsét fuvarozott az erdőből. Amikor megpillantott minket háborús felszerelésünkben, összecsapta a kezét:

— Jaj, Istenem!

A pillanatra őrizetlenül hagyott kordé megindult lefelé a domboldalon. Mári dermedten nézte a megvadult járművet, ahogy zörögve, zakatolva áthágott a köveken, csenevész bokrokon.

— Utána! — kiáltotta Guszti. És mint a nyúl, ha lefelé fut a lejtőn, nagyokat bukfenceztünk. Talpra ugrottunk és üztük tovább a megtáltosodott kordét. Már-már elértem, amikor a kardomban megbotlottam. Fektemben láttam, hogy Guszti a kordéra veti magát, megragadja a kerekét, s a kordé kissé oldalra fordulva lassan megáll. Üvöltés hagyta el Guszti torkát. Ahogy csak erőmből telt, odarohantam hozzá. Halálsápadtan feküdt a rőzserakáson.

— A kezem! — nyöszörögte. A karja élettelenül hevert mellette.

Amikor hazajött a kórházból, meglátogattam. A karja vállig begipszelve, arcán fülig szaladó vigyor.

Írásból fel vagyok mentve. Két hónapig egy sort sem szabad írnom. Majd te írod le a leckémet — mondta.

Igen, azt hiszem, egy hős ennyit megérdemel. És irigykedve néztem rajta a gipszpólyát.

Szóke haj, kék szemek

Alkonyodott, a nap beletúrt a Závóz dús bozontjába, néhány percre egy helyben állt, mintha a fák ága-bogába akadt volna, aztán észrevétlenül a hegy mögé bukkott. Lassan előtűnő sugarai még bearanyozzák az erdőt, mesebeli kincseskamra ragyogása töltötte be a tájat. Nemsokára megfakult a ragyogás, majd végleg elenyészett, hogy átadja helyét a szemerkélő homálynak. A Závóz sötét tömbje ránehezedett a falura.

Hazafelé baktattunk Ibolya nyomában Gusztival. Ibolya a kecskénk volt, fekete tarka, szelíd jószág, körme fénylett, akár a lakkcipő a lányok lábán vasárnap. Édesapám vette néhány éve a szilasi vásáron, gidakorától én neveltem. Eleinte cumisüvegből itattam tejjel, babusgattam, mint egy kisgyereket, egészen a szívemhez nőtt. Gyakran kihajtottam a rétre vagy a hegyi legelőre, ahol dúsan sarjadt a fű és zsenge hajtású cserjék és bokrok is van-

nak. Olykor Guszti is velünk tartott, így gyorsabban szaladt az idő. Míg Ibolya békésen lelegészett, mi madárfészkek után kutattunk, meglestük a pöttyös kis tojásokat, a csupasz vagy már pelyhes fiókákat. Sötét faodúkba is belenyúltunk a félelemtől libabőrösen, hátha éppen kígyó lapul benne, vagy vaddarázs. Medvével, farkassal ijesztgettük egymást, noha tudtuk, hogy ezen a vidéken nem élnek. Bár a szüleink fiatal korában Derenken voltak medvék, Horthy kormányzó telepíttette dróthálóval elkerített erdőbe, azokra vadászott kíséretével. De ez már régen volt. Minden eshetőségre készen a bugylibicska mindig ott lapult a zsebünkben. Jobb híján botot cifráztunk vele, meg célba dobáltunk. Guszti ekkoriban késdobálónak készült, nem mondom, ügyesen bánt a bicskával, de azért arra mégsem voltam hajlandó, hogy a fa elé álljak, ő pedig körbedobáljon. Annyira azért nem bíztam benne. A faluba értünk, előttünk port kavarva haladt a csorda.

— Nagyon szelíd ez a kecske? — kérdezte Guszti, mintha nem ismerné Ibolyát.

— Nagyon — feleltem.

— Akkor jó — mondta, avval előkapta cifra botját, és jókorát odavágott a kecske szarva közé.

Ibolya az ijedtségtől és a fájdalomtól nagyot ugrott. Megmozdulni se volt időm. Mellemen hatalmas ütést éreztem. Mintha kirántották volna alólam a földet, hanyatt vágódtam. A tarkóm iszonyúan sajgott. Ez még nem is lett volna olyan nagy baj, hiszen estem én már le diófa hegyiből is, ha négy csitri meg nem látott volna. — Hihihhi — vihogtak szemtelenül.

— Megtaláltad, amit kerestél? — kérdezte Piri, aki mellettem ült az iskolában. A haja olyan volt, mint az érő zab. Szeme huncutul csillogott. Veres voltam a szégyentől, mint a főtt rák. Guszti közben köddé vált.

A legjobb barátomból szemhunyas alatt ellenség lett. Szomorúan zártam be Ibolya mögött az ólajtót. Még aznap este hadat üzentem Gusztinak, alattomos tetteért. A hivatalos okmányt, amely egyébként Népszava nevű újsággént látta el más, közönséges feladatát, sárviasszal lepecsételtem, és elküldtem a húgommal, aki csak hosszás unszolás után teljesítette a parancsot. Egy barackot is ígértem neki, amit megkapott, amint visszatért, a fejbübjára. Visított, mint az újévi malac. Ennek az lett a következménye, hogy én kettőt kaptam, édesapámtól.

Persze máig sem tudom, kézbesítette-e valóban azt a fontos iratot a húgom, mert Gusztinak nyoma veszett. Két napig színét se láttam, hiába lődörögtem végig-hosszig a poros, nyári utcán. Kezem zsebrevágva füttyörészni kezdtem. Bele-belerúgtam a kerítésbe, amitől a kutyák megvadultak, csaholva rontottak neki a palánknak. Én csak mosolyogtam a tehetetlenségükön. De a mosoly hirtelen az arcomra fagyott, a kapura az volt kiírva krétával: PIRI ÉS LALI EGYPÁROK! És alatta nyíllal átlőtt szív. Ez csak a

Gusztai műve lehetett, hasított belém a gyanú. Még ilyet, hogy Piri meg én! Micsoda képtelenség! — füstölögtem magamban, s mint akit hidegen hagy ez az egész, egykedvűen bandukoltam tovább. De nini! A következő kapura is ki volt írva a két név, a rajz is ott volt. Ekkor már elkapott a harci idegesség, s futni kezdtem. Végig az utca minden kapujában ott virított a fehér krétás felirat. Nem tűrhettem ezt a szégyent! Előkotortam a zsebemből egy marék kócot, és megpróbáltam eltüntetni a feliratot, ám a deszkák szálkásak voltak, hát nem sikerült. Fogtam hát egy krétacsonkot, s nekiláttam, hogy legalább az én nevemet olvashatatlaná tegyem. De ilyen az én formám! Mert ki állt mögöttem, amikor a krétát a deszkához nyomtam? Piri.

— Látom, szorgalmasan dolgozol, hogy hírbe hozz, szégyelld magad! — mondta, s faképnél hagyott. Én meg csak álltam ott, földbe gyökerezve.

Napokig nem mozdultam ki otthonról, mindig találtam magamnak valami elfoglaltságot. Kisepertem az udvart, rendet csináltam a padláson meg a kamrában, vagy ha végképp kifogytam a tennivalókból, felmásztam a boglya tetejébe és hanyatt fekve bámultam a felhők vonulását, míg bele nem szédültem. Gusztival nem óhajtottam találkozni többé, noha néhányszor már megkísérelte diplomáciai úton a közeledést. A hűgával üzent, aki az én hűgomnak adta át, majd a hűgom nekem, úgyhogy mire hozzám értek, többnyire nagy változáson estek át ezek az üzenetek. Egyikre se válaszoltam. Esténként korán a szobába húzódtam, elővettem a Toldit vagy a Hajótöröttek szigetét, egy Vernét vagy egy Coopert, és olvasni kezdtem. Azelőtt pillanatok alatt belefeledkeztem a mesébe, most azonban azon kaptam magam, hogy gondolataim Piri körül járnak. Lenvirág színű szemét látom, pisze orra körül azt a néhány szeplőt, amire korábban sose figyeltem, jóllehet két éve ül mellettem a padban. Sokszor eszembe jutottak felsüléseim. Ilyenkor mindig elhatároztam, hogy bosszút állok Gusztin. De hogyan? Semmi értelmes nem jutott eszembe. Aztán meg azon kezdtem töprengeni, milyen hőstettet kéne véghezvinni, amitől nagyot nőnék a Piri szemében, ami feledtetné csúfos kudarcaimat.

— Beszélnem kell veled! — állított be Gusztai egy verőfényes délelőtt. A lépcsőn ültem, egy szajkót figyeltem a diófán.

— Mit tudnál te mondani, ami engem érdekelne? — mondtam flegmán.

— Talán tudnék — halkította le a hangját sejtelmesen.

— Hát akkor ki veled! — mert persze, hogy furdalt a kíváncsiság.

— Piri üzent — itt egy kis hatásszünetet tartott, de én ügyeltem, hogy arcom ne árulkodjék az izgalomról.

— A Nyíresben vár hétkor. Találkozhatnátok, ha te is úgy akarod.

— Hazudsz! — mondtam indulatosan.

— Ha nem hiszed, győződj meg róla te magad — mondta, és otthagytott kétségek között.

— Elmenjek, ne menjek? Tépelődtem, nem bíztam már szemernyit se Gusztiban. Mintha hideg vízből forróba ugráltam volna. Elmegyek, döntöttem, de a következő pillanatban már azt gondoltam, hogy mégse megyek.

Hét óra előtt jóval ott voltam a Nyíresben, egy mélyedésbe lapulva lestem, eljön-e. Lassan vánszorogtak a percek. Még elgondolni is szörnyű volt, hogy nem jön el, csak Guszti kárörvendező képét látom majd, ő találta ki az egészet, hogy jót nevessem rajtam.

Ekkor megpillantottam Pirit messziről, amint a földúton közeledik. A torcom kiszáradt, nyelni se tudtam, a szívem hevesen kalimpált bordáim mögött, folyton azt hajtogattam magamban, mit mondjak neki, mit mondjak neki?

A túlélő Kelet

Ha kedd, akkor Kelet, szoktuk mondani tréfásan egymás között. Huszonnégy éve immár, hogy hétről hétre — keddenként — összejön egy kis baráti társaság — mostanság éppen a TIT Kazinczy-klubban, a Keleti Irodalmi és Társművészeti Egyesület — leánykori nevén Kelet Irodalmi és Közművelődési Alkotócsoporthoz — tagjai, akikben, mint hajdan a hányatott sorsú vándorszínészekben, valamiféle szent elhivatottság tüze lángol, hogy tegyenek valamit szűkebb és tágabb környezetük művelődéséért.

A Kelet 1973 októberében alakult írógató, és a közművelődésben dolgozó fiatalok részvételével a Sajtóházban. Ekkor még létezett az Ifjúsági Házban Kapuk előtt névvel egy spontán szervezettségű, jobbára írógató diákokból álló irodalmi kör, mely közvetetten a Kelet előzményének tekinthető. (Ebből a körből Varga Rudolf és Péntek Imre nevét érdemes megemlíteni.) A tizenkét alapító közül a nyolcvanas évek elejére már csak hárman maradtak — Cseh Károly, Hajdú Gábor, Utry Attila —, akikhez újak csatlakoztak, aktív irodalmárok mára csak mutatóban maradtak. (Balogh Attila, Cseh Károly, és esetleg ide sorolható Szendrei Lőrinc újságíró, a Magyar Nemzet rovatvezetője.)

A 25 éves jubileumot antológiával szeretné megünnepelni a Kelet, bár manapság nem könnyű pénzhez jutni, hacsak nem Tocsiknak hívják az embert. Amennyiben megvalósul, az ötödik antológiája lesz a társaságnak. A Kelet I. 1975-ben jelent meg 12 szerző 32 vegyes műfajú írásával, a borító Feledy Gyula munkája. A második antológia Mégsem elégia címmel jelent meg 1979-ben, Serfőző Simon előszavával. A Nyílt levél, antológia 19 szerző 199 művével 1983-ban látott napvilágot. Ebben az időszakban volt a legpezsgőbb élet a Keletben, ekkoriban lett tagja a későbbi politikus Furmann Imre. A negyedik antológia a 20. évforduló alkalmából jelent meg a Felsőmagyarország Kiadónál Negyedik üzenet címmel. 13 szerző — többek között Balogh Attila, Furmann Imre, Györgyei Géza, Horváth Gyula, Kóródi István, Laboda Kálmán — műveit tartalmazta, köztük olyanokét, mint Akác István és Hajdú Gábor, akik azóta örökre eltávoztak közülünk. Ez az időszak egyébként a pangás ideje volt a Kelet hányatott életében. A Negyedik üzenet bemutatója a Tudomány és Technika Házában volt népes közönség előtt. A kötetet Cs. Varga István — a Kelet „házi recenzense” — irodalomtörténész méltatta, a művekből Kardos Katalin, a Miskolci Rádió munkatársa olvasott fel. A sikeres kötet-bemutató bizonyára nagyban elősegítette a kör életének megújulását. E kötet anyagából a Miskolci Bölcsész Egyesület diákjai is készítették egy zenés színpadi műsort, amelyet a Rónai Művelődési Házban adtak elő Várhegyi Márta rendezésében, Herédy Éva zenei vezetésével. Siker volt ez is, szintén inspirációkat adott.

A Kelet a kezdetektől nagy gondot fordított az önművelésre és a műhelymunkára, a kapcsolatok kiépítésére úgy „fölfelé”, mint „lefelé”. Valástörténeti, művészeti, irodalmi, filozófiai előadásokat szerveztek, ahol a téma reprezentánsai voltak az előadók, műhelybeszélgetések során találkoztak olyan írókkal, mint Csoóri Sándor, Eörsi István, Fodor András, Pilinszky János, Kukorelly Endre, Oravecz Imre, meghívták az irodalmi lapok szerkesztőit, vendégek voltak többek között az Élet és Irodalom, Tiszatáj, Alföld, Életünk, Palócföld szerkesztői. A Kelet tagjai számos „alulról kezdeményezett” író-olvasó találkozón vettek részt, jobbára vidéken. Ezeknek a találkozónak a pikantériáját talán az „ellenzékiesség” adta, afféle cinikus összekacsintás volt a hatalom „háta” mögött.

A Kelet koktetált a testvérművészekkel, „zene-kép-szó” címmel műsorozatot indított. A társművészetekkel való kapcsolat legszebb gyümölcse a Várszínház volt. Csabai János színművész rendezte Kristálygömbök a ködtoronyban címmel, a kör alkotóinak műveiből a Miskolci Nemzeti Színház fiatal művészeinek és amatőr színjátszóinak a közreműködésével.

A kör fontos vállalkozása a Kelet Könyvek sorozat, amelynek keretében a tagok közül többen jutottak — jobbára első — önálló kötetekhez. Könyve jelent meg a sorozatban Hajdú Gábornak, Utry Attilának, Laboda Kálmán-nak, Cseh Károlynak, Györgyei Gézáknak, Répássy Tamásnak, majd hosszabb szünet után Dudás Sándornak, Pázmándi Lászlónak, újra Cseh Károlynak és Utry Attilának. Nem ebben a sorozatban jelent meg, de említésre méltó Szabó Bogár Imre Mon(d)ható versek című kötete, amit a szerző magánkiadásban publikált. Az addigi publikációi alapján novellistának tartott szerző kötetének bemutatón a verseket Szabados Ambrus előadóművész értő tolmácsolásában — a közönség meleg szeretettel fogadta.

A Hajdú Gábor halála után szükségessé vált tisztújításon a tagság Cseh Károlyt választotta meg új vezetőjének, míg Szabó Bogár Imrét a helyettesének. (Utry Attila, akinek nagy érdemei vannak abban, hogy a Kelet létezik, tiszteletbeli elnökként funkcionál.) A tisztújítást követően megélnékül az élet a Keletben, először a Rónaiban, majd a Kós-házban, végül a TIT Kazinczy-klubban sikeres rendezvényeik voltak, kötet-bemutatók, szerzői bemutatkozások. Áprilisban bensőséges műsorral emlékeztek meg Hajdú Gábor halála egy éves évfordulója alkalmából. (Megható, szép gesztus volt a város vezetése részéről, hogy Miskolc város ünnepén posztumusz Szabó Lőrinc-díjjal tüntették ki a Kelet egykori vezetőjét, kedves barátunkat.) Havonta több rendezvényük is van, mindenkit szeretettel várnak kedden fél hatkor a TIT Kazinczy-klubjában.

A Keletnek jó kapcsolata volt az 1991-ben alakult és azóta sajnos megszűnt Új Bekezdéssel, a másik irodalmi egyesülettel. Ezt mi sem bizonyítja fényesebben, mint hogy az UB vezetője, Vass Tibor a Keletnek is tagja volt,

Cseh Károly, a Kelet jelenlegi vezetője pedig az UB folyóiratának, az Időjeleknek a szerkesztője, egyik részről sem volt hát kirekesztés. S annak ellenére, hogy az UB körül tömörülő fiatalok a Kelet utánpótlása lehettek volna, roppant sajnáljuk, hogy megszűnt az UB, érdekes színfolt tűnt el vele a város kulturális életéből. Nagy kár.

Örömmel írhatom le ide a végére, hogy a város mecénás alapjából úgy a további működésre, mint a tervezett antológia kiadására kapott támogatást a Kelet. Nem horribilis összeg, de a lehetőségeket figyelembe véve, nagy segítség. Köszönet érte.

Hogy mit hoz a jövő, ki tudná megmondani. Egy biztos, hogy hétfő után mindig kedd jön. S ha kedd... lásd, mint fent.

Leárazás

Ki tagadhatná, hogy leleményes a magyar, a jég hátán is megél. Külföldiek szokták viccként mesélni, ha egy magyar utolsónak lép is a forgóajtóba, biztos, hogy elsőként hagyja el. Olyan agyafúrt, más nációbeliek legföljebb kisinasok lehetnének mellette. Olykor csak a száját tátja az ember. Még jó, hogy a sült galamb, vagy a szárnyasbetét bele nem repül, s a torkán nem akad.

Hűtőgépet szerettem volna venni. Illetve ez némiképp túlzás, szeretett volna a radai rosseb, az én böcsi világosomnak, s a garantáltan egészséges táplálkozást biztosító, egykor szorgalmasan kapirgáló tyúklábnak megtette volna a régi is, ha a teremtó igazolni nem akarta volna a jó öreg Murphy tételét, miszerint ami elromolhat, az el is romlik. Előbb vagy utóbb, de inkább előbb. Nekem legyen mondva.

Irány a város. Fölfedeztem, mint Béres Erika az Always-betétet, hogy immár ötvenöt forintot kóstál egyetlen buszjegy. Sic itur ad astra. Üzletbe be, üzletből ki, és éppúgy ki, mint be. Legföljebb kicsikét idegesebben. Tiltakozó zsebbel, csodálkozó szemekkel gusztálgatom a valóban pazar kínálatot. Van mindenféle hűtő, mi szemnek ingere, s az érzékeny zsebnak fáj. Ilyen hűtő, olyan hűtő. Akkora is van, amelyikben a jegesmedvék vidáman víkendezhetnének. De valahogy nekem egyik se nyeri meg igazán a tetszemet. Nem a formájukkal, nem is a térfogatukkal, de még csak nem is a teljesítményükkel van bajom.

41 500 — látom például az egyiknek a homlokán, annak, amelyik talán megfelelné. No, azt hiszem: ez a szám az, ami valójában nem tetszik nekem. Nem azt mondom, hogy túlságosan drága, de nagy számnak tűnik ahhoz, hogy könnyedén elboldoguljak vele, mindig is gyöngye voltam számtanból. Majd benézek máskor, gondoltam. Most különben is fridzsider az egész világ.

Legközelebb látom ám, hogy az én kedves, kockatestű eszkimóm le van árazva. 51 300 — áthúzva, alatta magát kellettően, mosolyogva: 41 500.

Mit ad Isten! A leárazás után ugyanannyi, mint a múltkor volt. Ügyes! Jóllehet, ugyanannyiért kapom meg, mégis megspórolok csaknem kilencezer forintot. Örültem a potyán jött pénznek, el is határoztam, hogy befizetem a korrekt kereskedők javára. Tudják meg, kivel van dolguk!

Ezredvégi próféta

Varga Rudolf: Mégse

Varga Rudolfnak a Kráter Kiadónál most megjelent *Mégse* című verseskötete bő féléven belül a második könyve, az első tavaly jelent meg *Az utolsó vers* címmel, szintén a Kráter gondozásában. Igazi meglepetés volt a hallgatás hosszú évei után. A költő negyvenhat éves volt akkor.

A pályakezdés hamarabbi kötetet, korábbi beérkezést ígért. Első verseit tizenhét éves diákként publikálta a *Napjaink*, amely akkoriban a kiskamasz Bari Károlyt is felfedezte. (Szerencsés folyóirat, vagy csupán nyitott szemű és szívű szerkesztők?)

Varga Rudolf is hamarosan az országos irodalmi érdeklődés középpontjába kerül, miután bemutatkozik a korszak vezető folyóiratában, a *Kortársban*. A rovatvezető Alexa Károly ezt írja róla: „Varga Rudolfból lesz valaki- valami.”

Az a hatalmas tettvágy, az a prófétai elhivatottság, ami az akkori fiatalemberben lobogott, most, a javakorabeli férfiban is megvan, ez a két kötet verseiből határozottan megállapítható.

A figyelemreméltó pályakezdés után Varga Rudolf a '70-es évek derekán, talán éppen akkor, amikor az első kötet esedékes lett volna, hirtelen elhallgatott. Pestre költözött, filmezni kezdett, szerencsére a versírással nem hagyott fel, csupán a publikálással, születtek költemények a hallgatás évei alatt is.

Első, meglepetésszerű kötetének visszhangja kedvező volt, már az is figyelemreméltó, hogy nem mentek el mellette szó nélkül. A késői, ám nem megkésett kötetéről írt többek között Ágh István, Polner Zoltán, Serfőző Simon.

A *Mégse* egyenes folytatása *Az utolsó versnek*, az 1966-1996 között írott verseit tartalmazza öt ciklusra tagolva. A nyitó vers, a *Tehetetlenség* nincs ciklusba sorolva.

A kötet címlapján a költő szakállas, bajuszos portréja mintha valamelyik ószövetségi prófétát ábrázolná, ilyenek tudom elképzelni Izajást, Jeremiást. Varga Rudolf az ezredvég elhivatott prófétája. Persze, ez a státus már megszűnt, ilyen értelemben tehát korszerűtlen ember, divatjahagyta költő, a mai poéták ugyanis nem közügyekkel foglalkoznak, nem tudnak és nem akarnak mást, mint saját örömeiket és fájdalmukat eldalolni. A „modern vonalú írástudók” Nagy Gáspár szavaival élve „a szárítókötélre aggatott szavak színének pusztja sorrendjében vélik föltalálni (...) a semmi tündöklő árnyalatait.” Varga Rudolfot hidegen hagyják a semmi tündöklő árnyalatai, ő mondani akar valamit, valami érvényeset az emberek, a mindenkori kisemmizettek, megnyomorítottak, becsapottak érdekében, ő ugyanis hisz a költészet erejében, vallja, amit Illyés Gyula így fogalmazott meg: „a költő feladata a gyakorlati segítés”. Varga Rudolf ennek szellemében él és alkot. Prófétaí indulatú verseiben a jobbért, az igazságért perel, hadakozik, miként Ratkó, ő is „mindenes, énekes cseléd”. Széchenyi gróf kifejezésével élve „szolgálni akar, de nem kiszolgálni”. Varga Rudolfot nem érdeklik különösebben esztétikai kérdések, verseit nem csiszolgatja hosszasan, nem cizellál, hatásuk ennek ellenére vagy épp ezért, elementáris erejű. Lávakitörésként születnek versei. Valami élmény hatására a felkorbácsolt lélek mindent kivet magából. Vannak filozofikus, meditatív versei is, de ezek kevésbé jellemzőek rá, talán a jövő felé mutatnak, jelölve további lehetséges költői útját.

A sokak által túlhaladottnak tartott költői attitűdön, poétikai teljesítmény fölött lehet fanyalogni, lehet vitatkozni, csak egyet nem lehet, nem figyelni rá.

Karizmatikus ember, írta róla valaki. Egyetértünk. A recenzens jó érzéssel konstatálja, hogy Varga Rudolf visszatért ifjúsága territóriumába, a költészetbe, remélhetőleg sokak örömére.

Nyári örömök

Túl vagyunk a nyári napfordulón. Az év legkurtább éjszakáján azt álmodtam, én nyertem meg a lottó ötöst. Ez bizony még álomnak is szép, hiszen nem is lottózom. A leghosszabb nappalon pedig a mindig snájdig Aigner Szilárd jelentette, hogy megkezdődött a nyár. Én egyébiránt, nem vitatva a meteorológus illetékességét az ügyben, az első szúnyogcsípéstől számítom a nyár kezdetét.

A nyár hízelgő évszak, sokat ígér, mindig széppel, jóval kecsgetet, kétes kedvet csepegtet belénk. Ilyenkor nekivetköznek a nők, hosszas udvarlás, cyránói rábeszélés nélkül felfedik testük legdrágább, a teremtő tehetségét leginkább igazoló tájait, s egymáshoz koccanó kemény popsikat, kagylós közepű hasakat, boltozatos kebleket.

Szent Péter alaposan bedurrant az égi kazánba, nem sajnálja a fűtőanyagot, ami, hála a jó Istennek, ingyen van. Nem úgy, mint a Mihónél, ahol éppen melege lesz az embernek. Le kell, hogy hűtse magát. Erre, szerény véleményem szerint Gambinus itala a legmegfelelőbb, nincs is szebb dolog ilyenkor nyáron a párás sörösüvegnél. Csak hát elég drága. Akinek nem futja sörre, ihat vizet, akár még a Balatonból is, állítólag olyan tiszta. Minap maga a miniszter ivott belőle ország-világ szeme láttára a tévében. Víz tehát még van, sajnos nem mindig a mi malmunkra hajtják. Igaz, a miniszterelnök minimum 19 százalékos nyugdíjemelést ígért jövőre, s eskü alatt azt is megígérte, hogy ebben a választási ciklusban már nem hoznak több megszorító intézkedést. Eskü nélkül elhisszük, nincs a világon olyan eszement kormány, amely a választások előtt szánná rá magát nemszeretem intézkedésekre.

Szépnek ígérkezik a nyár, előrejelzések szerint bőséges búzatermés várható. Talán nem fulladunk bele. Nálunk ugyanis akkor van gond, ha nem terem valamiből elegendő, vagy ha túlságosan is sok terem.

Környékünkön egyes kezű férfiak lekaszálták a füvet. Szénaillatban alszom el, virágos rétről álmodom, ahol nekem nő a fű, nekem dalol a pacsirta. Tiszta a levegő és a lelkiismeret. De ez csak álom. Utópia. Ki kéne szellőztetni a fejemet, pihentetni elhanglódott idegeimet. De nincs pénz elutazni Mallorcára, se Tahitire. De még csak Badacsonytomajra se. Persze, azért nem dől össze a világ. Megnyitom a csapot, belevetem magam a kádba. Nem kell félnem, hogy cápa harapja le a lábam. Szirénhangokat hallok, oldalbordám dudorász a konyhában. Szólok neki, szappanozza be a hátam. Jobb dolgom van, mint a török császárnak.

Nyár van. Az örömök évada. Örülök, hogy szelel rajtam az a bizonyos lyuk.

Leveleket írató bogár

Verses-, novellás- és riportkötetek után Varga Rudolf filmforgatókönyveit adja közre legújabb könyvében. Kenyérkereső foglalkozását tekintve ugyanis filmrendező. Eredendően költő, tizenévesként poétaként debütált a Kortárs és a Napjaink hasábjain. A korszak egyik legnagyobbjának, Nagy Lászlónak az elismerését is kivívta képgazdag verseivel. Ekkoriban írta róla Alexa Károly: „Varga Rudolfból lesz valaki.” Ez a „valaki” mostanában dokumentumfilm-sorozatot készít a cigányság életéről, szociális érzékenységről, empátiáról árulkodó filmeket. De még a dokumentumfilmjei is költőiek. Eddig több mint száz filmet forgatott, ezek között van játék-, dokumentum- és reklámfilm.

A *Leveleket írató bogár* című könyvében négy játékfilm forgatókönyvét adja közre, olyan filmekét, amelyeknek ő az írója és a rendezője. Ezeket a kísérleti filmetűdöket annak idején a televízió bemutatta, mozifilm-forgalmazásban is vetítették őket, fesztiválokon különböző díjakat nyertek.

A *Jelenés* kísérleti-játékfilmétűd kerete egy elképzelt atomtámadás. Egy, a főiskolát épp befejező fiatalokból álló csoport továbbra is együtt szeretne maradni, elfogadják egy vidéki gyár ajánlatát és meglátogatják leendő munkahelyüket, ahol megsemmisítő kelepce várja őket.

A *Svejk a második világháborúban* zenés filmszatíra Bertolt Brecht műve alapján készült. Azt boncolgatja, van-e a kisembernek lehetősége az esztelen erőszak, a gátlástalan diktatúra idején a becsületes túlélésre.

Az *Országos tél* a második világháború idején játszódik, a háború utolsó napjaiban. Főhőse egy tragikus véget ért orvvadász. A film a magányos ember és a világ viszonyát kutatja.

A címadó *Leveleket írató bogár* a lét végső kérdéseinek újragondolására készült. A személyiség megkettőződéséről szól, a menekülés kényszeréről és a világ abszurditásáról. Formanyelve az abszurd drámákéval rokon. Ennek a filmnek a világa engem valamiképp Pilinszky színműveinek a világára emlékeztet.

E filmforgatókönyveket elolvasva az ember kíváncsi lesz a filmekre, amelyeknek atmoszférateremtő erejét, egyéni látásmódját, költői világképét még a fanyalgó kritika is elismerte.

Meztelen fájdalom

Dobog Béla — Edelényben kiadott — második verseskötetének metaforikus címe nyilvánvalóan lelki és nem testi fájdalomra utal. Ez a fájdalom csillapíthatatlan, a lélek a fehéřizzás állapotában leledzik, a fájdalmat nem takarja se az örömmel, se a reménynek a ruhája.

Vajon mi fáj olyan nagyon a költőnek? A kötetet elolvasva kiderül-e? Azt hiszem, nem derül ki. De hát a líra — s általában a művészet inkább létezés, mint az élet kérdéseire keresi a választ. A költő — Ottlik szavaival élve — a létezés szakmában dolgozik, ami természetesen nem jelenti azt, hogy ne fájna neki minden ugyanúgy, sőt jobban, mint a hétköznapi embernek.

A dikció mintha a Kalászé lenne, a Szalonnán élő József Attila-díjas költőé. Ami aligha véletlen, hiszen ő is a kies Bódva-völgye szülötte, a Cserhát szelíd lankái között megbúvó Becskeházán született és töltötte gyermekkorát. Költői indulására hatással volt, talán inspiráló erővel is bírt a perkipai születésű költő-tanító, aki mára már legendás alakja lett e tájnak.

A pályakezdő, főiskolás Dobog verseiről írta a más vidékről származó, egykor az edelényi gimnáziumban tanító és e tájhoz azóta is erősen kötődő Cs. Varga István: „A finom, találó megfigyelés, nyelvi megformálás az érény. A szívben, idegszálakban őrzött falu és a felnőttként átélt városi élmény kettőse élteti benne a költőt.” És valami elementáris erejű igazságvágy. Nem tudott és nem akart megalkudni, a „kompromisszumok robotosáról” elnevezett Kádár-rendszerrel. „Költőnk elment — kitántorgott? — egész az Atlanti-óceán túlsópartjára, hogy felfedezze magának az abaúji-borsodi dombokat, ahol nagyapja nyugszik, a kiürülő aprófalvakat. Civilizált barbárságot talált és dermesztő magányt” — írta *Hazátkiáltok* című kötetében Horpácsi Sándor. Miskolcra — ahol akkor a Miskolci Rádió munkatársa volt — Edmontba ment, ahol Fáy István a *Hazátkiáltok* szerkesztője szerint „megnemértés és a lekicsinylés falába ütközött.”

Végképp hazátlan lett egy idegen és hatalmas országban, ám hiába jött haza tíz év múltán — beteg édesapjához, aki azóta örökre elköltözött —, hazáját nem találta meg. Talán közelebb járunk az igazsághoz, ha azt mondjuk, önmagát nem találta meg. Maradt a meztelen fájdalom, nem takarja immár semmi, semmi. Verseik csorognak belőle, mint a könnyek.

Nagy jövő mögöttünk

Kalász László új kötetéről

Napok óta szülőföldemen járok, a szépséges Bódva-völgyében anélkül, hogy kivettem volna a lábam a köd alatt nyöszörgő, komor városból. Kalász László verseskönyvét lapozgatom. E kies borsodi táj — szűkebb hazám — ihletett énekese Kalász László, aki az 1967-ben megjelent *Szánj meg, idő* című pályakezdő kötetében intonált hangon szól hozzánk ma is. Érzelemgazdag, derős hang ez.

Amikor egyszer mestereiről kérdezték a költőt, ő a népdalokat és a Kalevalát említette. Tagadhatatlan, költészetének gyökerei a népköltészetből erednek. Versei olykor a népdalok üdeségét, egyszerűségét mutatják. (*Valamit; Szép szirmom; Zöld erdő, zöld mező...*). Természetesen nem csupán ilyen versek olvashatók a legújabb kötetben, mind több a tragikus hangvételű, bonyolultabb szövéssű szöveg. A zaklatott sorsú, egyre inkább elbizonytalanodó, ellehetetlenülő 20. századi ember életérzéseit kifejező költemény. Mert a költő nem vonhatja ki magát a társadalomból, bárhol is él, a világ sodrában áll.

Kalász költészetének változatlansága nem jelent statikusságot, ez a költészet nagyon is eleven, sok színben pompázó. Az elmúlt évtizedek során árnyalatnyit változtak ezek a színek, a versbeszéd bonyolultabb lett, bővült az értelmezési tartomány, noha toposzai változatlanok maradtak. Kalász alapvetően derős egyéniség, fájdalmai, veszteségei ellenére is optimista ember, versei ezt tükrözik. Szelíd ironia és önironia hatja át ezeket a verseket. Ironikus már maga a kötet cím is: *Nagy jövő mögöttünk*. Önironia olvasható ki *Mindennapos* című verséből: „Segesvár mellett valahol Petőfi hullája vagyok.”

Néhány verset — *Tetejetlen fa*, a *Cirkusz* című ciklus egyes darabjai — átvett a költő a *Világ, menj világgá* című előző kötetéből, igaz nem változatlan szöveggel, hanem variánsokkal.

Kalásznak ebben a kötetében is megmutatkozik a rá olyannyira jellemző nyelverteremtő fantázia, számos új szót, szokatlan szókapcsolatot teremt: „ólhomályú estülettől, zsíradzik avittan, gömbödjön gyümölcs, felbuborgó gyöngyök.”

Kalász László a szélesebb rétegek által is megközelíthető lírát műveli, érthetően ír. Nem divat ez manapság, az olvasónak írni. Ő maga így vall erről valahol: „Én soha nem hittem, ma sem hiszek benne, hogy a vers születése, világra hozása önmegvalósítás csupán. Ez lehet egy jó iparos dolga, a művészé nem. A vers az olvasónak, mindnyájunknak íródik.” Ennek bizonyosságául álljon itt egy ilyen Kalász-vers:

Hozok

hegyi eső csokrot
nyúlánk rezedákkal rezgőt
elkészítve téltől ott volt
s neked őrizték a szellők

hozok jövőilyenkori
mustot neked az is kész van
hozom szerelmem hegybéli
forrásküldte buborékban

hozok korai cseresznyét
körtét buggyos nagy kelebbel
a hegyek már rég ígérték
őket sérted meg ha nem kell

(Kalász László: Nagy jövő mögöttünk. Felsőmagyarország Kiadó. Miskolc, 1998.)

Más ég, más föld

Buda Ferenc versének címét viseli a Hetek költőinek második antológiája, amely tizenhat év után követte a Zimonyi Zoltán szerkesztette elsőt, *Az ének megmarad* címűt. Monumentális versgyűjtemény: hét jelentős — közte három véglegesen lezárult — életművel rendelkező költő, Ágh István, Bella István, Buda Ferenc, Kalász László, Raffai Sarolta, Ratkó József és Serfőző Simon kétszázötvenöt versét tárja az olvasó elé. Jelentős költők jelentős, a születésük idején sokszor botrányt kavará, a hatalom ellenérzését kiváltó, mert azt bíráló művek szerepelnek hét ciklusba sorolva a kötetben.

Hét egyéniség sokszínű költői világa jelenik meg előttünk, azt mégsem mondanám, hogy líránk elmúlt harminc-negyven esztendejének teljes keresztmetszetét mutatná, hiszen a Hetek költőire a közéleti érdeklődés, a szociális érzékenység, a hatalommal való szembenállás volt a legjellemzőbb, akik nem vonultak ki a világból, nem rejtőztek lila ködbe, sem elefántcsonttoronyba, a való világot énekelték meg heten hétféleképpen. Költői hangjuk, stílusuk karakteresen különbözött egymástól, de gyökereik közösek voltak, közvetlen elődeik a költészetünk „bartóki útját” járó Nagy László, Juhász Ferenc és a játékosabb Kormos István.

A Hetek költői nem menekültek el a kor problémái elől, azokat költészetük tárgyává tették, vállalva ezzel a kirekesztés veszélyeit is. Ez persze nem jelenti azt, hogy a személyiség problematikája, filozófiai kérdések nem érdekelték volna őket, többüknél megjelenik a gondolati líra. Ágh István költészete ékes bizonyítéka annak, hogy a társadalmi kérdésekre érzékeny líra a legmodernebb költői nyelven is képes megszólalni. Bella felfedezetlen nyelvi rétegekbe hatol, Buda a primitív költészet tapasztalatait hasznosítja, Kalász derűs dalaiban a Kalevala hangütését véljük felfedezni, Raffai merít a tárgyias költészetből, Serfőző költői útja az archaikus népköltészet irányába vezetett, Ratkó a siratók és a varázskének hangján szólalt meg, lírája balladisztikus.

A kötet hét ciklusa a hét költő egy-egy versének címét viseli. A költők kötetnyi anyaggal szerepelnek, amely méltóan reprezentálja egész költészetünket, s hiteles mintát ad az elmúlt mintegy negyven év magyar költészetéből.

Írások
Fecske Csabáról

A visszavágyás hídján

„Miskolc város íróársadalmának országosan ismert, meghatározó jelentőségű személyisége. Versei, prózái, finom tollú publicisztikái hűen tükrözik személyiségének jegyeit... Áldozatkész, és a mai napig aktív, töretlen, művészi magatartás jellemzi” — ilyen szavakkal méltatták Fecske Csabát, amikor Miskolc város ünnepén átvette a Szabó Lőrinc-díjat.

— *Néhány fontos dátumot megneveznél az életedből?*

— A nősülésem napja 1973-ban mindenképpen az; a gyerekek születési dátuma nagyon fontos, családcentrikus vagyok. A betegségem kezdete, vagy a nagymamám halála igen fontos dátum. Hirtelen ezek jutnak eszembe... és megemlíthetném még 1978-at, akkor jelent meg az első verseskötetem.

— *És 1994 májusa? A díjnak hol a helye?*

— Ez egyértelmű öröm volt. Ha egy díj nem kompromittáló, szerintem mindenki úgy érzi, mintha hájjal kenetnének.

— *Szokták mondani, hogy a díj kötelez.*

— Az ember önmagát kötelezi, a díj csak még inkább inspirálja, hogy magasabb színvonalon írjon. Ez a szándék mindig bennem volt. Nehéz dolgozni a megítélés kérdése, úgy gondolom, magunkban kell hordozni a mércét, a mértéket. Sokat gondolkodtam azon, hogy végül is kinek ír az ember. Egyértelmű lenne a válasz, hogy az olvasónak, természetesen. De ki is az az Olvasó? Ha végigjárjuk ezt a témát, oda lyukadhatunk ki, hogy az ember elsősorban önmagának ír.

— *Akkor miért áll a nyilvánosság elé?*

— A magának való írást én a minőség szempontjából gondolom. Az önmagam által felállított mércének kell megfelelni. Természetes, hogy az olvasónak írok, csak nagyon nehéz ezt az olvasót leképezni, amikor ír az ember.

— *Faluból indultál, 15 éves korodban jelent meg az első versed. A tisztaság, a romlatlanság helyéről-idejéből származhatnak ezek a sorsok is: „Ha egyszer elmennék / Mindig visszavágynék / Sehol a világon / Nyugtót nem találnék” — úgy vélem, ez mára már több, mint rímes kidalolása az érzésnek; mintha jelen lényeged és az indulásod örök hídjává vált volna.*

— Érdekes ez a kérdés, megmondom miért. Csírázik bennem egy gondolat. Mintha csak azért jöttem volna el Szögligetről Miskolcra, hogy legyen honnan hová visszakíváncozni. Foglalkoztat ez mostanában, meg akarom írni. A lényeg benne az, hogy tudom, ha visszamennék a faluba, ott sem találnám a helyem. Mondok egy példát. Amikor a szülői házból a nagyszülőibe költöztünk, velünk jött a macska is. Nemsokára eltűnt és keresni kezdtem, mert nagyon szerettem. Mondták, hogy láttak egy kóborlót a régi házunknál, felugrott az ablakba és nyávogott befelé, de az idegenek nem en-

gedték be. Így lennék most, mint az a kóbor macskánk; nagyon visszavágyok arra a helyre, ahonnet eljöttem, de ha nekem ajtó nyílna, rés nyílna és bemehetnék, akkor rájönnek, hogy az a hely már nem az volna, ahová én visszavágytam.

— *Szívesen vagy — hiszen meséket is írtál — gyerekek között. Mi vonz bennük?*

— A legfontosabb a visszavágyódás abba az életkorba. Visszavágyódás abba a kis testbe, az egykori „fecskecsabába”. Ilyen szempontból nem is igazán lettem felnőtt. Amikor gyerekekkel beszélek, egyből kinyílok. Valami cinkosság van közöttünk. Hatással vagyok rájuk, még a csecsemőkre is; mintha havert, barátot fedeznének fel bennem. Én szerettem gyerek lenni, valahogy megéreztem, rossz lesz, ha kinövök a gyerekkorból.

— *Az úgynevezett nagy pofont mikor kaptad?*

— Az első a kamaszkorom végén ért, negyedikes voltam a kohóipari technikumban Miskolcon. Egy diákcsínyből kreáltak nagy horderejű dolgot és félévkor kettes magatartással nem számíthattam ajánlásra, nem mehettem tovább tanulni. Bölcsész szerettem volna lenni. Csak később tudtam megítélni, mit vesztettem.

— *Mit tartasz számon erényeid között?*

— Talán azt, hogy észrevétlen vagyok és csendes. Nekem kétszer kell belépnem ahhoz, hogy észrevegyenek...

— *Bizonyára van hibád is...*

— Röviden azt mondhatom, hogy a határozatlanságom. (Zoltán, a fiú 19 éves: „Apa legjobb tulajdonsága, hogy rám ütött. Olyan érzékeny, mint én vagyok... Hibája? Talán túlságosan sokat kérdez...”. — Hajnalka, a leány 21 éves: „Azt becsülöm leginkább, hogy nagyon sok minden érdeklí. Nemcsak a mi sorsunk, hanem minden, ami történik a világban... Olykor nagyon szigorú és kemény tud lenni. De ez nem nagy baj, ugye?!”)

— *A költő nem menekülhet a szerelem elől. Ha nem versben kell erről szólnod, mit mondanál?*

— A szerelem nálam nagyon erős kötésben áll a szeretettel. Nem voltam sokszor szerelmes. Minden vonatkozásban a szokások rabja vagyok. Ha közel kerül hozzám egy hely — például a szülőhely —; egy emberhez, ha közel kerülök, akkor lélekszakadtig ragaszkodom hozzá. Jellemző rám ez a ragaszkodás, és ami túl van talán ezen: a hűség. Nem csak mint apának, férjnek; mint gyermeknek is nagyon fontos a család, innen van a ragaszkodás. Édesapám 82, édesanyám 72 éves; már gyermekkoromban is és ma is nagyon félek az ő elmúlásuktól. Fontosak számomra a rokonok, nem csupán vérségi kapcsolat miatt. Egyszóval nekem igen lényeges, hogy minél több szállal kötődjek az emberekhez, a világhoz.

— *Hogyan állsz a kritikával?*

— Odafigyelek a kritikusokra. Nem tartom személyes sértésnek, ha valaki keményen bírál. A lényeg, hogy ne legyen rosszindulatú. Természetesen nagyon fontos az olvasók véleménye.

— *Szóba hozhatom, hogy bottal jársz? Mindenesetre ritkábban jársz baráti körökbe, szerkesztőségekbe és a többi...*

— Nem zavar, ha erről beszélünk. A betegséggel szembe kell nézni. Nem szégyellendő dolognak, hanem rossz állapotnak tartom. Bal oldali bénultságom van, bottal járok. A feleségem szokott elkísérni. Fizikailag meg tudnám tenni, hogy felszállok egy buszra, vonatra, de az emberek figyelmetlenek általában és akkor bizonytalanná válok. (Fecske Csabának egy dolog miatt nem kell bizonytalanná válnia. Felesége, Marika most is elkísérte, hallgatta beszélgetésünket. És segít megoldani egy kulcsproblémát: „Csaba egy kulcsot keresett, amikor találkoztunk, így ismerkedtünk meg. Aztán elmentünk moziba, a Kohászati Gyárépítő Vállalattól (Diósgyőr) elgyalogoltunk a Martintelepig. Fogtuk egymás kezét, és ez nagyon jó volt. Talán betegsége óta kicsit zárkózottabb, de lényegében nem változott semmit sem.”)

T. Nagy József

Ismét megszólalt egy borsodi költő

„... egy szó úrrá lesz a sötétben...”

Fecske Csaba új verseskötetéről

Könyvhét idején főszereplővé válnak életünk néma mesterei: a könyvek. Az vagy, amit olvasol. S tükrükbe nézve az alkotó arca is földereeng. Ő írta – mi olvassuk: egymásra fényképezve, összekapcsolva, szerelletes létben.

Olvasó, ha a halványzöld, vékony kötetet meglátod — rajta a fölirattal: Valami üzenet —, ne engedd el a tekintetteddel, simítsd meg, s üdvözdöl ismerősként a szerző Fecske Csabát, és köszönd a nyíregyházi Rím Könyvkiadónak, hogy a mai kofavilágban még verseket ad ki.

Valami üzenet? Sok-sok üzenet suttog, könyörög, kiabál, sikít a lapokon. Üzenetek a halálon innen és majdnem túlról, szerelemről, féltékenységről, betegségről, örömről és fájdalomról. Klasszikussá csiszolt, kristálytisztá formákban, hexameterekben, szonettekben, haikukban zeng Fecske Csaba költészete.

A költészet —, amely nem póz, hanem megélt, megszenvedett, nyomorúságában és fájdalomában is szépséges küldetés — üzenet az évekről, ame-

lyek már nem végtelenek, mint a fiatalság havában, a korról, amelyben már látszik, hogy „... az elrontott élet helyett nem adatik még egy”, valamint „Mindaz, ami jó / olyan gyönyörű, olyan / hiábavaló.”

Fecske Csaba pontos helyzetjelentéseket ír a világnak arról a tájáról, amelyet csak ő ismerhet, de amelyhez olyan közel vagyunk mi is. Igazi lírikus, akinek még a reménytelenségről (vagy bölcs belenyugvásról?) szóló sorai is gyönyörűen gördülnek: „... Nem téphetjük / föl többé a múlt pinceajtáját: honnan tudhatnánk, melyik hordóban a tiszta bor, / melyikben a torokégető méreg? Hosszú, öröknek tűnő ősznek nézünk elébe, / avar-lepte erdő lesz életünk, s ha / megreccsen valami tétova lépteink alatt, / bár össze-rezzenünk, tudjuk, nincs semmi baj: / elpusztult emlék, kiszáradt remény / rohadt ága volt csupán.”

Olvasó, ha egyedül vagy, s felütöd Fecske Csaba legújabb verseskötetét, társra találsz: gondolatokra, amelyek visszhangozni fognak benned: képekre, amelyek magukkal ragadnak; sorokra, amiket nem tudsz elfeledni. És akkor a kötet ironikus kérdése, hogy „Vajon a szellem ünnepe a könyvhét, / író s olvasó kézfogása, / avagy kulturnyíkok szeánsza? Nem ment ki a divatból a könyv még?” — elveszíti létjogosultságát.

Fecske örökérvényű dolgokról ír. Költő, aki — vélhetően — egyszer majd érettségi tétel lesz.

Csorba Piroska

Fecske Csaba üzenete

A hasznosság elvén működő világunkban az átlagembert a körülményei arra szorítják, hogy elsősorban a megélhetőségével, vagy esetleg a szerény megtollasodás lehetőségével törődjön. Ahogy egyre terjed a technokrata-merkantilista szemlélet, úgy szorul nemzedékről nemzedékre szinte szemlátomást hátrébb az a humán kultúra, amely az emberi kapcsolatokban, a világ és én szemléletében, az egyénnek önmagával való törődésben, az éntudatban valaha egészen mást jelentett, mint ma.

Ez a szemléletváltozás nem elsősorban anyagi okokra vezethető vissza, de az tény, hogy ma egy szépirodalmi mű aligha kapható 200 forint alatt. Ez az előbbieket figyelembe véve, sokak számára riasztóan hat, ha a mindennapok szolid létfenntartása, vagy a szellemi táplálékot jelentő irodalmi alkotás között választani kell. A választóvonal sajnos itt is húzódik, hiszen az átlagember és benne az átlag értelmiségi nem rendelkezik olyan anyagi háttérrel, hogy az eluralkodó szemlélet szerint a haszontalannak tekinthető könyvre is pénz adhasson ki.

Az út pedig megállíthatatlanul vezet az emberi lélek szegényedése felé, mert nem kapja meg a belső világát alakító szerszámot, az írott szavakat, amit a versek vagy egy szépprózai alkotás adhat. Ezek szükségesek ahhoz, hogy modellszerűen szembesülhessen önnön személyiségével, lelki valójával, egy költő vagy író tudatos látásán keresztül.

Fecske Csaba, az 1948-ban, Szögligeten született költő is ilyen tudatos látó. Még a költők közt sem adatik meg mindenkinek, hogy úgy lássa a világot, és benne önmagát, ahogy most a 46 éves, tehát a férfikor delén álló költő látja. Ebben a látásmódban valószínűleg nagy szerepe van Fecske Csaba egyéni sorsának, annak a ténynek, amit meg kellett élnie azóta, hogy a trianoni határ melletti kis községből Miskolcra költözött. Itt kellett gyökeret vernie, és élnie azt a vidéki költői sorsot, amely a 20. század második felében itt Közép-Kelet-Európában, egy magyar költőnek kijuthat.

Fecske Csabát nem rendfítette meg ez a perifériára szorított költői sors, még talán akkor sem, amikor 1991-ben, 43 éves korában, agytrombózissal kórházba kerül. A halál megfogható közelsége nemcsak riadalmat jelent számára, hanem a felismerést is. (*Játszma*) Ez a mások számára döbbenetes élmény belőle új látásmódot csiszol ki. Míg korábban szinte tudatosan vállalja a klasszikus görög irodalom nyomdokain az élet bemutatását (*Leszbius szép szerelem, Horatius a kedvesével*), addig a betegség új élményanyaga olyan verseket csíhol ki belőle, amihez betegnek kell lennie, hogy ezeket megírhasa az ember (*Filmszakadás, Idegosztály 11/2*). És valószínűleg egy ilyen betegség kell ahhoz, hogy az ember ilyen kegyetlenül őszinte legyen önmagával, mint Fecske Csaba (*Életünk minden szennye, A zöld szemű szörny, Gesztenye és rózsza*).

Igen érdekes a haiku-csokor, amely az olvasó számára talán szokatlan, hiszen nincs túl nagy hagyománya nálunk, de mindenkit kárpótol az élmény, amit ezektől a tömör gondolat-csiszolásoktól, mint drágakövet kap.

Fecske Csaba a kötetét az *Ágrólszakadtak* fejezettel zárja. Ebben a ciklusban is csupa kiérlelt, megszenvedett élményanyagból összegyúrt vers van, a család, a szűk környezet, a gyökerek felmutatásával (*Genezis, Hámló emlékmű, Szögligeti temető*).

A nyíregyházi Rím Kiadó által megjelentetett *Valami üzenet* című kötet immár a költő hatodik önálló kötete. Fecske Csaba érett költő, aki otthonosan mozog a klasszikus szonettforma és a szabad vers látszólagos szabálytalanságában is. Bár a *Valami üzenet* című kötetében Fecske Csaba keserűen arról panaszkodik, hogy ma nem érdemes verset írni, a kötetet olvasva, a szemlélőben, a befogadóban az az érzés támad, jó költőnek mindig érdemes újabb és újabb sorokat leírni, nemcsak önmaga épülésére, hanem másokéra is.

Hajdu Gábor

Versekkel a semmi ellen

(*Fecske Csaba legújabb kötétéről*)

Fecske Csabát a költészet hagyományosabb eszközeivel élő alkotóként jellemezte az elmúlt két évtizedben a kritika, s bár művei vegyes fogadtatásra találtak, azt, hogy lírája értékeket is felmutat, senki sem kérdőjelezte meg.

A Miskolcon élő költő pályája kitérőktől, kalandos kísérletezésektől mentes. Ezt mutatja *Majd máshol* címmel napvilágot látott legújabb kötete is, melyből hiányoznak ugyan a régi friss, dinamikus versek „utódai”, egészében azonban az eddigi életmű karakteres vonásait hordozza.

Az életből kifelé tartó ember elégikus-tragikus hangoltságával szól e lírai napló a személyes múlt veszendő értékeiről, a betegség kínozza test s a kétélyek gyötörte lélek fájdalomairól.

A költemények első csoportja (*Elveszett éden* cím alatt) a gyermek- és ifjúkort, a tönkrement vagy be sem teljesedett szerelmeket idézi. A többnyire rövid, kötött szótagszámú, rímes versek a szerzői koncentráció megbízható működéséről tanúskodnak, a kivétel e tekintetben talán csak a bőbeszédű s kissé közhelyes *Elszelelt évek*. A következő ciklusban (*Kharón utasa*) kórházi élményekről, betegségekről ad hírt a művek többsége. Itt találhatóak a könyv leghosszabb verskompozíciói s — véleményem szerint — legeredetibb művei (ilyen pl. a groteszk helyzetet megörökítő *Nevetés*, a tömör, keményen kopogó *Szokás*), kár viszont, hogy a gyenge *Sírfelirat* zárja e verssorozatot. A két utolsó füzér (*Összefércelni velem; Bárcsak lenne valami nyom*) pedig a betegség utáni körbetekintés lenyomata, újra rövidebb, szigorúbban formált versekkel, köztük jó pár szonettel.

A *Majd máshol* című gyűjtemény versei az elmúlás előérzetétől megérintett személyiség létfaggató, istenkereső monológjai. A semmibe-tűnés lehetősége ellen keres fogódzókat e költemények alanya, ám többnyire a bizonytalanság állapotát rögzíti csupán, az Istenhez fohászzkodást (*Jó nekem itt*) az isteni segítség elmaradásának panaszlása váltja fel (*A semmibe öntöm*). Vigaszt, erősítést e helyzetben legfeljebb a szeretett társ jelenléte, érintése adhat (*Kerub*), olykor azonban még ez se segít (*Éjszaka*), s a költőt újra és újra a József Attila-i kietlenség-élményre emlékeztető érzések rohanják meg (*Csillagos ég, Terra incognita*).

A költeményekben motivikusan vissza-visszatér a hamuhodás képzete, az évek, remények, vágyak elhamvadásának víziója, pl.: „... minden / a lán-gok martaléka lett” (*Hamu*); „hol tüzet gyújtott egykor a remény / már csak egy marék hamu van” (*Barlang*); „az erdőt melynek füstje vagy / s majd

hamuja leszel / ki és mért gyújtotta fel” (*Nem úgy*). Jellemző a kötetre a sok legyintő, lemondást sugalló verszárlat is, pl.: „mint hörgő lefolyón a víz hirtelen / ellillansz majd a sötét kürtön át a semmiben” (*Idegosztály 11/2.*); „abban a hitben halt meg nem hiába élt / s ma már a kutya se kíváncsi rá mit írt” (*Sírfelirat*).

Ha a kijelentések szintjén s a verslezárások tanúsága szerint nem is talál világában kapaszkodót a költemények hőse, a bibliai megváltástörténet parafrázisai (*Várákozás; Jó hírt hozott, Háromkirályok; Júdás; A kereszten*) mégis mintha arra utalnának, hogy ebben a hagyományban sejt megtartó erőt. A kötet erősségei egyébként ezek a versek: tágasabbá válik általuk a műegyüttes felidézte költői világ, sejtelmes távlatot kapnak a felvetett létproblémák. Az alkalmazott szigorú formák pedig (köztük a szonettek) annak feltevést is megengedik, hogy a maradandóvá formált műalkotásban, a művészi tevékenységben lát a szerző további segítséget, melynek révén dacolhat az értékpusztító idővel.

E „biblikus” verscsoportra kevésbé jellemző, ám a többi műben olykor nehézkes szövegrészletek tűnnek fel, csikorog a versbeszéd. Ennek, persze, lehet poétikai funkciója, nem vagyok azonban biztos benne, hogy minden esetben erről — tehát tudatos eljárásról — van szó. Meggondolásra ajánlom a szerzőnek például, hogy a sok „mint” köztiszóval indított hasonlat közül nem lehetne-e néhányat metaforával kiváltani tömörítés, hatásnövelés céljából.

A kötet egészéről az a véleményem, hogy néhány fentebb említett verset és egy pár gyengébben sikerült részletet leszámítva egyenletesen jó színvonalú poétai munka, s ha jelentősen nem változtat is az alkotóról eddig megrajzolt portrén, jó pár vonással pontosabbá, hitelesebbé teszi azt.

Antal Attila

Fecske Csaba: Halpénzen vett világ

A gyermek elsősorban mindig esztéta: külsőségekre reagál, felületekre, alakokra és formákra. Ezt tudja Fecske Csaba is, aki újabb, gyermekeknek szóló kiadvánnyal lepte meg az olvasót. *Halpénzen vett világ* címmel közel félszáz verset jelentetett meg a Felsőmagyarország Kiadónál.

A költőnek, ha el akarja kerülni a kommunikáció teljes csődjét, alkalmazkodnia kell partneréhez. A *Halpénzen vett világ* gyermekversei minden bizonnyal megszólítják kis olvasóikat. Régen hallott (a weöresi hagyományokra hajazó) ritmusokat hallunk, itt-ott virtuozitással megoldott lírai darabokat olvashatunk. A karcsú kötet lírai darabjai több érzékszervet is mozgásba hoznak.

Ami kötelező: a játékosság, a derű — a didaxis nyüge nélkül. Fecske Csaba elsősorban az unokáinak, másodsorban pedig a magyar gyerekeknek írta-írja immáron évek óta meséit, verseit. Varázsol. Ezek a versek mondogatásra, ritmizálásra készültek, afféle „gyermekmunkadalok”. Memoriterek, unalom ellen.

Állatok, tájak, a mindennapi lét koboldjai, a gyermeki fantázia szürreális-reális világa elevenedik meg a képekben: „*Lurkó merre kószálsz / melyik csillagon / hol lehetsz a vándor / szelet faggatom*”, vagy „*egyszer ha elmen-nék / vissza sose jönnék / nagy búzamezők / nyár-éj csöndje volnék*”.

Fecske Csaba (kis)gyermekeknek szánt verseit alapvetően a humor, a ritmus-csillámok játéka, a báj határozza meg. Ha van gyermekeknek szánt charme (mint költői gesztus), akkor itt fölfedezhető, miként az is, hogy nemcsak a bornak, a versnek is lehet bukéja.

Az utóbbi kötetei alapján kétségkívül a tágabb régió egyik legjobb lírikusának tekinthető Fecske Csaba egy hanyatló műfajt próbál műveiben életben tartani: a gyermekverset. Kell ez, hiszen egyszer a gyermek is megnő: „*fölérem a kilincset nagy leszek / te akkor már kicsikét öreg / hajad fehér a szemed kék / mint a megrepedt üveg*”:

Egy definíció: a gyermekirodalom a gyerekek által kiválasztott, szívesen olvasott irodalom. Hitünk szerint Fecske Csaba új kötete gyermekirodalom.

Kaló Béla

„Csak az van, ami volt”

Kaló Béla beszélgetése Fecske Csabával

Részlet a Hasonló című beszélgetőkönyvből

Sok szállal kötődsz szülőfaludhoz, Szögligethez. Móricz Zsigmond szerint az ember élete az első tíz esztendőben dől el, vagyis ezen időszak alatt játszódnak le azok a folyamatok, amelyek későbbi életére determinánsan hatnak. Mi legyünk nagyvonalúbbak: kérlek, mesélj arról, mi történt veled életed első húsz évében? Hogyan hatott rád környezeted, miként nyílt ki a világ körülötted?

Ez olyan általános kérdés, amire nem lehet pontosan válaszolni, egy ilyen kérdés nyomán megindul az emlékezet, akár a homokbánya, ha nincs észnél az ember, menthetetlenül maga alá temeti. Én egyébként is nosztalgizáló hajlamú ember vagyok. Lepréselt virágok kertésze. A gyerekkor olyan kincsesbánya, ahova naponta leszálok, hogy felhozzak valami szépet, értékeset. Én azon szerencsétlen alkatú emberek közé tartozom, akik számára szinte csak a múlt van, csak az van, ami volt, amit az emlékezet látvája megőrzött, akik képtelenek a jelen pillanat virágát letépní és élvezni, életüket igazán csak emlékeikben képesek megélni, feldolgozni. Proust-i lelkialkatnak nevezném az ilyen. Majd minden versem az „eltűnt idő nyomában” életérzés lenyomata.

Az első húsz évemben, sőt az első tizennygyben, amelynek majd minden napjára tisztán és elevenen emlékszem még, történt meg velem az életem, a jobbik és szebbik életem. Akkor történt meg minden. És ebben a kijelentésben nem sok túlzás van. A többi évem tulajdonképpen a nélkülözhető, hogy ne mondjam, a fölösleges tapasztalataimat szaporította, Nagy László-i szófordulattal élve „lélekben szakállasodtam”, szép lassacskán a szívem be-kormozódott.

A háború — II. világháború — után három évvel születtem, szegény időkben, akkoriban kezdett visszatérni az élet a régi kerékvágásba. Szegénység volt úgy általában, mi is nélkülöztünk, szüleimnek mindene odaveszett. Édesapám csendőrként Biharkeresztesen teljesített szolgálatot, ott élt édesanyámmal, amikor kitört a háború. Édesapám a frontra került, majd amerikai hadifogságba Franciaországba, ahol elmondása szerint jobb dolga volt, mint később szabad emberként a saját hazájában... Édesanyám távol szülőfalujától és a rokonságtól teljesen egyedül maradt. Ekkor már terhes volt a bátyámmal, úgy döntött hát, hogy hazautazik a szüleihez, hogy otthon hozza világra első gyermekét. Csakhogy ez akkoriban nem volt olyan könnyű. A vonatok nem közlekedtek, menetrend szerint. Szekereken, katonai járműveken utazott, éppen azzal, ami fölvette, de inkább csak az idő haladt, mint ő

maga célja felé. Mindenórás volt már, amikor Egyeken egy idegen, de igen segítőkész és szeretetreméltó család befogadta. Náluk szülte meg kisfiát, az én bátyámat, akit édesapja majd csak két esztendő múlva fog látni, noha már negyvenöt őszén szabadul a hadifogságból. Ám itthon internálás, munkatábor vár rá. Van úgy, hogy megszökik és szülőfalujában bujkál hónapokig, édesanyám viszi neki az ételt. Így, ilyen kalandos körülmények között, konspiratív módon történik meg első találkozásom elsőszülött gyermekével. Mindezeket édesanyám elbeszéléseiből tudom, szívesen hallgatott mesék voltak ezek számomra, amelyek meglódtatták a képzeletemet, kamaszkoromban drámát is írtam belőle.

Álmodozó gyerek voltam. Hamar rákaptam a könyvekre, amit elsősorban édesanyámnak köszönhetek, aki a többi parasztasszonnyal ellentétben nagyon szeretett olvasni. Elsősorban a magyar klasszikusokat, Jókait, Mikszáthot, Gárdonyit, Móriczot, Németh Lászlót olvasta. Hosszú téli estéken az olvasás volt a fő szórakozásunk, hiszen akkor szülőfalumban még nem volt villany, így tévé sem, telepes rádió is legföljebb egy-kettő. A fonó, a kukoricafosztás persze alkalom volt arra, hogy az emberek összejöjjenek, meséljenek, énekeljenek. Máig elevenen emlékszem ezekre az estékre, a mesék édes ízére, a történetek izgalmára. Hangok és képek maradtak meg bennem. Elgondolom, ha tévéztünk volna, most csak fehér foltok virítanának emlékezetem trópusai kertjében.

A petróleumlámpa pislákoló fényénél olvastunk hangosan, a legtöbbször édesanyám — édesapám a városban dolgozott kőművesként, csak hétvégén járt haza —, olykor én is, mert a bátyám nem szeretett olvasni, a húgom pedig még kicsi volt. Aztán jöttek önálló olvasóként a nagy könyvelmények. Az aranyember, A kőszívű ember fiai, az Egri csillagok, a Pál utcai fiúk, a Cooper-regények, a Kincses sziget és folytathatnám akár órákon át. Én voltam Nemeček Ernő, Nyilas Misi és Bornemissza Gergely, én a tizenöt éves kapitány, teljesen bele tudtam élni magam a hősök szerepébe. „Fiacskám, oltsd el a lámpát, nagyon késő van már!” — visszhangzik fülemben a szülői felszólítás, amelynek bizony nemigen akaródzott eleget tenni. Versekkal kalendáriumokban találkoztam. Életem első verse, amit kívülről tudtam, Ady Endre A csillagok csillaga című verse volt, hogy miért ezt tanították meg velem, nem tudom, mindenesetre jól hangzott az ötvenes években a vörös csillag, amely sohasem hullik le, trónol az égen, azt viszont tudom, hogyha vendégek jöttek hozzánk, szülői felszólításra mindig elő kellett rukkolnom ezzel a verssel is. És én fújtam szívvel-lélekkel, teljes beleéléssel. Weöres-verseket nem ismertem még akkor, nem jártam óvodába, mert Szögligeten nem is volt. A következő emlékezetes vers a Szeptember végén volt. Bátyámnak, aki négy évvel idősebb volt nálam, az iskolában meg kellett tanulni ezt a verset, még most is fülemben zeng a gyönyörű ritmus. „Még

nyílnak a völgyben a kerti virágok, még zöldell a nyárfa...” Szívesen hallgattam bátyám gyerekhangján az örökéletű sorokat, azóta is borsódzik a hátam a gyönyörűségtől, ha ezzel a verssel találkozom. Később a Mátyás anyját kellett betéve tudni a bátyámnak. Arany most is a legkedvesebb költőim közé tartozik. Aztán jött Ady, kamaszkoromban rajongtam érte. Középiskolás koromban kimentem a kollégiumhoz közeli dombra és teli torokból zengtem a szélbe: „Útra keltünk. Megyünk az Őszbe, / Vijjogva, sírva, kergetőzve, / Két lankadt szárnyú héjamadár”. Ekkoriban ez volt a legkedvesebb versem meg egy korai, még nem igazi, nagyon érzelmes Ady-vers, a *Finita*.

De ugorjunk vissza kicsit az időben. Amikor iskolába mentem, már közeli ismeretségben voltam a betűkkel. Az első énekórán nagyon megtetszett a tanult dal szövege. Hogy mi volt az, már nem emlékszem, úgy gondoltam, megpróbálok ilyet csinálni én is, első versikémhez még dallamot is szereztem, noha nem ismertem a kottát. Sok ilyen dalom született tehénlegeltetés közben. Ha egyedül voltam, mert többnyire többedmagammal legeltettem, és akkor játszottunk, bigéztünk, fára másztunk, fociztunk. Ha egyedül voltam, szelíden legelésző tehenünk nyomában ballagván saját szerzeményű dalokat énekeltem, amelyek éppen abban a pillanatban születtek meg. Ezek legtöbbször aztán nem is kerültek papírra, elfújta őket a szél. Rajtam kívül Kedves nevű öreg tehenünk élvezhette csupán. Talán ezért is adott olyan sok tejet. Első, dallam nélkül született verseimet egy rajzfüzetbe kezdtem róni. Igazából nem is versek voltak ezek, inkább afféle klapanciák, amelyeneket szerintem bárki írni tudna, ha megpróbálná. Később mind elkallódtak ezek a kísérleteim. Sajnos, vagy inkább szerencse? Nem esztétikai értékük miatt sajnálom őket, fontos családi rekvizitumok lehetnének. Édesanyámon kívül senki sem olvasta őket. Mígnem egyszer az iskolában óra alatt versíráson nem kapott a tanító néni. Zöngeményemet megmutatta az igazgatónak, aki igen szigorú ember volt, ráadásul a számtant tanította. Megrémültem, amikor számon kérte tőlem, hogy mit csinálok óra alatt, de nem harapta le a fejemet, sőt feladatul adta, hogy óra végére, mire a többiek megoldják a számtanpéldát, én írjak egy verset. Megírtam. Ezzel egy csapásra híres költő lett belőlem, Szögligeten én voltam Petőfi kettő. A hírnév bizonyos kötelezettségekkel járt, verseket kellett írnom a lányok emlékkönyvébe. Gyártottam is szorgalmasan nyilvánvalóan Petőfi hatására a szerelmes és hazafias verseket, efféléket: „Először a hazát szeresd, / utána meg szép lányt keress. / Mert ha fordítva csinálod, / nem szeretnek majd a lányok!” Ez forradalmi változás volt az emlékkönyvi versikék történetében, melynek egyik reprezentatív darabja ez volt: „A falon mászik egy pók meg egy légy, / Kívánom, hogy boldog légy!”

A sikertől vérszemet kaptam, megalakítottam az önképzőkört, amelynek két sajátossága volt. Az egyik, hogy csak fiúk lehettek a tagjai, a másik, hogy óra alatt működött. A következő ötlet a verspályázat volt, fődíjként egy csomag Munkás cigaretta volt kitűzve, az akkori idők legtüdőrepszőbb füstölnivalója. Kocbagósoknak vonzó volt a pályadíj, olyannyira, hogy azok is versírásba fogtak, kik kiütést vagy hidegrázást kaptak korábban a versektől. A sok-sok sántító, kacsalító versek között ez tűnt fel: „Suttog a fenyves, zöld erdő, / Téalapó is már eljő. // Csendül a ferge száncsengő, / Véget ér az esztendő.” Ezt Mihály Jóska barátom írta. Egyből elfogott a sárga irigység, Jóskának az első verse volt ez, én öreg költő létemre se tudtam ilyen szépet. Ám a zsűrit ez hidegen hagyta, engem hozott ki győztesnek. Csak hetek múlva tudtam meg, hogy azt a verset Weöres Sándor írta, Jóska csak lemásolta. Mentségemre legyen mondva, Jóska is kapott a cigarettából, amit hátul a deszkabudiban szívtunk el.

Versekkal kezdtem bombázni a szerkesztőségeket. A Pajtás Újság közölt is egy részletet az Apám című versemből. Eltettem a lapot, de sajnós elkalldott, miként Weöres Sándor képes levelezőlapja is, amit akkor írt „Kedves öcsém”-nek, vagyis nekem, a klottgatyás falusi lurkónak, amikor elküldtem neki a versemet is, a Madárijesztő dalát. Nagyon örültem, hogy nyomtatásban láttam a nevemet, és hogy honoráriumot kaptam. Az a nyolcvannyolc forint volt életem első keresménye. A feladóvevény még megvan, a honoráriumot 1963. október 3-án postázták.

Költő leszek, mondtam édesanyámnak, ebből fogok élni, megírok naponta két-három verset, több pénzem lesz, mint a tsz-elnöknek, élek, mint Marci Hevesen. No, ez nem egészen jött be, a Marci, s bár szorgalmas vagyok, a napi két-három vers sincs meg, igaz, nem is törekszem erre. Így is rengeteget írtam, gyanítom, többet, mint kellett volna. A rostálás műveletét nem kellett volna kizárólag az időre bíznom.

Az általános iskolában minden iránt érdeklődő gyerek voltam, szerettem sportolni, tagja voltam a sulis négytusa-válogatottjának, ügyesen rajzoltam, elbűvöltem a felnőtteket azzal, hogy lemásoltam a szentképeket. Jó tanuló voltam, tanulni akartam, nem fült a fogam a paraszti munkához. A pályaválasztásom nagy dilemmája volt a családnak. Humán érdeklődésű gyerek lévén gimnáziumba szerettem volna menni, de szüleim, főleg édesapám úgy gondolta, jobb volna olyan iskola, amely szakmát, vagyis kenyeret ad a kezembe. Így kerültem kohó- és öntőipari technikumba. Nem nagyon smakkolt ez nekem, idegenek voltak a szaktantárgyak, de azért iparkodtam. Az első félévben osztályelső voltam, sportoltam, a tornatanár olimpiai bajnokot akart belőlem nevelni. Atletizáltam, főleg távolugrásban voltam jó. Önképzőkörbe jártam, szóval mutogatni kezdtem az oroszlánkörmeimet. De aztán jöttek a lányok, a mindent elsőpró szerelem. Egy kék szempár szebben tud

ragyogni, mint a világ összes olimpiai aranyérme. Negyedikben már többet jártam az iskola mellé, mint bele. Barátom hamisította az orvosi igazolásokat. A végén már nem sok hiányzott, hogy kicsapjanak az iskolából. Néhány kedves tanáromnak köszönhetem, hogy megmenekültem.

Ám kettes magatartással nem jelentkezhettem egyetemre, az ELTE magyar-filozófiai szakára készültem. Ez a tervem tehát füstbe ment. Dolgozni kezdtem egy ipari vállalatnál, míg pár hét múlva be nem vittek katonának. Ha van kétkelvezes újonc, hát én az voltam, kitolások, megaláztatások sorozatát kellett elszenvednem. Úgy áll a kezemben a puská, mint kurva kezében a liliomszál. Akkor már egy éve nem írtam verset. Csak a foci meg a kocsmá érdekelt. Mélypontja volt ez életemnek, Istennek hála, sikerült túljutni rajta. Volt erőm kimászni a gödörből. A katonaságnál újra megjött a vers, egy minden lapján lebélyezett kockás füzetbe kezdtem írni őket. Leszerelés után a lapok közölni kezdtek, előbb a Népszabadság és az Életünk, aztán a helyi Észak-Magyarország és Napjaink és a többi. A Magyar Ifjúság hasábjain otthonra találtam, leggyakrabban publikáló szerzőjük voltam. Küldtem néhány verset az Élet és Irodalomnak is, Alföldy Jenőnek, aki behívatott a szerkesztőségbe. Ott bemutatott Nagy Lászlónak, a korszak költőfejedelmének. Nagy Lászlónak tetszettek a verseim, „szűz versek ezek”, mondta, s elvállalta, hogy majd bemutat a lap Új Hang rovatában, de erre sajnos, korai halála miatt nem kerülhetett sor.

A család, a környezet hogyan befolyásolta költészetedet?

A faluban élők beszéde, gondolkodásmódja bizonyára rányomta bélyegét személyiségemre. Az a világ táplálta költészetemet, amelyben felnőttem. Nekem igen erősek a gyökereim. Életem legszebb, legfontosabb időszakát töltöttem szülőfalumban, amellyel szüleim révén máig eleven a kapcsolatom. Elmondhatom, legfőbb inspiráló erő a szülőföld volt, lehet, hogy ma is az még, természetesen ez nem direkt módon jelenik meg, hanem áttételesen, bizonyos transzmissziókon keresztül. A törzs, a lomb rávall a gyökerekre.

Múltad, jelened, jövőd a művekben? A leírt szó hogyan tükrözi nálad a személyes tapasztalatot?

Jelenem, gondolom, benne van a műveimben. A múltam és jövőm, nem hiszem. A jövőm nem tudhatom, nem vagyok futurológus, a múltamat, illetve a múltban az akkori jelenemet nem tartom fontosnak megörökíteni, azok közé tartozom, akik kivonulnak a versből, a személyiség nincs benne a műben. Csináltam inkább, mint éltem a verset. Ma már nem így van, a versem én vagyok, hús a húsból, vér a vérekből, hogy ilyen romantikus túlzással éljek.

A leírt szó számomra szent, a szó az én áruvédjegyem. Konkrétan válaszolva a kérdésre, ha áttételeken keresztül is, nálam a leírt szó tükrözi a személyes tapasztalatot. Szándékom szerint. A művészet sajátos eszközeivel és nem jegyzőkönyvi hűséggel.

A vidék csak Magyarországon probléma, példa van arra, hogy akár egy lepusztult vízimalomban is lehet irodalmat csinálni. Kérdés, hogy kinek. Hol az olvasó?

Igen, a vidékiség talán csak nálunk jelent ekkora — s egyáltalán — problémát. Nincs még egy ilyen vízfejű ország a világon. *Budapestország* írtam egyszer egy szarkasztikus jegyzetemben. Van ugye Budapest és a rajta túlélő részek, mint a szoknya alól kilátszó alsónemű. Szinte szégyellnivaló. A pesti bárhová megy, „lemegy”, ha vidékre, még akkor is, ha történetesen északra, Miskolcra vagy Sopronba utazik.

Ma már decentralizáció figyelhető meg kezdenek kialakulni a vidéki szellemi központok. Vidéken is lehet — mindig is lehetett — irodalmat csinálni, bár egy vidékinek nehezebb országos hírnevet szerezni. De lehet, hogy ezt csak én, a vidéki érzem így. Egy biztos, a lehetőségek szűkösebbek voltak, és talán ma is még vidéken, mint a fővárosban. Ezek a különbségek ma már nem mutatkoznak olyan markánsan, és ez jó, nemcsak az egyének, hanem egész szellemi életünknek is.

Jó kérdés, hol van az olvasó? Mit tudom én! Néhány olvasómat személyesen ismerem, mert megkerestek, vagy régi ismerőseim. De én nem várom, hogy a sült galamb a számba repüljön, megyek és toborzom az olvasóimat. Megpróbálok olvasókat nevelni, kinevelni saját olvasótáboromat. A betűkkel most ismerkedőkkel kezdem. Abban reménykedem, hogy Kovács Pistike, akinek tetszenek az én vidám, csilingelő versikéim, Kovács Istvánként is szeretni fogja a Fecske-verseket, egyáltalán fog olvasni verset. Nincsenek vérmes reményeim, mondjuk száz Pistiből egy István.

A költő dolga változatlanul az írás, de ebben az irdatlan áradatban lesz-e valaki, aki kiemeli könyvedet a többi közül? Hányan kíváncsiak, mondjuk, a Felsőmagyarország Kiadó kiadványaira? Piac ez, vagy kultúra, s akkor nincs mit számon kérni?

Teszem a dolgomat, írok. Úgy gondolom, ez a dolgom. Írok a legjobb tehetségem szerint, doktrínák nélkül. Hogy ez mire elég, majd elválik. Majd eldönti, ha lesz hozzá kedve, energiája, a mai pampers-nemzedék. Eldönti, ha egyáltalán még könyvet vesz a kezébe. Lehet, hogy beszélni se fog tudni, artikulálatlan hangokat fog beleüvölni az éjszakába. Remélem, ez csak aféle rémlátomás.

Őszintén szólva elég kevesen kíváncsiak a Felsőmagyarország kiadványaira, néhány száz, legföljebb egy-kétezer példányban megjelenő könyvekről van szó. Nem feltétlenül az a jó, amit sokan szeretnek. *Egyél tehénszart, legyek milliárdjai nem tévedhetnek!* Azt persze tudni kell, hogy a kiadó nem lektűröket ad ki, hanem esztétikailag értékes munkákat. Gyerekkönyveimmel bizonyos népszerűsége tettem szert, dicsekvés nélkül — hát még dicsekedve! — állíthatom, hogy engem olvasnak. Egyik gyerekkönyvem hu-

szonkétezer példányban jelent meg és fogyott el félév alatt. De nem azért írok gyerekeknek, hogy népszerű legyek — no, ez sincs ellenemre —, ez a lehetőség arra, hogy olvasókat szerezzek.

Az irodalom, benne a könyv természetesen áru, de szerintem nem úgy az, mint a mosópor vagy a vécékefe. Nem csupán igényt kell kielégítenie, hanem igényt is kell keltenie. Könyvet vásárolni nem csupán pénz kérdése, hanem műveltség is. Igényességről beszélek inkább, mint igényről. Egy könyv rangot ad olvasójának.

Költői fejlődésedet hogyan tudnád definiálni? Milyen vonalon halad, hogyan született meg a Fecske Csaba-i versvilág? Hogyan csírázik ki a vers? Vannak-e mestereid?

Saját költészetem meghatározására nem vállalkoznék, e tekintetben inkább az irodalomtörténészekre és kritikusokra hagyatkozom. Én egyébiránt azok közé tartozom, akik odafigyelnek a kritikára és igyekeznek profitálni abból. Az ember önmagáról, a túlságos közelség miatt nem alkothat hiteles képet. De azért, hogy mégse kerüljem ki a kérdést, idézek legutóbbi, az *Ami lehetne még* c. kötetem fülszövegéből: „Nem követek semmilyen költészeti doktrínát, csak legjobb hajlamaimat, amikor verset írok. Nem hódolok be különböző irányzatoknak, de igyekszem tanulni mindenkitől és mindentől. Tagadhatatlan, tradicionális költészet az, amit művelek, még akkor is, ha nem idegen tőlem a kísérletezés, új technikák és költői eszközök elsajátítása és alkalmazása.”

Muráth Péter írta *Majd máshol* c. kötetemről: „Szépek ezek a versek, szép a nyelvük, a ritmusuk s dallamuk, érzékletes és rendkívül pontos a képi világuk. Fájón pontos és érzékletes, már-már kíméletlen, mégis szeretetelli képek.”

Oláh Andrást idézem: „Önmarcangoló, vívódó Fecske Csaba, akit a hét-köznapok kínjai, bizonytalanságai és betegségéből fakadó tragédiája ejtettek fogságukba. Mégsem valami önsajnáló versek a most közölt írások, sokkal inkább egy sajátos helyzetből fakadó életfilozófiai válaszai a világ egyszeri és megismételhetetlen történéseire a hagyományos líraeszmény jegyében.” Varga Rudolf: „Halk töprengés. Világmagyarázat-keresés, bölcs és tárgyilagos meditáció a lét kérdései fölött, amely nélkülöz minden sallangot.” Ki ne szeretné, amikor bölcsnek és tárgyilagosnak nevezik? Nekem sincs más dolgom, mint hogy elhiggyem. Bár eléggé kételkedő elme vagyok. Hogyan született meg az én versvilágom? Gondolom, lépésről-lépésre, versről-versre, sorról-sorra. Költői fejlődésem útja nem volt mentes a szörnyű nagy kacskaringóktól. Kezdetben a szegények költője kívántam lenni, verseimmel használni akartam. Úgy akartam írni — ez, azt hiszem, sikerült is —, hogy mindenki értse, az is, aki nem végzett főiskolát, egyetemem, csupán nyolc elemít. Ez bizonyos mértékig a költészet degradálása volt, gúzsba kötve

éreztem magam, s rá kellett jönnöm, hogy én nem vagyok közéleti költő. Én csak a magam nevében tudok szólni hitelesen. Nincs mese, individuális költő vagyok, moralizáló, létértelmező gondolkodó. Pályám elején metaforákban bővelkedő verseket írtam, ezt kétségkívül Nagy László hatása volt, aki akkoriban igen nagy népszerűségnek örvendett úgy az olvasók, mint a feltörekvő ifjú költőnemzedék körében. A képalkotás, azt hiszem, ma is az erősségeim közé tartozik. Verszenét bizonyára Weörestől tanultam. Tudatosan sohasem választottam mestereket, de kedves költőim mindig voltak és most is vannak. Akiket a leggyakrabban emelek le a polcról: Arany, József Attila, Weöres, Pilinszky, Eliot, Rilke. A maiak közül: Orbán Ottó, Faludy, Kányádi, Barti Nagy, Rakovszky.

Ahány vers annyiféleképpen születik. Minden alkalommal kétségbe esek, amikor az üres papír fölé hajolok. Úristen, nem tudom, hogyan kell verset írni! A rutin — minden művészet megrontója — engem elkerül. Általában hosszú vajúdás után születnek meg a verseim, de vannak azért könnyű születések is, amikor szinte kicsöppen a vers a tollamból. Van viszont olyan versem — a Cigánylány című például, amely a VÁRhely lapjain jelent meg néhány éve — amit húsz évig írtam. Persze nem egyfolytában, csak időről-időre elővettem, csiszolgattam. Az eredetileg másfélszáz soros versből mára huszonnyolc sor maradt, de lehet, hogy egy-két sortól még mindig meg kell válnom, ugyanis Sarkady Sándor soproni költő barátom szerint az utolsó két sor nem igazán jó. Azt hiszem, igaza van.

Mára — mondhatni beérkeztlél. Megszülettek a nagy versek is, s mégis — újabban — a mesék, gyerekversek felé fordulsz. Ennek különös oka van, vagy pályád szerves részét képezik a kicsiknek szánt írások?

Nem érzem úgy, hogy beérkeztem volna. Kétségtelen, hogy vannak olvasóim, s néhány fontos helyen is számon tartanak, de költészetem kánonizációját előbbre kéne tartanom. A hivatalos irodalom még nem igazán fogadott be, és ez őszintén szólva bánt. Gyöngébb költőket jobban busgatnak, jobban segítik őket. De hiszem, hogy mindennek eljön az ideje. Van egy kedvenc mondatom, Péntek Imrétől kölcsönöztem: Én saját erőből lettem senkivé! Fontos a szakmai elismertség és az olvasói szeretet. E kettő együtt igazolhat, mondjuk így hitelesíthet egy-egy költői életművet. Hiányérzetemben biztosan szerepet játszik a líra siralmas helyzete napjainkban. Pályám kezdetén sokkal fontosabbnak tűnt a költészet, megbecsültebbek voltak a költők. Degradálódott a költészet és a költői szerep. Ennek oka elsősorban a társadalmi változtatásokban keresendő. Néha úgy érzem, mintha a költők is azt a célt tűzték volna ki maguk elé, hogy elriasszák az olvasót, hogy lejárassák a „szakmát”.

Hogy a nagy verseim megszülettek volna, abban egyelőre kételkedem, viszont magam is úgy gondolom, hogy néhány nagyon fontos — legalábbis az én költészetem szempontjából az — vers megszületett. Persze a remekművekről sem mondtam le, minden költő szeretné megírni a magáét, aztán van, akinek sikerül, a legtöbbjének azonban nem. Majd meglátjuk.

Hogy miért fordulok a gyerekversekhez, mesékhez? Nem újkeletű dolog ez nálam. Afféle misszióknak tartom a gyerekhez írni. Munkásságomnak csaknem a fele — tizenegy könyvemből öt — szól a gyerekekhez. Ezt igen fontosnak tartom. Olvasókat csak úgy szerezhethünk, ha már gyerekkorukban rákapatjuk az embereket a könyvre, a versre, a mesére. Az óvodások igen szívesen hallgatnak és mondanak verset, belőlük még lehet olvasókat nevelni. Nagy a szülők és a pedagógusok felelőssége, bár a helyzet nem könnyű, hiszen elég szegényes a gyerekirodalom piaca. A piac és nem maga a gyerekirodalom, amelynek olyan kiváló képviselői vannak, mint Csukás István, Lázár Ervin és Janikovszky Éva, hogy csak a legismertebbeket említsem. Nincsenek jó gyereklapok, amilyenek régen voltak, a napi- és hetilapokból is kiszorult a gyerekrovat, hirdetésszervezők és piármenedzserek a megmondhatóí, miért. A mese eredendően nem gyerekeknek szóló műfaj, a mesét felnőttek mondták egymásnak és a gyerekeknek. Gyerekkoromban sok mesét hallottam otthon a felnőttektől, persze, akkor még nem volt televízió, s könyv is nagyon kevés. Emlékszem, a párszáz kötetet számláló könyvtárban Illyés Gyula Hetvenhét magyar népmese c. könyvét salátára olvastuk. Nagy becsben volt a könyv, a mese. Szeretem a meséket. Úgy látszik, gyereklelkű felnőtt vagyok, aki szívesen időzik el a mesevilágban. Mintha túl keménynek bizonyult volna számomra a világ, egy tűrhetőbb, szebb világot teremtek helyette. Lehet, hogy csupán menekülésről van szó? Nem tudom. Sajnos manapság egyre kevesebbet olvasnak az emberek. Ma a pénz az isten. A proletárdiktatúrát felváltotta a monetárdiktatúra. A reklámok azt harsogják, fogyassz, fogyassz, mert csak annyit érsz, amennyit fogyasztasz.

Az olvasó emberek is inkább szakirodalmat olvasnak, a gyerekek jobbra ismeretterjesztő műveket. A szépirodalom mindinkább háttérbe szorul a más jellegű művekkel szemben, pláne a televízióval, videóval, számítógéppel szemben. Kultúránk a vizualitás felé tendál. Másrészt newyorkizálódik, nemcsak hazánké és Európáé, hanem az egész világé. Az amerikai kultúrszenny elborítja lassan az összes kultúrát, elsősorban a filmek révén. Ez legalább olyan globális veszély, mint a levegőszennyezés. *A kenyér az élet, a rózsza az élet értelme*, mondja a japán. A 21. századi ember mintha a rózsát akarná elpusztítani.

A Majd máshol és az Ami lehetne még c. köteteid egy letisztult, míves s fájdalmasan őszinte versvilágot mutatnak. Elmúltál ötven éves. Jó néhány alkotó ilyen idős korára visszafelé fejlődik, míg nálad azt tapasztaljuk hogy lírikusi teljesítményed egyre jelentékenyebb az évek előrehaladtával.

Két utóbbi kötetemet tartom én magam is a legérettebb munkáimnak, ez többek véleménye, és én ennek nagyon örülök, mert ez azt látszik igazolni, hogy fejlődőképes vagyok. Hogy ez a fejlődés az életkorral járó bölcsességnek köszönhető-e, nem tudom. Abban sem vagyok biztos, hogy bölcsőbb lettem. Talán megfontoltabb, higgadtabb, de még ez sem igaz teljes egészében. Azok közé tartozom, akik odafigyelnek a kritikára, adnak a bíráló véleményére, adnak és nem tesznek rá, igyekeznek abból profitálni. Lehet, hogy alkati kérdés ez, a gének manipulációja. Vannak, akik idő után kiüresednek, akár az elem, és vannak, talán kevesebben, akik később teljeseznek ki. Úgy működnek, mint a bor. Megöregedve érik el legjobb formájukat. Későn érkeznek a csúcsra. Még pályám elején mondta valaki, egy irodalmár, hogy későn érő típus vagyok. Az általam is nagyra tartott Kálnoky László költészete öregkorában teljeseedett ki, akkor ért pályája zenitjére, s vált nagy költővé. Hadd legyek nagyképű, még van időm. Remélem, hogy van.

A labda messzire gurult

Kaló Béla beszélgetése Fecske Csabával

A miskolci önkormányzattól kapott irodalmi ösztöndíjad vajon a Fidesz „dicséret”-e, vagy ilyen ostoba kérdések csak Közép-Európában születnek? Hiszen például Fejtő Ferenc, József Attila egykori barátja, aki 63 éve él Párizsban, egyaránt ír a jobbos Berlusconi lapjába és a szociáldemokrata, sőt kommunista francia szemlébe. Téged vezet-e valamiféle politikai indíttatás?

Nálunk valóban mindent összeken a politika csiganyála, a díjazott, mint afféle kokott, hírbe hozható a regnáló hatalommal, talán nem véletlenül, mert nem egy esetben az a nyilvánvaló ágyasa neki. Én sohasem politizáltam, nem voltam, és remélem, már nem is leszek soha egyetlenegy pártnak a tagja. Barátaim, jó ismerőseim vannak különböző irányultságú és szemléleti pártokból, én nem nézeteik, hanem cselekedeteik alapján ítélem meg az embereket. Mint írástudó, mindig távol tartottam magamat az aktuálpolitikától. Én nem eszméket, hanem eszményeket szolgállok. Ottlik Géza szerint a költő, az író, aki úgymond a létezés szakmában dolgozik, csak ellenzéki lehet. Nem harsányan, nem látványosan, de lélekben mindig az voltam. Babitscsal

mondom: „Nem vagyok realpolitikus, s nem ítélem meg a pillanat szükségességeit. Feladatom ennek épp az ellenkezője.” Mindazonáltal saját koromban élek, nem függetleníthetem teljesen az életemet a társadalomtól. Remélem, nem politikai kegyként kaptam az irodalmi ösztöndíjat, hanem kizárólag irodalmi tevékenységem elismeréseként. Tudjuk, a díjat mindig az kapja, akinek adják. Az érintett úgy érzi, megérdemli. Mások talán más-képpen gondolják. Nekem most adták nagy örömmre ezt az ösztöndíjat, és mondhatom, nagyon jól jött. Volt nehezebb periódusa életemnek, amikor nagyobb szükségem lett volna segítségre, amikor jobban jött volna ez az ösztöndíj, de úgy látszik, ennek most jött el az ideje. A megbecsülés, akár erkölcsi, akár anyagi, bármilyen irányból jön is, jólesik. Igazolni látszik az ember törekvéseit.

Nem akarom magamat Fejtővel összehasonlítani, de a rendszerváltás tájékán valami hasonlót csináltam én is. Kicsit megittasulva a szabadságtól, hogy most már mindent ki lehet, sőt ki kell mondani, egyszerre publikáltam baloldali — Népszabadság — és jobboldali — Új Magyarország — lapokban, vallásos újságban — Új Ember — és erotikus magazinban, amit én természetesen dolognak tartottam. De aztán észrevettem, volt, ahol szóltak is, hogy egyik-másik lapnál nem nézik jó szemmel ezt. Lehet, hogy nem is normális dolog? A szabadság mámorító érzése is elmúlt. Rá kellett jönnöm, hogy a proletárdiktatúrát a monetárdiktatúra váltotta fel. Ebben gubát cseréltünk. Nem maradt számomra más, mint alámerülni önmagamba, „lemenni freudi pincémbe”.

Költőtársad, Csorba Piroska szakdolgozatot írt rólad. Ez már félig-meddig a halhatatlanság, persze nem teljesen komolyan gondolom. Hogyan esik egy költőnek, ha mondjuk már életében tananyag lesz?

Annak a ténynek, hogy szakdolgozat született munkásságomról, természetesen nagyon örülök. Az pedig, hogy ezt éppen Csorba Piroska írta meg, külön öröm számomra, úgy is mondhatnám, hogy hab a tortán. Büszke vagyok a „Versforma és szövegépítés Fecske Csaba verseiben” című kitűnő dolgozatra, Piroska nagyon felkészült a versformák területén, ezt korábbi tankönyvében is bizonyította, amely szerintem alapkönyv általános és középiskolákban. Legalábbis az kellene, hogy legyen. Hallottam dicsérni sokfelé.

Egyébiránt nem ez az első szakdolgozat rólam, óvónőképzősök már korábban is foglalkoztak gyerekirodalmi munkásságommal, először talán úgy húsz éve. Tavaly egy kedves és szép óvónő, aki levelezően végzett a Debreceni Egyetem Hajdúböszörményi Pedagógiai Főiskolai szakán, ő akkor meg is hívott a főiskolára, ahol mintegy másfélszáz hallgató jelenlétében tartottam nagysikerű rendhagyó irodalomórát. A szakdolgozat címe — ó, hiúság vására! — „Fecske Csaba a mai magyar gyermekirodalom kiemelkedő

egyénisége”. Nagy öröm, nem tagadom, de a halhatatlanság ezzel még koránt sincs garantálva. Jóleső figyelmesség, olyasmi, amiről lelke mélyén azt gondolja az ember, dukál neki. Mint jogos járandóságot veszi birtokába tagadhatatlan gyönyörűséggel.

Mára nem futod 10 másodperc alatt a száz métert, ha ilyesmivel egyáltalán hülyéskedni lehet, bár valamikor sportoltál. Hogyan dolgozod fel a fizikai fájdalmat, az időnkénti tehetetlenséget, amire a sors rákényszerített?

Igaz, nem futom 10 másodperc alatt a száz métert, de hát nem is futottam sohasem. Gyors fickó voltam fiatal koromban, atletizáltam is, a középiskolai tanárom azt híresztelte a hátam mögött, hogy olimpiai bajnokot nevel belőlem. Főleg távolugrásban voltam jó, elég szép eredményeim voltak, de alkatom — kistermetű vagyok — miatt túl sokra nem vihettem volna. És persze a foci, amit akkor hagytam abba, amikor megnősültem. Van egy fotóm a focicsapatomról, a hideg futkos a hátamon, ha kézbe veszem. A tizenegy aranylábú fiúból három meghalt, három megnyomorodott: kettő elvesztették a lábukat, én féloldali bénult lettem. A labda messzire gurult, nincs, aki utána szaladjon. De azért még így is, féloldali bénultként dekázgattam már kicsit, fociztam a sráccokkal. Azt hiszem, teljesen megbékéltem a sorsommal. Mindent megtettem annak érdekében, hogy talpra álljak. És lelkiileg ez sikerült is. Érdekes, hogy régen, még egészséges koromban volt egy visszatérő álmom, az, hogy repülök. Mióta bottal járok, sohasem álmodtam ezt. Igaz, a másik visszajáró álmom sincs meg, hogy a bika üldöz, és én nem tudok elmenekülni, mert képtelen vagyok megmozdítani a lábamat. A sors ilyen bölcsen tudja elrendezni a dolgokat. Amit elvett az élet, azt visszaadta az irodalom, jöttek magasabb, esztétikai szinten a versek, erre kritikusaim is felfigyeltek. De a fenti mondatom nem pontos, hiszen az élet helyett nem lehet irodalom, mert az irodalom maga is az élet, az élet része. A kettő nem választható el egymástól, nincs olyan, hogy véget ért az egyik és kezdődik a másik.

Verseid jó része — ha ironikus, önironikus tálalásban is — a fájdalom, a halál körül jár, miként Rilke egész költészete vagy Danilo Kiš prózái. Ez talán természetes is. Mit jelent neked az élet, a halál, vagy az elmúlás kérdése? S akkor válaszolhatsz akár nem keresztényi értelemben is.

Egészen kicsi koromban kialakult a haláltudatom. Emlékszem, rémlík, mintha emlékeznék, kisgyerek vagyok, két-három éves, ülök a sámlyn és azon gondolkodom, hogy meg fogok halni. Olyan erősen elgondolkodtam, hogy sírva fakadtam. Később, már iskolásként a húgomat ríkatam meg, amikor az elmúlásról prédikáltam neki nagy beleéléssel. Ma is igen erős haláltudat munkál bennem, mondhatom, nagy az én keresztem, ez természetesen megjelenik a verseimben. De ez nem jelenti azt, hogy savanyújóska volnék, társaságban igyekszem szórakoztató lenni, a hétköznapi életben pe-

dig elviselhető. Viselkedem. Gondolataim, érzéseim jól el vannak takarva velem, azok jobbára csak a verseimben sötétlenek, sajognak.

Én magammal csak magamat „boldogítom”. Vannak ironikus, önironikus, sőt vidám, az élet napos oldaláról való verseim is — egész gyekköltészetem ilyennek mondható —, elég sok erotikus verset is írtam, a rendszerváltás tájékán volt egy színvonalas erotikus magazin, az Erato, abban rendszeresen publikáltam ilyeneket. Sajnálom, hogy azóta az a lap megszűnt. Most állítottam össze válogatott kötetemet, tematikáját, hangulatát tekintve elég sokszínűnek látszik. De a kérdésfeltevés jogos, magam is úgy gondolom, hogy sokat foglalkoztat az elmúlás kérdése. Hívó ember vagyok ugyan, de rendkívül kételkedő. Roger Martin du Gard írta talán az „Egy lélek története” című regényében, hogy nem az a lényeges, hogy hisz-e az ember vagy sem, a fontos az, hogyan hisz, illetve hogyan nem hisz. Én gyötördve, kételkedve hiszek, és ugyanúgy nem hiszek. De azt hiszem, természetes az olyan vívódó, tépelődő alkatú embereknél, mint amilyen én vagyok.

aki hívott mért hívott ide
ha végül magamra hagyott

Fényűző életet élek

Kaló Béla beszélgetése Fecske Csabával

Én közel negyedszázada élek már a kiesnek titulált Bódva-völgyében, de itt még az embereknek a szaga is más, mint mondjuk a Dunántúlon. Ha felszállsz, mondjuk a tornanádaskai vonatra, akkor máris külön világban érzed magad. S ez nem más, mint a szegénység szaga. Te, mint echte szögligeti, miként vetted tudomásul, mikor Fecske úr lettél, a lírikus Miskolcon? Ami meg csak kissé snassz sznobéknak, hiszen egy igazi alkotónak a fővárosban illik élnie.

Kétségtelen, a Dunántúl szerencsésebb adottságokkal bíró tája az országnak, mint a miénk. Kelet az elmaradottság, a szegénység színanimája, a Dunántúl — Pannónia — a Nyugat a mag kedvezőbb természeti és kulturális adottságaival és hagyományaival. Tapasztalom a szegénységet — ha nem is a saját bőrömen — nyomasztóan jelen van úgy Miskolcon, Ózdon, mint a Bódva-völgyében, a Cserehát elnéptelenedő kis falvaiban. Szülőföldemen gyenge minőségű a talaj, az emberi veríték szinte hiábavaló áldozat, a föld nem adja meg a megélhetés lehetőségét. A bányákat bezárták. A kohászat

elhalásával rengeteg munkahely odalett, a munka nélkül maradt kezek tulajdonosai lelkiileg erodálódnak, egy idő után már akkor sem kapnak a szerzés után, amikor mód adódna erre. Ebben az országrészen sok a képzettség nélküli, iskolázatlan roma származású ember, akiknek az életformájától idegen a földművelés, a kötöttségekkel járó foglalkozás. A cigányság régi mesterségei — kosárfonás, teknővájás, vályogvetés, lókupeckedés, kovács — a társadalmi változások következtében megszűntek. A kohászat is sok roma kezét szabadjára eresztette.

A hiányzó jövedelmeket csurran-cseppen alapon állam bácsi holdsarlóvá görbült tehene pótolja. Sokszor hazamegyek Szögligetre, tudom, mert tapasztalom, hogy szorgalmas, jóra való földijeim nagy része rokkantnyugdijas vagy munkanélküli, segélyen, jövedelempótlón él, mondjuk úgy, tengődik. Reménytelenségükben a kocsmában töltik ráérő idejüket. Ráérő idő, fölösleges idő: fölösleges, hiábavaló élet. Szívszorító látni a szomorú szemű, tétlen kezű, mohosodó agyú embereket.

Gyerekkoromban, a hatvanas évek elején szülőfalum még több mint kétezer lelket számlált, azóta a népesség apad; ami elsősorban a munkalehetőség hiányával, a megélhetési nehézségekkel magyarázható. Sajnos ma már a 900 főt sem éri el a falu létszáma. Többen halnak meg, mint amennyien születnek, és sokan városba, jövőt ígérő helyre költöznek. Mi még 24-en végeztük a nyolcadikat 1963-ban, most csaknem ennyi az iskolások összlétszáma. Ha így megy tovább, hamarosan be kell zárni az iskolát. Iskola nélkül pedig egy falu halálra van ítélve. Iskola, templom, kocsmák nélkül nem lehet meg egy falu.

A régen gondosan megművelt földek most nagyrészt megműveletlenek, gaz burjánzik, amerre a szem ellát. A kárpótlás révén édesapám is visszakapott párhektárnyi földcskét, de nem tud vele mit kezdeni. Nekünk, a gyerekeinknek nem kell, ő öreg már, nem tudja megművelni, bérbe adni, eladni szintén nem, a föld itt még ingyen sem kell, nem adja vissza azt, amit az ember belefektet. Édesapámra kiróttak ötvenezer forint büntetést, mert nem műveli a földet, amely az aggteleki természetvédelmi terület része, csak a parlagfü terem benne. Amiért annyit küszködött, ami után lábát térdig koptatva járt a kárpótlási hivatalba, a föld csak bosszúságot és gondot okoz neki öreg napjaiban. Őseink bizonyára forognak a sírjukban a vérrel-verítéssel szerzett, parlagon heverő földek miatt. Ez a rögmagyar valóság.

Ugyanakkor hányan gazdagodtak meg a földből, illetve a kárpótlási jegyek jóvoltából olyanok, akik életükben egy kapavágást, egy kaszasuhintást nem végeztek! Nagyon el van itt rontva valami. Munkahelyeket, megélhetési lehetőséget kellene teremteni itt a szorgos, becsületes emberek földjén addig, amíg még van kinek.

A nők nyilván nagy szerepet játszanak-játszottak az életedben. Magad is említetted erotikus verseidet, s egyéb témájú-hangulatú opusaidban is felbukkan a szerelem, a test naturája. Mit tudsz erről mondani?

Az utcában, ahol születtem, és ahol nyolcéves koromig laktunk, nem voltak hasonló korú fiúk, csak lányok, velük kellett hát játszanom, többnyire papás-mamást, volt úgy, hogy négyen-öten vallottak a férjüknek. Egyszer a stelázsit is feldöntötték, mert minden lány, akarom mondani, feleség meg akart csókolni. El voltam kényeztetve, a kisujjamat se kellett mozdítanom a lányokért. De ez csak afféle ártatlan pajtáskodás volt, mely nélkülözötte az érzelmeket. Több évtized távolából is jó szívvel gondolok vissza pajtásaimra, akik közül, mint utólag kiderült, volt, aki szerelmes volt belém.

Az első lány, aki iránt különös, sejtelmes vonzódást éreztem, hat-hét évvel volt idősebb nálam. Amikor megpillantottam a templomban szép ruhában, forróság öntött el. Féltem, hogy elárulom magamat, nem éltem volna túl, ha bárki megtudja, hogy az a lány valamiért sokkal fontosabb nekem, mint a többi. Ezt ő maga sem tudta meg soha, azt hiszem, nem is fogja. Egyébiránt nagy tisztelője munkásságomnak. Hát még ha tudná az előzményeket! De ez így szép, ahogy van, a maga titkával. Jó, ha vannak picit, ártatlan titkaink. A következő lány az osztálytársam volt. Mindig alig vártam, hogy kettesben lehessen velem, borzasztó féltékeny voltam, ha más fiúkkal állt szóba. Aztán egyszer, amikor senki sem volt otthon, ájtott hozzánk valamiért, végre édes kettesben lehetünk, de annyira izgultam, hogy megszólalni se tudtam, nem még vallomást tenni. A vallomás elmaradt, ő sem tudja hát, mit éreztem iránta egykor. „Az érzés elmúlt, a test maradt” — írtam egyik versemben. Így van ez.

Középiskolásként volt az első legitim szerelmem, évekig jártunk együtt, hegyrengető, szívforraló szerelem volt. A tengert kimeregettem volna kávéskanállal, a Himaláját áthordtam volna ide az Avas helyére, ha azt kívánja tőlem. Hálistennek a Himalája máig ott van, ahova az Isten megteremtette. Egy hozzá írt versemből idézek: „Róza szívem érted ég / érted ég oly lánghón / álmainak éjjelén / kérem csókodat mohón”. Egyébiránt nem Rózának hívták, a ritmus miatt kereszteltem át. Saját nevéen sántított volna a ritmus.

1964. október 3-án írtam naplómbe — máig megőrzött fekete fedelű füzet, amelyben néhány kamaszkori versem is olvasható -: „Ma találkoztam vele. Csodálatos volt — szép és fenséges. Irtózatos, ahogy ismét a gondolatimba tört. Érzem, ismét ellenállhatatlanul életem fő célja ő. Minden gondolatom, hogy láthassam őt. Tanulni lehetetlen így. Most olvasom Ráth-Végh István Szerelmem, házasság című könyvét. Iszonyatos dolgokról is számot ad. (Hát ilyen a szerelem?!) Jó lenne egyszer nagyon komolyan beszélni vele.”

Érettségi után még tartottuk a kapcsolatot, aztán bevonultam katonának. Mire leszereltem, férjhez ment. Nem tudtam róla. Fölmentem hozzájuk, akkor még a szüleivel laktak. Blamázs volt. Kínos, de nem tragikus. Azt hiszem, nem fájt. Már kihunyta a tűz.

Egyszer régi irataim között bogarászva kamaszlány fényképe hullott elé. Furcsa volt, nem gondoltam volna, hogy ilyen hatással lehet rám. Összerezentem. Mintha az áram rázott volna meg. Mintha az elveszett idő egy testmeleg, forró pillanata került volna elő a tizenéves, holdillatú kislánnyal, akit katonakoromban szerettem, és aki az egyik legjobb barátomhoz ment feleségül. Emlékek, szép emlékek némi fájdalommal és keserőséggel fűszerezve, versek nyersanyaga. Úgy emlékszem, minden szerelmem elhagyott engem, sohasem én voltam az, aki kihűlt vagy hűtlen lett. Lehet, hogy ők egészen másképp emlékeznek. Nem lehetetlen, hiszen az emlékezet néha olyan korrupt. Egykori szerelmeim közül többel ma is jó viszonyban vagyok, olyan kapcsolatban, amely természetesen nélkülözi a nemiséget, a szexualitást, baráti vonzalom az alapja. A szerelem szeretetté patinásodott. Kizárt, hogy nincs már parázs a hamu alatt? Ezt nem tudhatom. Soha, semmi sem múlik el egészen, valami mindig megmarad. Jó ez, szép ez. Sohasem voltam szoknyabolond, afféle nőfaló Casanova, elsősorban nem a testiség vonzott. Ha úgy vesszük, sok nőt „kihagytam”, aki afféle trófeaként meglehetett volna. De nem sajnálom. Nem sajnálom? Egyiket-másikat igen. Nagyon. Esz a penész miatta, milyen nagy ökör is voltam, én Istenem! Talán ez a hiányérzet az inspirációja erotikus verseimnek.

Az életben kik állnak melletted? A család nyilván, de vannak-e igazi barátaid, vagy manapság nem léteznek barátságok? Megvalósultak-e álmaid, vágyaid, sikeresnek érzed-e magad? Arra lennék kíváncsi, milyen a légzés-technikád, hogyan épülnek fel napjaid?

A család, a szüleim természetesen mindig mellettem álltak, nekem a család nagyon fontos, erőt ad, a biztonság érzését. Mentsvár és inspiráló erő. Cél, ok és lehetőség. Sokat köszönhetek a szüleimnek, sajnos, nagyon sok csalódást okoztam nekik kamaszkoromban, amikor kezelhetetlen vadóc voltam. Amit csak lehet, szeretnék jóvátenni. Ha egyszer sebet ejtettünk, azt meg nem törtéنتté tenni nem lehet, csak a sebet bekötözni vagyunk képesek.

Mindig voltak barátaim, szüksége van az embernek külső támfalakra. Barátaim között persze akadt olyan, akiről később kiderült, hogy nem igazi barát, legfőljebb cimbor, de vannak, akikben nem csalódtam, és akikben feltétlenül, vakon megbízom. Remélem, olyanok is vannak, akik irántam éreznek ilyesmit. Mert nemcsak szeretni, de szeretve lenni is jó dolog. Gyerekkoromban sok mindentről álmodoztam, nagyon sok vágyam, álmom volt, a legfontosabb talán az, hogy költő legyek. A lexikonokban ez áll: költő, publicista, ez a vágyam tehát teljesült, bár költőségem felől igazán hitelesen

majd az utókor ítél. Noha a legtöbb folyóiratban és lapban megjelennek az írásaim, és tapasztalataim szerint olvasóim is vannak, nem érzem magam elég sikeresnek, gazdag meg pláne nem vagyok. Gyerekkoromban, azt hiszem, az is szerettem volna lenni, gazdag. Megélhetési problémáim szerencsére nincsenek. Szerényen élünk, de nem hajszolom a pénzt, nekünk annyi elég, amennyi van. Az anyagiakat tekintve én elég igénytelen ember vagyok, én tudok húzni a nadrágszíjon. A siker? Olykor rámkacsint, farát riszálja ez a kívánatos, de csalfa nő, és én megriadok. Azt hiszem, inkább jó költő szeretnék lenni, mint sikeres, bár a kettő nem feltétlenül zárja ki egymást. Sikeres költő például Kányádi Sándor, nemrégiben a Könyvklub kiadásában megjelent verseskötete több mint tízezer példányban fogyott el, ami manapság mesés számnak számít, bár azt meg kell mondani, hogy posztmodern korát élő irodalmunk tőzsdéjén nem olyan magas az ársíója, éppen azért, mert a tradicionális költészet művelője, reprezentánsa. Mondjuk ki, nagy költő. Fehér holló.

Tizenegy éve, mióta agyembólia következtében rokkantnyugdíjas lettem, szinte szerzetesi életet élek, valahogy úgy, mint a hajdani kódexmásolók. Egész nap az íróasztal mellett ülök, és teszem a dolgomat, írok. Meggyőződésem, hogy ez a dolgom. Nem szeretem, ha úgy megy le a nap, hogy nem írtam semmit, ha nem tettem le az asztalra valamit. Sok időmet veszi el a régi írások javíthatása, mániákus átíró vagyok, olyan műveimet is átírom, amelyek már megjelentek.

Fél hétkor kelek, hétkor már az újságosnál vagyok, ha esik, ha fúj. Fél kilencig böngészgetem az újságokat, ezután torna, reggeli, tisztálkodás, percre pontosan, mint katonáéknál. A saját őrmesterem vagyok. Szigorú, kegyetlen. Kilenckor az íróasztalnál szeretek ülni, s ez így szokott lenni. Délig dolgozom. Akkor ebéd, majd a postám rendezése, egytől-ötig folytatom a délelőtti munkát. De azért nem gubózom be teljesen. A kulturális rendezvények rendszeres résztvevője vagyok. Nem hiányzom a Miskolci Galéria kiállításairól, nélkülem nem nyílik kiállítás. Sok képzőművész barátom van, a Galéria igazgatója is a barátom. A kelletténél kevesebbet ugyan, színházba járok, kamaszkori szerelmem, a film, elkurvult. Az elmúlt negyedszázadban egyszer voltam moziban, egy öreg barátom elcipelt a Sacra Coronára a Kosuth moziba. Mit mondjak, volt elég levegő, heten voltunk a jegyszédővel együtt. A tévében sportot nézek, meg természetfilmeket. Ami a tévében megy, az felháborító. Mindegy, hogy közszolgálati vagy kereskedelmi adó. Egyik tizenkilenc, a másik egy híján húsz.

Vannak azért kivételes napok is, amikor például rendszerint hétvégén — hazamegyünk Szögligetre a szüleimhez, vagy a gyerekek jönnek hozzánk, kirándulni megyünk az unokákkal, legtöbbször Tapolcára vagy Lillafüredre. Aktív vagyok, agilis, betegségem ellenére tele életkedvvel, tervekkel, indu-

latokkal, érzésekkel és remélhetőleg művekkel. Úgy érzem, mintha most találtam volna igazán magamra.

Szólnod kellene az ünnepekről. Például arról, hogy tudsz-e karácsonykor verset írni.

Szeretem az ünnepeket, leginkább a karácsonyt. Egész advent idején valami boldog várakozás él bennem. Boldogító zsongás, csodavárás, fény az életem, ilyenkor kifényesedik a szívem. Egy kicsit jobb leszek, mint hétköznapi napokon. Eszembe jutnak a gyerekkori szép karácsonyok, a Jézuska-várás izgalma, a karácsonyfa illata, fény és öröm tölt el, szóval én karácsonyos ember vagyok. Amikor még fiatalok voltunk, mindig hazamentünk a szüleimhez, és testvéreimmel és családjainkkal kántáltunk a szüleim ablaka alatt. Az ünnepet most már nálunk üljük meg, eljön fiam és lányom a családjával, most már az unokák jelentik elsősorban az ünnep fényét, míg gyerekkoromban az izgatott, mit hoz majd a Jézuska, most az izgat fölöttebb, tetszik-e az aprónépek az, amit a mi Jézuskánk hozott. Ákos, Lilla, Szabolcs mosolya az ünnep mércéje. Karácsonykor és más ünnepen sem szoktam verset írni, rühellem, mint Jónás a próféta-ságot, az alkalmi verseket. Természetesen van karácsonyi témájú és hangulatú — Betlehem, Várakozás, Háromkirályok — versem, de azok a hétköznapi termékek. Karácsonykor én fényelni szoktam, akár a gyertya. A viasz és a kanóc hétköznapi napokon készül.

Unokáid vannak, a mesevilág, a gyermekirodalom életed része. Erről már szóltál, viszont még nem kérdeztem meg, hogy Harry Potter árnyékában mi a véleményed a tévéről, a médiáról? Te például befolyásolod-e a Vad angyal életét, van-e közöd mondjuk Lucecitához?

A tévéről és a médiáról meglehetősen rossz a véleményem. A tévé egyre silányabb látivalót zúdít elénk. Veszélyes, mert állandóan ott van, örökös kísértésként a lakásban, a szobában vagy a hálószobában, sok háztartásban ma már több készülék is, hogy ne legyen vita, ki mit néz, nagyon sok embernél tévéfüggőség alakul ki, nézi nyakló nélkül a tévét, néha tudatában sincs annak, hogy most éppen tévézik, automatizmuson alapul az egész. Tévészés közben nem kell gondolkodni, kialakul a szellemi renyhesség. Gyermekeim hála Istennek inkább olvasó emberek, mint tévézők. Amikor még kicsik voltak, csak a mesét engedték megnézni nekik, esténként együtt énekeltek, játszottak, kártyáztak, römiztünk, csapdlecsacsiztunk, vagyis együtt voltunk. Később, amikor már engedték a tévézést, akkor már nem akartak tévét nézni, szívesebben olvastak vagy társasjátékoztak. Az unokák viszont már elég sok időt töltenek a képernyő előtt, mesefilmeket néznek, videofilmeket, de fájdalommalra nem a szép magyar népmeséket, hanem idéltlen amerikai rajzfilmeket. De azért az esti mese — amit anya vagy apa mond el, olvas fel — nem hiányozhat.

A napilapok szellemi értelemben alaposan lepusztultak, a hirdetésekre vannak kihegyezve, nem a tájékoztatásra. Nincsenek, vagy alig tényfeltáró, elemző riportok, izgalmas interjúk, kiszorították a tárcát, karcolatot, a míves publicisztikát, internetes hírhulladékokon élnek. A hétvégi számokból kiszorult az irodalmi rovat, a gyerekrovat. Nekem szerencsém van, hogy a helyi Észak-Magyarország szombati számban létezik a Kuckó, a gyerekek kedvelt rovata, amelybe immár évek óta én írom a meséket. A hétvégi irodalmi rovat innét is számúzve lett, amit én nagyon fájlok. Nagyon sok egyújságos ember él közöttünk, mondjuk olyan, aki csupán az Északot tudja megvenni, a kultúrához csak ennek révén juthatott, juthatna hozzá. Régebben olvashattott tárcát, novellát, de még verset is. Most már nem olvashat. Lehet, hogy nem is nagyon akar, biztosan vígan megvan nélküle, de mégis szép volt, jó volt, hogy megkapta a lehetőséget, hogy olvashasson és volt, hogy több tízezer példányban látnak napvilágot, ami bizony nem semmiség a néhány száz példányban megjelenő irodalmi lapokhoz képest. De ki törődik ma a költővel, ki az olvasó lelkeivel? A pénzével legföljebb. A pénz költő, a hirdető olvasó a jó olvasó. Régen politikafüggő volt a napilap, ma pénzfüggő. Se ez, se az nem jó. Summa summarum, elég silányak a mai lapok. Tisztelet a kivételnek. A kivétel persze fehér holló.

Nem ismerem a Vad angyal életét, semmi közöm Lucecitához, ugyanis nem nézek szappanoperákat, utálok a sorozatokat. Egyetlen kivétel a Dallas volt: akkor kezdődött, amikor kórházba kerültem, ott elkezdtem nézni, aztán figyelemmel kísértem, amíg véget nem ért. Azt hittem, ennél hitványabb film már nem létezik, az már a béka fenéke. Tévedtem. A szellemi elmcasarosodás idejét éljük. Egy háztáji példa: feleségem kolléganője dicsekedni szeretett volna velem az egyik főorvosnak. A főorvos úr sose hallott rólam, ő nem olvas verseket, mondta kicsit talán büszkén is. Valamikor egy ilyen kvalifikált értelmiség elsüllyedt volna szégyenletében, ha műveletlenségére fény derül. Általában műveltek voltak, de semmiképp sem büszkék műveltségi hiányosságaikra. Ma mintha dicsőség lenne a tuskóság.

Szólnod kellene az átkozott anyagiakról is, egyelőre még nem euróban kapod a tiszteletdíjat, s könyveid nem százezres példányszámban fognak, miként másnak sem.

Szerényen élünk, de nem nélkülözünk, sajnos voltak olyan időszakok is. Mára konszolidálódott anyagi helyzetünk. A honoráriumok nem tesznek ki valami nagy összeget, mondhatnám, csurran-cseppen, mint a hét szűk esztendő tehenének a teje, de mi addig nyújtózkodunk, ameddig a takarónk ér. Annyit költünk, amennyink van. S annyi, amennyi feltétlenül kell, van. Most például Miskolc város irodalmi ösztöndíjasa vagyok, jobban van mit aprítani a tejbe, tavaly a Művészeti Alaptól kaptam ösztöndíjat irodalmi munkásságom támogatására, tehát nem panaszkodhatok. Egyébként sem panaszkod-

nék, nem az én műfajom, mint ahogy a dicsekvés sem. Ha több pénzre vágnék, csak azért, hogy a gyerekeimet jobban segíthessem. De ők nem várják el ezt, sosem voltak követelőzőek, nem szégyellték, hogy szerényen élünk, hogy nem futja márkás szerkókra, hogy sohasem utazunk külföldre. Részük volt viszont pénzben ki nem fejezhető és meg nem vásárolható szeretetben. A pénz nem boldogít, mondja a mondás. Én tudom, hogy a pénztelenség még kevésbé, de az én felfogásom szerint nem ezen áll vagy bukik a dolog. Nekem a lélek igazi dolgai igazán lényegesek. Persze ez nem jelenti azt, hogy a pénz ellensége vagyok, de a szolgálja sem. A művészet Kenyeres Zoltán gyönyörű kifejezésével a lélek fényüzése. Mondhatom, fényűző élet élek.

A csalfa múzsa

Kaló Béla beszélgetése Fecske Csabával

Hogyan készül a vers?

A kérdés talán pontosabb lenne így, hogyan születik, mert a készül magában hordja a csinálást, a rutint. Nálam erről — remélem — szó sincs. Harminc év után sem tudom, hogyan kell verset írni. Tudni biztosan tudnám, hiszen van már annyi tapasztalatom, inkább nem akarom tudni, nem a versírói tudásomat, inkább a költői intuíciómat veszem igénybe az alkotásánál. Nemcsak az eszemet használom a vershez, hanem a szívemet is. Néha eltévedek a kettő között, néha feladom. Ahány vers, annyiféleképpen születik. Általában nehezen, kínlódva, hosszú vajúdás után jönnek világra, néha császármetszéssel, néha nagyon könnyen. Van olyan versem, amelyik szinte kicsöppent a tollamból, erőlködés nélkül meglett. De nem ez a jellemző.

Megszületik a gondolati mag, valahogy úgy, mint a kagylóban a gyöngy, idegen anyag kerül a kagylóba, ami aztán növekedni kezd, gyönggyé, bennem verssé fejlődik. Van, amikor egy hangulat akar verssé lényegülni, versben testet ölteni. Érzem, közeledik a vers, már itt jár a kertek alatt, agyam-szívem vonzásterében, csak meg kell szólítanom. Megszólítottam, és valóban jön, de van úgy, hogy mégsem jön. Máskor nem szólítom meg, csak incselkedem vele, és ha akar, jön, ha nem akar, nem jön. Van úgy, hogy eléje megyek, hízelgek neki, csalogatom, de rám se hederít, elmegy valaki mással, talán egy húszasért a ringója, holott én az életemet adnám neki. Sok versemhez készíték jegyzeteket, de végül ezek a jegyzetek csaknem mindig jegyzetek maradnak, az elkészült vers nincs velük vérrokonságban.

A verscsírákat általában lejegyzem, aztán továbbfejlesztem őket. A leírt szövegeken mindig sokat javítgatok, olykor addig-addig farigcsálom őket, hogy magam sem ismerem rájuk. A már megjelent versek szövegén is szoktam változtatni. Amikor már késznek érzek egy szöveget, akkor öreg táskafűzőgépemen — amit az első keresetemből vettem valamikor, de azért még bírja a strapát, szerintem már a gondolataimat is ismeri — legépelem. Az, hogy legépelem, azért jó, mert közben apró javításokat végzek rajta, s a kézírásomat később már nem tudnám kiolvasni, így is előfordul, hogy bele-török a bicskám. Néhány napig pihentetem a gépiratot, s ha még ekkor is életrevalónak tartom, akkor számítógépre viszem. Begépelés közben csaknem mindig változtatok még a szövegen. Nem mondanám, hogy evvel kész a vers, mert ahogy már mondtam, később is sokszor és sokat változtatok rajta. Nem tudom, hogy ez az átírási mánia az önbizalom hiányának, avagy a tökéletességre való törekvésnek a jele. A vers születésének a körülményei általában nem határozzák meg a vers esztétikumát. Van röptében készült sikerült versem, és hosszan, nagy energiával és kínlódások árán született, gyenge versem. Szándékom szerint természetesen csak jó verseket írnék, de ennek titkát sajnos nem ismerem, miként az örök ifjúságét sem.

Mit a politika szerepe az életedben? Szoktál-e gondolkodni történelmi összefüggéseken, érdekelnek-e filozófiai kérdések?

A politikának közvetlenül nincsen szerepe az életemben, ezt úgy értem, hogy nem politizálok, sohase politizáltam, nem voltam, nem vagyok, és remélem, már nem is leszek tagja egyetlen pártnak sem. Nem tudnék azonosulni egyetlen párt nézeteivel, megoldási elképzeléseivel sem. Én egyből hajszálrepedés lennék a nézetazonosság ablaküvegén, hogy ilyen szép kép-zavarral fejezzem ki magam.

A politika persze mindig beleszólt az életembe, befolyásolta a sorsomat. A politika undorító csiganyála mindent összekén minálunk.

Édesapám csendőr volt a Horthy-rendszerben; amikor az iskolában erről a korszakról tanultunk, büntudatom volt, szégyenkeztem a kakastoll miatt, ugyanakkor már gyerekként is érzéltem az ellentmondást a tanultak és a tapasztaltak között. Édesapám szigorú erkölcsű, értelmes és dolgos ember volt, sehogy se fért a fejembe, hogy ő egy üldözendő alak, olyan elem, amelyet a társadalomnak ki kell vetnie magából. Még a hatvanas évek végén, a katonaságnál is azt vetették a szememre, örüljek, hogy katona lehetek, szolgálhatom a hazámat ilyen múlttal. Tehát felelőssé tettek édesapám múltjáért, mintha én tehettem volna róla, hogyan kereste meg a kenyerét, mi módon akarta biztosítani családjá jövőjét. Szegényparaszt család sarjaként, gyerekként sejtettem, itt valami nincs rendjén a kréta körül. Később nemcsak sejtettem, tudtam is, hogy az, amiben élek, hazug és alapjaiban romlott rendszer. Az ellenállásom abban merült ki, hogy a szemembe hazudó Nép-

szabadságot dühömben darabokra téptem. Nem gyávaságból nem voltam ellenzéki, hiszen nekem nem volt veszítenivalóm, csak nem hittem abban, amiben sokan mások, barátaim közül is többen igen, hogy a rendszer megváltoztatható. A Kelet Irodalmi Társaság, amelynek én is tagja voltam tulajdonképpen a helyi ellenállási mozgalom melegágya volt. Furmann Imre, Hajdu Gábor, Répássy Tamás szintén tagja volt a Keletnek, ők lettek aztán a helyi MDF prominensei, Furmann az országos vezetésbe is bejutott. Az MDF-ről először mégis Papp Lajostól, a Napjaink kommunista főszerkesztőjétől hallottam. Amikor arról érdeklődött, tagja vagyok-e a Demokrata Fórumnak, csak bámultam rá, mint borjú az új kapura. Lajos azt hitte, hogy konspirációs okok miatt csak tettem magam, adom az ártatlant. Zokon is esett, hogy barátaim mindent eltitkoltak előlem, bántott, hogy nem tiszteltek meg a bizalmukkal, bár lehet, hogy akkor sem tartok velük. Kétségtelen, egy időben szimpatizáltam az MDF-fel, de aztán csaldóttam bennük. A kérdésre pedig, hogy miért nem avattak be, az volt a válasz, hogy ismervén apolitikus beállítottságomat, meg akartak kímélni a fölösleges zaklatásoktól. Én tehát a szabadság eljöttének kissé eufórikus hangulatában sem avatkoztam bele a politikába. Politikus ismerőseim, barátaim mindig is voltak, attól, hogy nézeteik sokban különböznek az enyéimtől, még megérthetjük egymást, ha egy nyelvet beszélünk. Nemcsak a saját sorsom érdekel, hanem az országé és a világé is, érdekelnek a közügyek. De a közélet, úgy, mint cselekvési lehetőség, sohasem érdekelt, a szépség és a szeretet prófétája szeretnék lenni, azért írom a verseimet, amelyek kivetik magukból a politikumot és a közéletiséget. Az én kompetenciám ott véget ér, ahol a szó nem esztétikai és etikai értelemben funkcionál.

A történelem érdekel, foglalkoztatnak a nagy történelmi összefüggések. Úgy gondolom, most egy igen meghatározó történelmi korszak részesei vagyunk. Egy civilizációs válságnak, amit paradigmaváltásnak is szoktak nevezni. Alapvető változások történnek, nagy és rendkívüli változások, amelyek váratlanul, de nem előzmények nélkül és sokkoló módon jelennek meg geopolitikai és ideológiai vonatkozatási rendszerünkben, valamint tudásunknak a kort és a világot értelmező rendszerében. Változik az erkölcs, a kultúra, a tudomány, az ipar. Olyan mélyreható a változás, amilyen egykettő ha volt civilizációnk történetében. A totális módon megjelenő változás néhány konkrét és szimbolikus eseményben jut kifejezésre (Csernobil, a Szovjetunió széthullása, öböl-háború, a 2001. szeptember 11-ei amerikai terrorcselekmény). Ezek az események ennek a posztmodern kornak a topozsai. Egy költőt természetesen érdekel a filozófia. Kamaszkoromban tanulmányoztam a filozófia történetét, és kedvenceim is voltak: Schopenhauer és Hegel. Keveset értettem meg belőlük, de azért adtak némi muníciót költészetemhez. Jelenleg Heidegger, Kirkegaard és Nietzsche szól hozzám.

Wittgenstein és Simon Weil meghódítandó terrénum. Világképem kialakításában költők és írók mellett ők működtek közre hatékonyan. És az evangélisták.

Alapvetően, képesítésed szerint műszaki ember is vagy. Ez talán ritka egy lírikusnál, s a humán beállítottságú embereknél egzotikus is. Életedet mennyiben befolyásolják a reál dolgok? Egyáltalán érdeklődsz-e a fizika, a kémia, a műszaki tudományok iránt?

Végzettségem szerint valóban műszaki ember vagyok, de alapvetően aligha. Nincs műszaki érzékem, sem affinitásom e tudomány iránt, ilyen jellegű iskolába kényszer sodort és nem elhivatottság. Éveken keresztül műszaki ellenőrként kerestem a kenyeremet, igyekeztem tisztességgel helytállni. Hogy nagy élvezettel végeztem volna a munkámat, azt nem mondhatom, de azt igen, hogy soha kifogás nem merült fel avval kapcsolatban. Emlékszem, gyerekkoromban is, ha találtunk valami szerkentyűt, ha rábukkantunk egy traktorra, a többiek egyből be akarták indítani, szét- és össze akarták szerelni, engem viszont hidegen hagyott. Most is érdeklődés, izgalom nélkül tudom nézni a márkás autósodákat is. Nem vágyom rájuk. Amúgy a világból minden érdekel, leginkább természetesen az irodalom és a művészetek, az élővilág, a tudományok, közte a fizika és a kémia is. Gyerekkoromban Guszti barátommal felfedeztük például a ragasztó — csiriz — csodálatos tulajdonságát, bekentük például a hokedli ülökéjét, mielőtt nagyapó ráült volna, de össze tudtuk ragasztani vele a nagymama bibliáját is. Felfedeztük a gőz erejét, gyógyszeres üvegcsébe vizet öntöttünk, gyertya lángjánál fölmelegítettük, így löktük ki belőle a gumidugót, lelőttük a rossz embereket, de leginkább nyafogó hűgainkat. Nyolcadikban egy tizennyolc éves, szép tanító néni tanította a fizikát és a kémiát. Szerintem nemcsak én, de a többi fiú is szerelmes volt a fizikába és a kémiába.

Ha csak egyetlen embert lehetne megnevezni, aki rád a legnagyobb hatást tette, kinek a nevét említenéd? S miért éppen őt?

Hasonló kérdésre már próbáltam válaszolni, és peddig, hogy melyik volna az az egyetlen könyv, amelyet magammal vinnék egy lakatlan szigetre? Azt mondtam akkor, a Bibliát, most is azt mondanám, tudván persze, hogy hiányozna Dosztojevszkij, Weöres, Arany, Eliot, Rilke és Pilinszky, és még sokan mások. Az összes többi könyvet pótolni tudó könyv nem létezik, mint ahogyan a többi embert maradéktalanul pótoló ember sem. Leginkább édesanyánk az az egy ember, talán a szerelmesünk is, de az az igazság, hogy mindig szükségünk van másokra is. Ezért én most egyből két személyt említek, édesanyámat és édesapámat, mert ők én vagyok. Édesanyám érzékenysége, édesapám egyszerűsége, puritánsága, keménysége, ambivalens

lény, tűz és víz, aki elei minden jellegadó tulajdonságát igyekezett öntudatlanul megőrizni. Emberi példaképem édesapám, olyan tiszta, egyszerű, másokért élni tudó ember szeretnék lenni, mint ő. Írói példaképeim nincsenek, mert én másféle szeretnék lenni, mint kedves íróim és költőim; mint költő, kizárólag Fecske Csaba, egyedi és összetéveszthetetlen, mondjuk, az ő szintjükön. Gyökereimet igen mélyre eresztve magasra szeretnék nőni.

Egy zenekarban

Kaló Béla beszélgetése Fecske Csabával

Gyerekkorodban nem volt számítógép, se videó, sőt ha jól tudom, Szögligeten még villany se volt. Mivel ütöttétek agyon az időt, milyen játékaitok voltak?

Először is volt labda, mióta az eszemet tudom, rajongtam a labdáért. Focibolond voltam és vagyok, gondolom, ezt a „betegségemet” már nem növény ki. Amikor egészen kicsi voltam, még iskolába se jártam, ritka volt a gumilabda, csak kevés gyerek büszkélkedhetett ilyenekkel, többnyire rongylabdával játszottunk. Rongylabdát csinálni mindenki tudott, csak egy rossz harisnya vagy zokni kellett hozzá, meg némi rongy, ami mindig akadt a portán.

A környéken csak lányok voltak korombeli gyerekek, ezért jobbára velük játszottam, a legtöbbször papás-mamást, volt úgy, hogy négyen-öten vallottak a férjüknek, mondhatom, untam a banánt. Ha került egy gumilabda, labdaiskolát játszottunk. A falhoz vagy a földhöz pattintgattuk a labdát, közben különböző kunsztokat csináltunk a kezünkkel.

Emlékszem az első igazi labdámra, amit úgy nyolc éves koromban kaptam a keresztszüleimtől, akik az ország másik végében, Biharkeresztesen éltek. Majd kiugrottam a bőrömből örömben. A többiek labdái elbújhatk volna az enyém mögött. Nagy, kékpetyves gumilabda volt, majdnem akkora, mint egy foci. Egyből dekázgatni kezdtem vele az udvaron. A többiek addig-addig rágták a fületem, hogy menjünk a domboldalra focizni, míg végül kötélnek álltam. Egy falka gyerek jött utánam, köztük nagyfiúk is, akik hatalmasakat tudtak rúgni. Egyikük bele is rúgta a csipkebokorba, mire a labda csak annyit mondott: szissss! Kilyukadt, kilehelte a lelkét. A szívem majd meghasadt, eltört nyomban a mécses. Sajnáltam a labdát, meg rösteltem is a dolgot keresztszüleim előtt.

A labdázás mellett kedvenc játékom volt a gombozás meg a bigézés, izgalmas volt a bújócskázás is, a padláson, csűrben úgy el lehetett bújni, hogy órákig is kereshettük egymást. Gombozni minden fiú szeretett. A gomb igen értékes volt a mi szemünkben. Mi még nem kaptunk zsebpénzt a szüleinktől, legföljebb néha pár szem cukorkát vagy egy fagyit, ha jött Ramada, a vándorfagyis. A pénzt a gomb helyettesítette, az volt a mi fizetőeszközünk. Egy drótra fűzve mindig a nyakamban hordtam a gombjaimat, készen arra, hogy a cimborákkal bármikor leálljak gombozni. Ökölnyi lyukat vájtunk a földbe, a lyuktól néhány lépésnyire vonalat húztunk, és onnét dobtuk a gombot a lyuk felé. A játékos annyi gombbal vehetett részt a játékban, amennyivel csak akart, amennyit nem sajnált kockára tenni. Aki a legjobban megközelítette a lyukat, vagy éppen a lyukba dobott, az dobhatott először, és aztán a többiek a helyezés sorrendjében a játékban résztvevő gombokkal. Amennyi gombot a lyukba dobott, annyi gomb volt az övé. Az óra közti szünetekben is ezt játszottuk. Ha két fiú összetalálkozott, annak csaknem mindig gombozás lett a vége.

A másik nagyon kedves játék a bigézés volt. Ezt is inkább a fiúk játszották. A bige arasznyi hosszú, mindkét végén kihegyezett botocska, amit egy bottal a lehető legmesszebbre kell ütni, miután a földről a levegőbe pörgetjük. Réten, legelőn játszottuk, különben az ablakok látták a kárát.

Nagyon szerettem sportolni, egyszer berendeztem az udvarunkat stadionnak, volt távolugró és magasugró gödör, dobókör, kosárlabdapálya, súlyemelő csarnok. Versenyeket rendeztünk, volt világbajnokság és olimpia is, az otthonról elcsent *Kiváló dolgozó* jelvény szolgált érem gyanánt.

Egy időben nagyon szerettem sakkozni is, a Pajtás újságból tanultam meg a lépéseket. A Jézuska aztán hozott egy sakk készletet. Nem lévén partnerem, megtanítottam Lajos barátomat sakkozni. A focihoz béna volt, igaz, a sakkozás sem tartozott az erősségei közé. Unalmas volt mindig csak győzni. Tíz partiból tízet én nyertem. Hanem egyszer bemattolt Laja. Ez igen zokon esett nekem. Biztosan csaltál, amikor nem figyeltem, méltatlankodtam. Legközelebb jobban figyeltem. Hiába, jött az újabb matt. Fordult a kocka, tíz partiból tízet Lajos nyert. Azóta se akadt ember, akit le tudtam volna győzni, igaz, nem is nagyon próbálkoztam, sőt egy idő után kétségeim támadtak, hogy sport-e a sakk?

Sokat másztunk fára, hol gyümölcs, hol madárfészek után kutatva. Horgásztunk a Ménes-patakban, a Bódvában, mi magunk csináltunk horgászfelszerelést magunknak. Meghajlított gombostű volt a horog, madzag a zsinór, egy jó hosszú mogyoróvessző a bot. Még ezzel a kezdetleges felszereléssel is fogtunk halat, ujjnyiakat, arasznyiakat. Izgalmas kalandokkal szolgált a tehenlegetetés. Míg a tehenek csöndesen legelésztek, mi, pásztorok bújócskáztunk, birkóztunk, krumplit vagy kukoricát süttöttünk, fűzfaágakból kunyhót építettünk, fociztunk.

Mesélj iskolai élményeidről, kedves tanáraidról!

Amikor én iskolába kerültem, Szögligeten összesen három tanterem volt, az is két épületben. Az Alsó-iskolában kettő, a Felső-iskolában egy, emiatt két-két osztályt össze kellett vonni. Amíg az egyes osztálynak rendes órája volt, addig a másoknak lyukasórája. Elsős koromban a harmadikosokkal voltunk egy tanteremben, hetedikben a nyolcadikosokkal, nyolcadikban a hetedikesekkel. A lyukasórákat nagyon szerettük, meg lehetett csinálni a házi feladatot, ha otthon elmulasztottuk volna, meg lehetett tanulni a leckét. Én többnyire verset írtam.

Legelső tanítóm Komlóssy Gizella volt, ő tanította édesanyámat is a betűvetésre. Öccse, Dezsőke vezette a háztartást, az ő kertjében voltak a leg szebb saláták a faluban. Gizike néniből leginkább a hangja maradt meg bennem, amely szelídségről és jóságról árulkodott. A szorongás és a félelem már az első napon elpárolgott belőlem. Végtelen türelemmel viseltetett irántunk. A betűk mindig őt juttatják eszembe.

Harmadikos voltam, amikor a Felső-iskola udvarán megjelent biciklivel egy szőke fiatalember, mint kiderült, ő volt az új tanítónk. Simon László akkor végzett a tanítóképzőben, mi voltunk hát az első tanítványai. A szomszéd faluból, Perkupáról jött, onnét járt be biciklivel még egy jó darabig, míg Komlóssy tanító néniéknél nem kapott egy kis szobát. Tele volt energiával, fiatalos lendülettel, és ami nem elhanyagolható, értett a nyelvünkön. Megalapította az úttörő szövetséget, kirándulásokat szervezett, énekkart és színjátszó kört vezetett. Mindenkit ismert a faluban. Az öregeknek igen tetszett, hogy esküvőkön ő orgonált a templomban, ismerte az egyházi énekeket. Megszervezte a sportkört, edzésekre jártunk, trenírozta az iskola négytusa válogatottját, amelynek én is tagja voltam. Egyszer csak azt vettük észre, hogy olyanok is járnak iskolába az osztályban, akik addig nagy ívben elkerülték az iskolát. Nem sok idő telt el, hogy átlépte az iskola kapuját, és mi már rajongtunk érte. Én legjobban azt szerettem benne, ahogy a magyarok bejövételéről és a honfoglalásról mesél, ittuk a szavait, szerintem még a tenyereseit és a körmöseit is szerettük. Azt hiszem, az Isten is tanítónak teremtette. Nyugdíjazása után pár hónappal meghalt. Nem tudom, későbbi tanítványaira volt-e olyan elementáris hatással, mint miránk. Mindig mosolygott, még a szeme is nevetett.

Szívesen emlékszem vissza Tóth tanító néniére, aki felső tagozatban tanított, és a focicsapat kapusának volt a menyasszonya, később felesége. Sokszor olvasott fel hangosan nekünk, Benedek Elek-meséket és Gárdonyi Láthatatlan emberét. Rám igen nagy hatással voltak ezek a felolvasások.

Nyolcadikban egy igen fiatal, frissen végzett tanítónő, Klárrika tanította a fizikát és a kémiát. Velem együtt minden fiú beleszeretett a fizikába és a kémiába. Dávid Klárának hívták. Vajon hol él most és mit csinálhat most? Szép-e még mindig? Emlékszik-e ránk?

Egyik versedben írod, ott van csak otthon az ember, hol temet. Kiket temettél el?

Első halottam anyai nagyapám volt, anyai nagymamám nem ismertem, még születésem előtt, fiatalon meghalt. Nagyapa nyolcvankét évesen távozott közülünk, én tizennégy éves voltam akkor. Úgy emlékszem, nem rázott meg túlságosan a halála, akkor még természetes dolognak tűnt, hogy az öregek meghalnak. Fiatalon halhatatlannak hiszi magát az ember. A halál olyan valami, ami mindig másokkal történik meg. Csak amikor a rögek zuhogni kezdtek a koporsóra, az a szörnyű hang rémített meg. Azt a hangot nem feledhetem azóta sem.

Felnőtt, csaknem harminc éves voltam már, amikor meghalt édesapám édesanyja nyolcvankét éves korában. Apai nagyapámat szintén nem ismertem, ő is fiatalon távozott. Nagyanyámat nagyon szerettem, sokat voltunk együtt, sokat segítettem neki a mezőn. Volt három holdacska a kis tagokban szanaszét a határban. Azt híresztelte, hogy én tudok legjobban kapálni az egész családban. Így gondolta-e valóban, arra nem innám meg az arzént, lehet, hogy *mama* jó pszichológusként így akart ösztönözni. A mezőről ő tért haza a legkésőbb a faluban. Szívós, hajlott hátú, csontos öregasszony volt, fiatalkorában állítólag a falu legszebb lánya, menyecskeje. A korabeli fényképek alapján ez nagyon is hihető.

Afféle baráti viszony alakult ki közöttünk, sokat mesélt nekem a régi időkről, én pedig elmondtam neki a verseimet. Amikor kollégista lettem és időnként hazautaztam, de még nőskoromban is hazalátogatások alkalmával mindig ott sündörgött körülöttem, elővette zsebkendőjét, amiben megspórolt pénzeszkéje volt, s rám erőszakolta, vegyek belőle valamit magamnak. Halála nagyon megviselt. A Zsoltár című, róla szóló versem helyet kapott első kötetemben. Ez egy sirató voltaképpen, amit akkor írtam, amikor élt nagymamám. Az, hogy megírtam, még nem lett volna baj, de eléggé meggondolatlanul meg is jelentettem. Gondoltam, Szögligeten úgysem olvassa senki az Élet és Irodalmat. Tévedtem. Nagyanyám keresztlányja olvasta a verset, igaz, akkor ő már nem a faluban élt, és dörgedelmes levelet írt a rokonoknak, hogy milyen csúnya dolog az, hogy őt nem értesítették a keresztanyja haláláról. Szerencsére ez a dolog nem jutott nagymama fülébe, gondolom, rosszul esett volna neki, hogy már életében elsiratom.

Voltak-e, vannak-e hobbijaid? A legutóbbi Ki kicsodában a túrázás szerepel hobbiként.

Egy időben valóban kedvenc időtöltésem volt a családdal együtt az erdőjárás, a gombázás. Amikor a lexikon adatlapját töltöttem ki, megfelekeztem róla, hogy féloldali bénult vagyok és már évek óta nem túrázom. A reflexek, ugye.

Ma már nincs különösebb hobbim, hacsak az unokázás nem. Szívesen vagyok együtt a kicsikkel, a négy és fél éves Ákossal, a hároméves Lillával és az egyéves Szabolccsal. Szeretek olvasni, de ez inkább szakmai követelmény, mint hobbi, jóllehet, nagy gyönyörűség. Gyerekkoromban nagy gyűjtőszervenvedély kerített hatalmába, gyűjtöttem mindent: bélyeget, gyufacímkét, képeslapot, régi pénzt, de még szalvétát is, amit csak lányok gyűjtöttek egyébként. Egy szép bélyegért talán még az életemet is odaadtam volna, ezt hálistennek senki se kérte tőlem. Barátaim, osztálytársaim, a szomszédok, ha levelet kaptak valahonnét, a borítékot a bélyeggel biztos, hogy nekem adták. Szép nagy gyűjteményem volt, amit aztán a gyermekeimnek ajándékoztam, amikor őket is „megfertőzte” ez a szervenvedély. Sok szép emléket örök azokból az időkből, emlékszem az öröme, amit akkor éreztem, amikor egy-egy szép példányt kapok, ünnep volt számomra. Emlékek tapadnak a recés szélű kis papírdarabkákhöz. Gyerekkoromat idézik. Volt szép vadvirág- és fakéreg-gyűjteményem is. Felnőttként egy ideig ásványokat gyűjtöttem. Ma nem gyűjtök semmit, materiális dolgokat nem, csak emlékeket. A legtöbb szép emlékem, azt hiszem, nekem van a világon. Értékes gyűjtemény, nem tudná megfizetni még Bill Gates sem.

Huszonnyolc éve élsz együtt a feleségeddel, láthatóan békében, szeretetben. Hogyan lehetséges ez, olyan sok idő után, mi a titka a családi harmóniának?

Titka szerintem nincsen, csak forszja. Ez a megértés, a szeretetből és önkritikából sarjadó megértés, új keletű ronda szóval tolerancia. Van egy idevágó vicc, hadd süssem el. „Mivel tud hatni a feleség a férjére? Kezdetben a szép alakjával, később a finom főztjével. Végül a pusztja jelenlétével.” Így van ez. Egy idő után eljut az ember oda, hogy a másik bármit is csinál, idegesíti. Szerintem meg lehet és meg is kell tanulni a másikat megérteni és tisztelni. Ennek alapfeltétele természetesen a szeretet. Ha ez nincs meg, vagy nem is volt meg, akkor reménytelen az egész. Meg kell tanulni elfogadni a másikat, amilyen. Nem kell megpróbálni a saját képünkre átgyúrni. Nem magától jön ez, akarni kell, fogcsikorgatva megtanulni hallgatni, olykor túrni, elnézni a dolgokat. Nem árt időnként tükörbe nézni. A mi házasságunk sem volt mentes feszültségektől, konfliktusoktól. Volt mély válságban is, amikor úgy tűnt, zátonyra futott a hajó. De közös erővel sikerült megmenteni, éppen a hajó értékes rakománya, a gyerekek miatt. Sikerült a szinte lehetetlen manőver, és őszintén mondom, megérte. Remélem, oldalbordám is így gondolja. Egymáshoz csiszolódtunk, a bennünk felgyülemlett feszültséget nem egymáson vezetjük le, de egymás segítségével. Egy kicsi zöld sziget vagyunk, ahol bármikor kiköthetnek azok a hajók, amelyek nem is olyan régen itt szedték fel a horgonyt. Itt béke van és szeretet, hálistennek jönnek is a gyerekek az unokákkal, a Túró rudi és a palacsinta mellé itt mindig van mese és jó szó. A mi életünk az ő létezésükből nyert értelmet. Ha verseim elporladnak is, általuk én már halhatatlan vagyok.

A szerelem, ami egymáshoz sodort minket, már elmúlt, szeretetté alakult, becsüljük egymást, nem csupán elviseljük. Nem vetjük egymás szemére azt, amit esetleg lehetne, külsőre is hasonlítunk egymásra, sokan azt hiszik, hogy testvérek vagyunk. Huszonnyolc év távlatából úgy gondolom, lehetett volna bizonyára jobb is, de lehetett volna rosszabb is. Végül is én nem bántam meg ezt a huszonnyolc évet, remélem, a feleségem sem. Egy húron pendülünk, egy zenekarban játszunk, remélem, fals hangok nélkül. Megtanulni az előadandó darabot persze nem volt könnyű. Egy élet kellett hozzá.

„Mint szólószem a présben”

Fecske Csaba: Ami lehetne még

Kevés költő van, aki olyan hitelességgel írhatná le önmagára, saját életére vonatkoztatva a címben idézett hasonlatot, mint éppen a Miskolcon élő Fecske Csaba, akinek életét, mozgásterét máig átszövi egy tragikus betegség emléke, szigorú korlátokat állítva számára a mindennapokban.

Lapozgatva legújabb — immár tizenegyedik — kötetét, úgy érzem, hogy a kesernyés szavak csöndes szomorúsága mögül hihetetlen akarat, bátorság sejlik föl. Írásainak témáját — legutóbbi verseskötetéhez (Majd máshol) hasonlóan — ezúttal is a számvetés, az önmagával való szembenézés szándéka indukálja. Ám míg az előző kötet — már címében is — némi rezignációval elegyített beletörődést, reményvesztettséget, fájdalmas lemondást sejtetett, új könyvének címe (Ami lehetne még) — félénken bár, de — mintha a várakozást, a teljességre törekvés hitét sugallná. Fecskében megvan a kellő elszántság, hogy mérlegelés és szépítés nélkül, az illúziókkal leszámolva, minden lehetségesre felkészülve, valami hihetetlen belső tartással fölvértezve nézzen szembe múlttal, jellel és jövővel.

A könyv első ciklusának írásai a „korrupt emlék”-ek közt kutatnak. A visszatekintés sajgó elégedetlenséget mutat. Marcangoló önvád kínozza, s az eltékozolt, elvesztegetett lehetőségek fölött keseregve szomorúan állapítja meg: „ennyi telt tőlem / másokban magamat kerestem / nem lettem az aki / lehettem volna”.

Az elszalasztott pillanatok újraélésétől a múlt cserepeinek egészé váló összeillesztését reméli. „Mohó elmém zavaros árja / mit elnyelt egyszer most kihányja” — reménykedik a múltban utazó költő, de az összegyűjtött anyag darabjai már hiányosak, egyre több a fölmérhető, észlelhető veszte-

ség. Még a beteljesült szerelemben is belemart az idő: „fényévnnyire vagyok most tőled... / csontodról lassan észrevétlenül / tekeredik le életed”. De szíven üt a kötetnyitó vallomás is: „ennél messzebb / már nem lehetnél / mint most hogy itt vagy / bennem mint eltévedt / rigóhang a ködben” — írja szelíd fájdalommal. A társ testesíti meg számára a múlt egészét: „az összes többi vagy / aki valaha elveszett / menteném ami menthető / de belőlünk csak én maradtam” — állapítja meg csalódottan.

A múltban — ha eltűnt is néha szem elől, ha mélyebbre húzódott is olykor —, nem elveszni: rejtőzködni akart csupán, és szomjúságát csillapítani. Helyét kereste, de csak fájó sebek keletkezésének s önnön pusztulásának lehetett tanúja. A szakasz utolsó verse mégis tettekre sarkall, egy utolsó neki-rugaszkodása a teljesség felé: „nem időzhetsz mindig másutt / ide kell érned végre / jelen lenni ebben a szinte idegenben / aki lehetnél volna...”

A második ciklus (Nem tudhattuk) még mindig az emlékezésé. Nem valamiféle öncélú nosztalgizálás ez sem, sokkal inkább azoknak az apró momentumoknak a szinte kétségbeesett felkutatása, amelyek ma is kapaszkodót jelentenek a költő számára. Megidéződnek itt a kamaszkor pillanatai éppúgy, mint a szerelmek, az örömek és a javíthatatlan, fájó tévedések. A sorok mögött azonban mindig ott lapul valami keserűség, a pótolhatatlan utáni vágyakozás. Épp ezért e ciklus darabjai között is „futótűzként terjed a sötét”, az emlékezés legemelkedettebb pillanataira is rányomja bélyegét a fájdalom. „Fölszakadó seb minden út” — állapítja meg a szerző. (A „seb”-metafora kedvelt képe Fecske Csabának, hisz e ciklusban több versben is találkozhattunk vele valamilyen formában: „egyetlen sebben elfér életünk”, vagy „mi már nem vagyunk / csak te vagy és én vagyok / seb a másikon”). A kutatást, az emlékek utáni nyomozást mégsem adja fel, bár néha már megfoghatatlanná válnak a múlt szilánkjai: „láttam őt és elvesztettem / mint kutya a nyomot / eltűnt valahol a szív / füstölgő meddőhányója mögött”. „Szerettem élni” — panaszolja másutt a költő, majd valamiféle szelíd iróniával hozzátesszi: — „szeretni pedig volt időm tizenhét / évesen egyebe sincs az embernek”.

Érzelmeinek azonban ma már korlátokat szab helyzete. Ám szemérmes Anyeginként most is szerelemre vágyik, s reménykedően tekint a jövőbe: „ősz van ugyan de még nincs veszve / minden...” A legszentebb, legszebb emberi érzés diktálja az alábbi sorokat is: „a szerelem örök csak másik testbe költözik... // a legtöbb ami lehet az egy // egy / egyetlenegy nő több mint a / világ összes nője / ha ő nincs senki sincs”. Egymás ellentételezésé-ként jelenik meg ezekben az írásokban a szerelem és a magány, a makacs életigenlés és a kikerülhetetlen vég, a remény és a kilátástalanság — mintegy igazolva a bennünket körülvevő világ abszurditását: „... elhasználódik elvásik az ember míg eljut // a tündöklő pillanat peremére — a vágyig / melynek sötétlő mélyén ott a másik”.

A kötet versei nyilvánvalóvá teszik, hogy Fecskében él még a vágy s az akarat, él a teljességre törekvés szándéka. Bár — mint írja — „ami emberi csak annyira örök mint vízbe dobott / kő nyomán hangtalanul gyűrűző vízkörök”, a mulandóság nyomasztó terhe ellenére célja töretlen: kitörölhetetlen nyomot szeretne hagyni maga után.

A kötet harmadik ciklusa a végső számvetés. A költő, akinek „a halál udvarolt”, magától értetődő természetességgel és könnyedséggel beszél félelmeiről: „egyszer majd éjszaka marad / nem kezd új napot a reggel / s amitől annyira féltem / összevegyülök a röggel”. Bár a cím (Éjszaka marad) lemondásról, beletörődésről árulkodik, valójában mégis a betegségét legyőző költő hihetetlen élni és tenni akarása csendül ki a legtöbb költeményből: „halni tanultam egész életemben” — vallja a kötet talán legszebb versében, majd hozzáteszi: „volna még itt annyi minden / hát hogy mehetnék el innen”. A küzdelem, amit az élet-halál kérdéséhez. „Az élet csak ürügy a halálra” — írja Túl a hegyerincen című versében, majd ugyanitt némi malíciával saját életét ekként értékeli: „létem tanulság nélküli mese / nem voltam más csak Isten szennyese”. A munka, a vers az, ami erőt ad, ami le tudja győzni a fenyegető elmúlást: „verset írsz mert te csak így tudsz / tört vetni az elmúlásnak” — szögezi le határozottan.

Az elmúlás-versek komor alaptónusát gyakran színezi valamiféle ironikus-groteszk felhang, könnyedséget kölcsönözve az elviselhetetlennek. „Mennyivel könnyebb / elviselni a mások / szenvedéseit” — írja egy haikuban, míg máshol még keményebben fogalmaz: „csukott ajtaja vagy a világnak / veled csak neve van a hiánynak”.

Önmarcangoló, vívódó költő Fecske Csaba, akinek szomorúan ironikus hangulatú lírájában valami hihetetlenül mély életbölcesség kristályosodik ki. Olyasfajta életközelítés az övé, amely a mindennapok keserves tapasztalásain keresztül juttat el az Úr kezének kereséséig, miközben elének tárja azon apró örömeit, amelyekért élni érdemes. Versei közt lapozva megállapíthatjuk: sokoldalú, sokféle irányban kísérletező költő, aki utolsó kötetében megtalálta azt a hangot, ami igazán sajátja. Írásai — bár jobbára a hagyományos líraeszmény jegyében fogantak —, mégsem korszerűtlenek: erősségük a képesség, a formai tökéletesség, de sokkal intellektualizáltabbak, mint a korai alkotások. Egy apró hibától eltekintve nyomdatechnikai szempontból is kitűnő, ízléses könyv Fecske Csabáé. Méltán érdemel figyelmet.

Oláh András

A könyv

Fecske Csaba: Jelölni túntömet

(Felsőmagyarország Kiadó, Miskolc, Szépművés Kiadó, Szolnok, 2002)

„Fecske Csaba (...) az utóbbi években vált a kortárs irodalom első vonalába tartozó, poétikai és világgépi szempontból egyaránt figyelemre méltó alkotóvá” — írja Ködöböcz Gábor a „*volna még itt annyi minden*” c. írásában (NAPÚT, IV. I.) az, *Ami lehetne még* c. Fecske-kötet kapcsán.

Nyilvánvalóan azért toltam magam elé ezt az idézetet, mert egyetértek vele, s ezt a gondolatot valószínűleg jobban én sem tudnám megfogalmazni. Nincs is rá szükség, hiszen ebből a legfontosabb — az elsővonalasság —, amire a figyelmet szeretném felhívni, s azt ébren tartani. A *Jelölni túntömet* Fecske Csaba legmegalapozottabb, legéletrevalóbb könyve, de ami ennél is fontosabb; nem hagy kétséget alkotója tehetsége, érettsége felől.

Igen jelentős esemény egy költő életében, ha gyűjteményes kötete jelenhet meg. Előfordul, hogy egy szerző nem érzi meg ennek jelentőségét, s nem adja meg a rangját az alkotásnak, vagy elhamarkodja azt, s néhány kötetnyi versét a „mindent-bele” elve alapján egybeszerkeszti. Itt erről természetesen szó sincs. A fenti idézetből kitűnik, hogy Fecske alkotói pályájának olyan szakaszába került, melyben képessé vált az efféle csapdák elkerülésére.

Kézbe kell vegyünk a könyvet. Keményfedeles, ez jó — valójában azt szeretném ide írni: még szép! —, viszont ragasztva van, s ez — bár az én kezemben nem esett szét — azzal fenyeget, hogy a lapok ki fognak hullani. Reméljük, nem lesz így, mert kár lenne egy ennyire egyben lévő könyvet szétpergetni. Szép a tipográfiája, s kifejezetten jót tesz a látványnak (is), hogy elhagyja a központosítást. Először az interpunkció elhagyását ilyen következetességgel, az 1998-ban napvilágot látott *Majd máshol* c. kötetében alkalmazza. A válogatott kötetben mégis mintha egy új korszakot jelölne, vagy még inkább a múlt rendbe tételét. Hiszen az első kötetben publikált versek írásképe is megváltozott ezáltal (s ha még csak ennyi történt volna!) a szövegek pedig „élnek” ebben a környezetben. Kiss Dénes írja egy helyütt: „*Úgy gondolom, minél pontosabb a vers gondolata, képe, annál szükségtelegebbek a mankók és útkarók.*” S hogy ezen idézettel kapcsolatban véletlenül se támadjon az a kényszerképzetünk, hogy az alkotó ifjúkori önmagát valamiféle vátesznek képzelet, s csak egyszerűen kiradírozta az írásjeleket, rögtön tisztáznom illik: az *Arcok holdudvara* c. első kötetének egyetlen darabja sem került át változtatás nélkül a válogatásba.

Jellemző, hogy olyan komoly rostát kapott elő a szerző, melyen még legutóbbi kötetverseinek is majd fele kihullott. (Kell-e magyaráznom ezen a helyen, milyen bensőséges — elfogult — viszonyban tud lenni az alkotó a

legutóbb megjelent kötetével. Kicsi a távolság még a születésétől, s a gondolat(ok) még itt van(nak) a fejünkben. A testvérek közül is mindig a legkisebb a kedvesebb.) Hovatovább ezek az írások változtak is igaz, némelyik csak formailag; tördelés, egy sorköz beszúrása (*Töredékek, Túl a hegygerincen*). Spártainak tűnik a szigor, de megvan az eredménye; egy egyenletes színvonalú, kitűnő könyv. Az első kötet majd’ ötven verséből csak kilenc — s azok is többnyire jelentős változtatásokkal —, de még a negyedik, *Holdfényben* című kötetének is csaknem egész egynegyede kerülhetett ebbe a válogatásba.

Az alkotó úgy döntött a fejezetek összeállításánál, hogy nem a kötetek sorrendjéhez ragaszkodik, hanem egy általa létrehozott tematika szerint rakja egybe munkáit. Az a tény, hogy mégis a kötet elején találhatóak — nagyjából együtt — az első kötet versei, s a legutóbbi az utolsó ötben, már inkább az alkotó világképének és poétikájának változását mutatja. A tematika pedig olyan szigorú, hogy kedvem lett volna egy-egy átfedést mutató verset egy másik fejezetben újra olvasni. Érdekes, ahogyan az erotikát (*Erato*), ezt a többnyire fizikai — és elkerülhetetlenül magányos — vágyakozást el tudja választani a szerelemtől (*Csak bűnhődés*), amely mindig is páros érzés — még ha egyoldalú is —, s a kötetben külön fejezetet kaptak. Ezek után Fecskével kapcsolatban leírni — csak úgy egyszerűen —, hogy „írások a férfi-nő kapcsolatáról” lehetetlen.

A tematikára visszatérve meg kell jegyezmem, hogy Fecske Csaba tisztában van azzal, hogyan épül(t) fel a költészete. A nyelvben, amelyet ma használ, visszaköszönnek az Arcok holdudvara szavai. Az első fejezeteket olvasva véstem a papíromra: vérbő képek. Úgy éreztem, nála a zöld zöldebb, a virág virágabb. Illatokat éreztem, és erdőket láttam. Ezek a motívumok vissza-visszatérő elemei költészetének, rendszert alkotott, melyben az élet lehelete mindig ő, a szemlélő. Az is eszembe jutott még, hogy tavasz-, nyárköltő Fecske Csaba. Legnagyobb meglepetésemre azonban legtöbbször az ősszel kapcsolatos címeket fedeztem fel. Úgy tűnik, foglalkoztatja, talán föl is zaklatja Fecskét ez a téma, az elmúlás előtti lét. (Érdekes viszont, hogy a telet nem éli meg elmúlásként.) Ez a tárgykör határozza meg az utolsó, *Túl a hegygerincen* c. fejezetet is. A címadó vers utolsó sora jellemző a ciklus egészére: „út már csak lefelé vezet innen.” Bár valóban úgy érzem, pályája csúcán van most az alkotó — még ha ő élete derekára gondolt is az előbb említett versben — nem hiszem, hogy innen már csak lefelé vezetne út számára. Éppen ellenkezőleg. Írtam már: Fecske Csaba a klasszikus formákat szívesen alkalmazza, az új technikákra igencsak fogékony, ezek ötvözetét gyakran és igen harmonikusan alkalmazza. Tapasztalata és tudása további kitűnő művekre predesztinálja őt. A kötet azért nem ennyire nyomasztó — s ez nem is lenne indokolt — többször kedvvel él a humorral, iróniával, ön-iróniával is.

Egyetlen helyen érzek repedést ezen a képen. Nem vagyok bizonyos abban, hogy helyes volt fejezetet szánni a gyermekverseknek. Tisztában vagyok Fecske Csaba ebbéli képességeivel, s azt sem vitatom, hogy színvonalukban felérnek a kötet egészéhez. Tudom, hogy a gyermekvers jelentős szegmense életművének, mégis olyan érzésem van, hogy megbontják az egységet, egy másik könyvben lenne a helyük.

Nem feledkezhetem el róla, mert még ki sem nyitottam a könyvet, máris telitalálatnak éreztem a címet. A *Jelölni túntömet* olyan finomságú megfogalmazása a nyomot hagyás igényének, amely igazán jellemző alkotójára, s mindezt olyan szerénységgel, mint aki csak úgy kíván nyomot hagyni, ahogyan csiga a betonon. A címadó sor az *Üres* c. versben tűnik fel, viszont ez a sor — jellemző módon a *Túl a hegyerincen* fejezetben — visszaköszön: „az idő eltelik veled / soha egy pillanatra sem / állíthatod meg túntödet”. Azért mi ne hagyjuk magunkat megtéveszteni ezzel a címválasztással, a kötet — s alkotója — ennél többre hivatott.

Kabai Zoltán

A kötetben megjelent írások első közlésének helye és időpontja

- Ami marad / Fecske Csaba (vers) = Új Hevesi Napló. 11. évf. 9. sz. (2001. szept.) 15. p.
- Rigók fütttyében / Fecske Csaba (vers) = Új Hevesi Napló. 11. évf. 10. sz. (2001. okt.) 9-11. p.
- Barázdák fogatlan ínyén / Fecske Csaba (vers) = Új Hevesi Napló. 11. évf. 11. sz. (2001. nov.) 9. p.
- Fogyatkozás / Fecske Csaba (vers) = Hitel. 15. évf. 2. sz. (2002. febr.) 64. p.
- Éjszaka marad / Fecske Csaba (vers) = Hitel. 15. évf. 2. sz. (2002. febr.) 64. p.
- Három haiku / Fecske Csaba (vers) = Új Hevesi Napló. 12. évf. 3. sz. (2002. márc.) 35. p.
- Talán nem is létezel / Fecske Csaba (vers) = Új Hevesi Napló. 12. évf. 3. sz. (2002. márc.) 35. p.
- Egy farönkre / Fecske Csaba (vers) = Új Hevesi Napló. 12. évf. 3. sz. (2002. márc.) 35. p.
- Kérdések: K. L. halálhírére / Fecske Csaba (vers) = Új Hevesi Napló. 12. évf. 3. sz. (2002. márc.) 36. p.
- Könyörgés / Fecske Csaba (vers) = Új Hevesi Napló. 12. évf. 3. sz. (2002. márc.) 36. p.
- Mindig találnak. In.: Ami lehetne még: Fecske Csaba versei. Szépmíves Kiadó. Mályi, 2001. 60. p.
- Nagymama születésnapja / Fecske Csaba = Új Hevesi Napló. 11. évf. 10. sz. (2001. okt.) 23-24. p.
- A család / Fecske Csaba = Új Hevesi Napló. 11. évf. 12. sz. (2001. dec.) 23-24. p.
- Baljóslatú ős / Fecske Csaba = Új Hevesi Napló. 12. évf. 1. sz. (2002. jan.) 22-26. p.
- Posztolók / Fecske Csaba = Új Hevesi Napló. 12. évf. 2. sz. (2002. febr.) 13-14. p.
- Harcosok / Fecske Csaba = Új Hevesi Napló. 12. évf. 4. sz. (2002. ápr.) 33-34. p.
- Szőke haj, kék szemek / Fecske Csaba = Új Hevesi Napló. 12. évf. 4. sz. (2002. máj.) 30-32. p.
- A túlélő Kelet / Fecske Csaba = Miskolci Könyvnapok '97. 12. p.
- Leárazás / Fecske Csaba = Észak-Magyarország. 53. évf. 30. sz. (1997. febr. 5.) 5. p.

- Ezredvégi próféta: Varga Rudolf: Mégse / Fecske Csaba = Észak-Magyarország, ÉM-hétvége. 53. évf. 79. sz. (1997. ápr. 5.) II. p.
- Nyári örömök / Fecske Csaba = Észak-Magyarország. 53. évf. 157. sz. (1997. júl. 8.) 5. p.
- Leveleket írató bogár / Fecske Csaba = Észak-Magyarország. 54. évf. 174. sz. (1998. júl. 27.) 7. p.
- Meztelen fájdalom / Fecske Csaba = Észak-Magyarország. 54. évf. 257. sz. (1998. nov. 3.) 7. p.
- Nagy jövő mögöttünk: Kalász László új kötetéről = Észak-Magyarország. 54. évf. 297. sz. (1998. dec. 19.) 19. p.
- Más ég, más föld / Fecske Csaba = Észak-Magyarország. 57. évf. 167. sz. (2001. júl. 19.) 8. p.
- A visszavágás hídján / T. Nagy József = Észak-Magyarország, ÉM-hétvége. 50. évf. 124. sz. (1994. máj. 28.) VII. p.
- Ismét megszólalt egy borsodi költő: „... egy szó úrrá lesz a sötéten...”: Fecske Csaba új verseskötetéről / Csorba Piroska = Déli Hírlap. 26. évf. 132. sz. (1994. jún. 8.) 4. p.
- Fecske Csaba üzenete / Hajdu Gábor = Észak-Magyarország. 50. évf. 268. sz. (1994. nov. 12.) 6. p.
- Versekkal a semmi ellen: (Fecske Csaba legújabb kötetéről) / Antal Attila = Új Holnap. 45. évf. (Új folyam) (2000) Tél.
- Fecske Csaba: Halpénzen vett világ / Kaló Béla = Déli Hírlap. 33. évf. 14. sz. (2001. jan. 17.) 5. p.
- „Csak az van, ami volt”: Kaló Béla beszélgetése Fecske Csabával = Új Hevesi Napló. 11. évf. 9. sz. (2001. szept.) 75-81. p.
- A labda messzire gurult: Kaló Béla beszélgetése Fecske Csabával = Új Hevesi Napló. 11. évf. 10. sz. (2001. okt.) 50-52. p.
- Fényűző életet élek: Kaló Béla beszélgetése Fecske Csabával = Új Hevesi Napló. 11. évf. 11. sz. (2001. nov.) 59-63. p.
- A csalfa múzsa: Kaló Béla beszélgetése Fecske Csabával = Új Hevesi Napló. 11. évf. 12. sz. (2001. dec.) 64-66. p.
- Egy zenekarban: Kaló Béla beszélgetése Fecske Csabával = Új Hevesi Napló. 12. évf. 1. sz. (2002. jan.) 57-60. p.
- „Mint szőlőszem a présben”: Fecske Csaba: Ami lehetne még / Oláh András = Hítel. 15. évf. 2. sz. (2002. febr.) 119-121. sz.
- A könyv: Fecske Csaba: Jelölni tüntömet / Kabai Zoltán = Új Holnap. 47. évf. (Új folyam) (2002) Tél. 194-196. p.

Tartalom

Fecske Csaba	3
<i>Fecske Csaba írásai</i>	
Ami marad (<i>vers</i>)	7
Rigók fütytyében (<i>vers</i>)	7
Barázdák fogatlan ínyén (<i>vers</i>)	10
Fogyatkozás (<i>vers</i>)	11
Éjszaka marad (<i>vers</i>)	11
Három haiku (<i>vers</i>)	12
Talán nem is létezel (<i>vers</i>)	12
Egy farönkre (<i>vers</i>)	13
Kérdések (<i>vers</i>)	13
Könyörgés (<i>vers</i>)	14
Mindig találnak (<i>vers</i>)	14
Nagymama születésnapja	15
A csaló	17
Baljóslatú ősz	19
Posztolók	26
Harcosok	28
Szőke haj, kék szemek	30
A túlélő Kelet	34
Leárazás	36
Ezredvégi próféta <i>Varga Rudolf: Mégse</i>	37
Nyári örömök	39
Leveleket írató bogár	40

Meztelen fájdalom	41
Nagy jövő mögöttünk <i>Kalász László új kötetéről</i>	42
Más ég, más föld.....	43
 <i>Írások Fecske Csabáról</i>	
A visszavágyás hídján (<i>T. Nagy József</i>).....	47
„... egy szó úrrá lesz a sötéten...” <i>Fecske Csaba új verseskötetéről (Csorba Piroska)</i>	49
Fecske Csaba üzenete (<i>Hajdu Gábor</i>)	50
Versekket a semmi ellen <i>Fecske Csaba legújabb kötetéről (Antal Attila)</i>	52
Fecske Csaba: Halpénzen vett világ (<i>Kaló Béla</i>).....	54
„Csak az van, ami volt” <i>Kaló Béla beszélgetése Fecske Csabával</i>	55
A labda messzire gurult <i>Kaló Béla beszélgetése Fecske Csabával</i>	64
Fényűző életet élek <i>Kaló Béla beszélgetése Fecske Csabával</i>	67
A csalfa múzsa <i>Kaló Béla beszélgetése Fecske Csabával</i>	74
Egy zenekarban <i>Kaló Béla beszélgetése Fecske Csabával</i>	78
„Mint szőlőszem a présben” <i>Fecske Csaba: Ami lehetne még (Oláh András)</i>	83
A könyv <i>Fecske Csaba: Jelölni tüntömet (Kabai Zoltán)</i>	86
A kötetben megjelent írások első közlésének helye és időpontja	89
Tartalom.....	91